

Slavistický ústav Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied
Slovenský komitét slavistov

SLOVENSKÁ AKADÉMIA VIED
SLAVISTICKÝ ÚSTAV JÁNA STANISLAVA
SLOVENSKÝ KOMITÉT SLAVISTOV

EDITOR:

Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.

RECENZENTI:

Prof. PhDr. Peter Liba, DrSc.

Doc. Mgr. Jaromír Krško, PhD.

**POHL'ADY DO PROBLEMATIKY
SLOVENSKO-MAĎARSKÝCH
VZŤAHOV**

SLAVISTICKÝ ÚSTAV JÁNA STANISLAVA SAV
SLOVENSKÝ KOMITÉT SLAVISTOV
BRATISLAVA 2009

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV

ISBN 978-80-969992-6-2

EAN 9788096999262

Obsah

Slovo na úvod	6
Ladislav Deák	
O hodnovernosti uhorskej národnostnej štatistiky z roku 1910.....	7
Anton Hrnko	
Jazyk nie je len nástrojom komunikácie	
Spochybňovanie slovenčiny – príčiny a dôsledky	18
Jozef Darmo	
Slovenský zákon o štátnom jazyku	
v interpretácii „slovenskej“ tlače	30
Ján Doruľa	
Maďarošialenstvo	35
Ján Kačala	
Jazykové zákonodarstvo z hľadiska jazykovedy	43
Ábel Kráľ	
Strana maďarskej koalície a zákon o štátnom jazyku	51
Viliam Jablonický	
Nebezpečenstvo extrémistických videofilmov a názorov	
na internetových stránkach a v počítačových hrách	55
Marek Mihálik	
Zákon o štátnom jazyku v prostredí medzinárodného práva	63
Elena Kačalová	
Potreba novely zákona o štátnom jazyku.....	67
Gregor Papuček	
Rozprávková krajina Maďarsko	
alebo rozmnožili sa okolo nás báchorky	75
Egil Lejon	
Mastodont	80

Slovo na úvod

V knižke *Pohľady do problematiky slovensko-maďarských vzťahov* uverejňujeme príspevky, ktoré predkladajú slovenské stanovisko ich autorov k týmto vzťahom. Autori príspevkov v tejto publikácii sa stretli 18. septembra 2009 na odbornom seminári v Slavistickom ústave Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied v Bratislave (príspevok nórskeho autora Egila Lejona bol prednesený v jeho neprítomnosti). Účastníci seminára osobitne privítali medzi sebou ministra kultúry Slovenskej republiky Marka Maďariča a ďalšieho vzácneho hosťa, slovenského spisovateľa z Maďarska Gregora Papučka. Seminár usporiadal Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Jazykový odbor Matice slovenskej.

V dnešnej napätej situácii v slovensko-maďarských vzťahoch, ktorú maďarskí aktéri z rozličných oblastí politického, spoločenského, ba aj vedeckého života na Slovensku aj v Maďarsku umelo vystupňovali a naďalej ju vyhocujú, poukazujú autori príspevkov na nebezpečenstvo takejto eskalácie. Viacerí naši autori sa opierajú o svoje dlhoročné výskumy slovensko-maďarských vzťahov a v duchu Kollárovej múdrej výpovede, že „život prítomnosti má korene v minulosti a len z nej vysvetlený byť môže,“ upozorňujú na genézu dnešných maďarských postojov k Slovensku a k Slovákom. Tieto postoje, ktorých veľká časť je v dnešnej Európe absurdne anachronistická, sú v maďarskej spoločnosti hlboko zakorenené, dlhodobo pestované a po dnešné časy udržiavané a úspešne živené. Sú ustavičným zdrojom napätia v slovensko-maďarských vzťahoch.

Do rámca podobných svojráznych postojov treba zahrnúť aj „spravodajskú objektivitu“ denníka SME, ktorý je slovenský len tým, že vychádza na Slovensku v slovenčine. Vo svojom vydaní z 29. septembra 2009 nielen že obviňuje usporiadateľov odborného seminára z neobjektívnosti, keď na prezentovanie slovenských stanovísk neprizvali Maďarov, ale vystavuje aj „kádrový profil“ „nacionalistickým“ účastníkom seminára. Údaje o ich účinkovaní na seminári čerpá len z krátkej tlačovej informácie. Osobitne ľudsky odporná je narážka na „kádrový profil“ nášho vzácneho statočného hosťa z Maďarska, o ktorom sa píše, že „je uvedený medzi autormi na stránke prop.sk, ktorá zverejňuje antisemitské texty.“

Verím, že všetci tí, ktorí siahnu po tejto knižke, nájdu v nej užitočné informácie, fakty a doklady osvetľujúce slovenský pohľad do problematiky slovensko-maďarských vzťahov.

Editor

O hodnovernosti uhorskej národnostnej štatistiky z roku 1910

LADISLAV DEÁK

Maďarská historiografia, publicistika a verejná mienka sa po zániku Uhorska neustále vracala a aj v súčasnosti vracia k predvojnovým národnostným štatistikám, ktoré sa v Uhorsku vyhotovovali od roku 1880 v desaťročných intervaloch, naposledy v roku 1910. Práve tej poslednej chceme venovať osobitnú pozornosť. O ňu sa argumentačne opierala a využívala ju delegácia maďarskej vlády počas rokovania mierovej konferencie v Paríži v roku 1920 (podľa nej bola vypracovaná tzv. Telekiho mapa národnostného zloženia Uhorska), pri rokovaniach s česko-slovenskou vládou v Komárne v októbri 1938 a bola prezentovaná ako „etnická hranica“ pri vytyčovaní novej hranice medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom pri arbitrážnom rozhodnutí vo Viedni v novembri 1938. Z nej vychádzala aj maďarská vládna delegácia pri svojej argumentácii počas rokovania mierovej konferencie v Paríži v roku 1946. Vzhľadom na to, že národnostné štatistické údaje z roku 1910 sa v Maďarsku i v súčasnosti pokladajú za hodnoverný a spoľahlivý prameň pre poznanie národnostného zloženia uhorského štátu na začiatku 20. storočia, maďarská historiografia a oficiálna politika ju obhajuje na medzinárodných fórach a na ňu sa odvoláva aj súčasná maďarská menšinová politická reprezentácia na Slovensku (podľa nej bola vypracovaná mapa „Hungarians [správne by malo byť *Magyars*] in Slovakia in 1910,“ ktorú za maďarskú menšinu na Slovensku odovzdal P. Csáky Európskej únii v Strasbourgu), pokladáme za potrebné venovať tejto poslednej národnostnej štatistike z roku 1910 osobitnú pozornosť, konfrontovať ju s inými dobovými historickými faktami a s výsledkami historického výskumu, zaradiť ju do širokých súvislostí národnostnej politiky uhorského štátu.

Slovenskí historici a národné historiografie susedných štátov sa kriticky stavali a stavajú k hodnoteniu štatistických výsledkov maďarskej historiografie o národnostnom zložení uhorského obyvateľstva, ktoré sa vzťahuje na posledné 50-ročné obdobie existencie monarchie. Najväčšie výhrady zaznievajú na adresu národnostných štatistických údajov zo sčítania obyvateľstva v roku 1910, ktoré nevyjadrujú reálny stav národnostnej štruktúry obyvateľstva, ale sú odrazom mocenskej národnostnej politiky maďarských vládnych kruhov v období vrcholenia odnárodňovacích úsilí. Narastajúci systematický proces maďarizácie sa od 70. rokov zamerával dvojakým smerom: na všemožné rozšírenie príslušníkov maďarského národa a na cieľavedomé redukovanie Nemaďarov prostredníctvom spoločenského, kultúrneho a hospodárskeho útlaku národne uvedomelého obyvateľstva. Tento trend sa presadzoval pomocou administratívnych, súdnych, hospodárskych i školských opatrení a intenzívnym spoločenským nátlakom.

Popri údajoch z rozličných oblastí života obyvateľstva a etnickej štruktúry štátu sa pri sčítaní obyvateľstva sledovalo tempo procesu maďarizácie nemaďarského obyvateľstva, „získavali sa“ údaje o tom, ako vládnuci maďarský národ „prirodzenou cestou“ si podmaňuje „nekultúrne“ a „národne nerozvinuté“ nemaďarské národy a národnosti v štáte. Kľúčové miesto v tomto procese zaujímalo uplatňovanie a vnucovanie vládnej fikcie o pretváraní mnohonárodnostného Uhorska na „jednotný štát maďarského národa,“ ktorého súčasťou bolo aj sledovanie vývoja národnostnej otázky v štáte. Na jednej strane vládna politika hanobila a občiansky diskriminovala príslušníkov nemaďarských etnik, na druhej strane zvelebovala hrdinské činy Maďarov, ich kultúru a historickú misiu v Uhorsku, ich rytiersky a aristokratický duch, čo bolo priamou výzvou hlásiť sa za Maďara s argumentáciou, že príslušníci nemaďarských národov zámenou identity nič nestratia, ba naopak, získajú a urobia to, čo im ukladá lojalita k vlasti a občianska povinnosť voči štátu.

Prvé oficiálne zisťovanie etnického zloženia sa v Uhorsku uskutočnilo v roku 1880, v čase vzrastajúceho odnárodňovania nemaďarského obyvateľstva. Vtedy uplatnený trend sa premietol aj do troch nasledujúcich desaťročných štatistických výsledkov (1890, 1900, 1910). Odborníci uhorského štatistického úradu rozhodli, že na rozdiel od rakúskej časti ríše, kde sa národnostná príslušnosť zisťovala na základe komunikačného jazyka, v Uhorsku sa národnosť mala zisťovať podľa materinského jazyka, ktorého interpretácia prešla určitým vývojom. Podľa oficiálnej definície z roku 1900 „treba za materinský jazyk pokladať tú reč, ktorú patričná osoba pokladá za svoju a v ktorej najlepšie a najradšej hovorí.“¹ Pod pojmom *materinská reč* sa mohla rozumieť aj reč, ktorú sa osoba nenaučila od matky, ale neskôr v inom prostredí. Tým do pôvodného chápania pojmu materinskej reči sa vniesol subjektívny prvok, závislý od vonkajších okolností, čím kritérium zisťovania národnosti podľa materinskej reči stratilo zmysel a otváralo sčítacím komisárom cestu k ľubovoľnej interpretácii a k nekontrolovaným praktikám. Takto označovaný materinský jazyk sa zhodoval s jazykom, ktorý plnil funkciu komunikačného jazyka, pod ktorým sa vlastne rozumel maďarský jazyk. Nová interpretácia dovoľovala pokladať za Maďarov aj tých, ktorí len príležitostne používali maďarsky jazyk, no v skutočnosti Maďarmi neboli. Takto definovaný materinský jazyk nespĺňal kritérium zisťovania národnosti, ale prakticky vyjadroval počet obyvateľov v štáte, ktorí hovorili aj po maďarsky. Vzťahovalo sa to najmä na príslušníkov nemaďarských národností, ktorí boli nútení ovládať obidva jazyky, avšak v atmosfére nacionalistických vášní by mnoho riskovali, keby vyhlásili, že maďarský jazyk nie je im najmilší a neradi v ňom komunikujú.

¹ SVETONĚJ, JÁN: Slováci v Maďarsku. Príspevky k otázke štatistickej maďarizácie. Bratislava 1942, s. 10 a n.

Týkalo sa to najmä národnostnej mládeže, ktorá v dôsledku nedostatočného vyučovania a nekultivovania materinského jazyka alebo jeho úplného vylúčenia z verejného života si v procese výchovy osvojila maďarský jazyk a tým splnila kritérium maďarskej materinskej reči. Tento proces osobitne postihoval slovenskú mládež, ktorá od útleho veku bola nútená sa v uhorských školách učiť maďarský jazyk a postupne strácala kontakt s materinskou rečou. Tým viac, že od polovice 70-tych rokov slovenská školská mládež bola úplne pozbavená slovenských súkromných stredných škôl a od 90-tych rokov slovenčina bola postupne likvidovaná aj v nižších triedach ako pomocný predmet. Od roku 1879 sa zaviedla povinná maďarčina do všetkých ľudových škôl a od začiatku 20. storočia došlo k radikálnemu obmedzovaniu vyučovania slovenského jazyka dokonca aj na ľudových školách, ktoré sa dialo posilňovaním štátneho školstva na úkor slovenských cirkevných škôl. Počet základných škôl, kde sa ako-tak venovala pozornosť slovenskému materinskému jazyku, neutále klesal. Kým v roku 1880 bolo v Uhorsku 1716 ľudových škôl, kde sa vyučoval slovenský jazyk, v roku 1906 len 241,² čo malo za následok, že slovenské deti boli aj v čisto slovenských župách prinútené navštevovať maďarské školy. Veľkým zásahom do vyučovania na základných školách bolo vládne nariadenie z roku 1902, podľa ktorého aj v nemaďarských ľudových školách sa vyučovala maďarčina v rozsahu 18-24 hodín týždenne a podľa tzv. aponiovských školských zákonov prijatých v roku 1907 mali nemaďarské deti už do ukončenia 4. triedy ovládať maďarský jazyk slovom a písmom, čím prakticky slovenské deti splnili kritérium maďarskej materinskej reči a boli zapisované ako Maďari. V dôsledku týchto školských maďarizačných opatrení sa z počtu 10,5% obyvateľstva slovenskej národnosti v štáte (údaj z roku 1900) učilo v školskom roku 1907-1908 slovenský jazyk v ľudových školách len 3,2% slovenských detí.

Maďarizácia sa nevyhla ani deťom, ktoré pod zámenkou ochrany sirôt a z dôvodov sociálnej biedy maďarské spolky, ústavy i jednotlivci odvliekli na maďarské dolniaky. Medzi rokmi 1874-1900 postihol tento osud okolo 1000 slovenských detí. Takéto skryté maďarizačné praktiky vyvolali v Európe pohoršenie, najmä keď sa rozšírili správy, že v roku 1887 bolo z Trenčianskej stolice odvečených 190 detí, ktoré na dolniakoch predávali na trhoch záujemcom o pracovnú silu. Rovnaké maďarizačné praktiky prenikli aj do materských škôl (boli zriadené zákonom v roku 1891). V školskom roku 1907-8 bolo 97,4% maďarských materských škôl, ani jedna slovenská.³

² Napríklad v Trenčianskej stolici, kde sa podľa oficiálnej štatistiky z roku 1900 hlásilo k maďarskej národnosti 2,8% obyvateľstva, mali maďarské deti v roku 1908 k dispozícii 280 ľudových škôl, kým slovenské deti len 77. – Národný archív SR (NA). Osobná pozostalosť F. Houdeka, škatuľa 34, č. dok. 221/1b, fascikel (fasc.): Ako sa pomaďarčovali ľudové školy v bývalom Uhorsku.

³ Archiv ministerstva zahraničných vecí (AMZV) ČR, VI. sekce, škatuľa 64, fasc.20, č. dok. 88.

V záujme celkového prehľadu národnostnej štruktúry Uhorska uvádzame oficiálne štatistické údaje o počte Slovákov a Maďarov v celom Uhorsku (I) a v 16 stoliciach na Slovensku (II) za tri sledované desaťročia:

I. Rok	Slováci	%	Maďari	%	II. Slováci	%	Maďari	%
1880	1 864 529	11,9	6 445 487	41,2	1 612 989	58,2	762 024	27,5
1890	1 910 279	11,0	7 426 730	42,8	1 654 652	56,2	859 359	29,4
1900	2 008 744	10,5	8 679 014	45,4	1 742 073	53,3	1 008 538	32,0
1910	1 967 970	9,4	10 050 575	48,1	1 708 592	51,4	1 189 262	35,7

Z uvedených údajov vyplýva, že počet Slovákov v pomerných číslach klesal, od roku 1900 klesal aj v absolútnych číslach. Za 30 rokov slovenské obyvateľstvo vzrástlo iba o 5,5 %, kým maďarské o 55,9 %. Na území 16 stolíc, kde žilo slovenské etnikum, Slováci poklesli z 58,2 % na 51,4 %, kým Maďari vzrástli z 27,5 % na 35,7 %, pričom slovenské obyvateľstvo vzrástlo len o 95 603, zatiaľ Maďari podľa oficiálnej štatistiky o 427 238.⁴

V tejto súvislosti treba položiť otázku, v čom boli príčiny, že sa u Slovákov prejavoval rapidný pokles, kým u Maďarov enormný nárast. Dá sa tento faktor vysvetliť prirodzenou cestou, resp. závažnými etnickými zmenami, presunmi, maďarským populačným výbuchom alebo väčšou úmrtnosťou nemaďarského obyvateľstva Uhorska? S ničím podobným sa nestretávame. Maďarská historická literatúra uvádza iné dôvody. Zdôrazňuje sa populačná sila „maďarskej rasy a kultúry,“ ktorá svojimi schopnosťami dokázala asimilovať „nekultúrne“ národy v štáte. Medzi nepriaznivými faktormi sa u Slovákov uvádza vysťahovalectvo, slabšia natalita, migrácia vnútri krajiny a asimilácia mimo vlastného etnického územia v procese priemyselňovania krajiny.

Pokiaľ ide o vysťahovalectvo do zámoria, je pravda, že slovenské etnikum bolo viac postihnuté než maďarské, ale tento úbytok na Slovensku nebol nahradený obyvateľstvom maďarskej národnosti, ani sa nenarušilo pôvodné etnické rozloženie obyvateľstva, a to napriek tomu, že štatistické údaje uvádzajú pokles slovenského etnika. Argument o väčšej prirodzenej populácii maďarského etnika je nehodnoverný a zavádzajúci, pretože maďarská populácia vo všeobecnosti a dlhodobo vykazovala nižší koeficient natality. Na 1000 narodených detí bol u Maďarov roku 1900 koeficient 39,1, v roku 1910 35,1, kým

O nespoľahlivosti maďarskej štatistiky z roku 1910 po stránke národnostnej, na str. 4.

V akom duchu sa viedla výchova v škôlkach, ilustruje príklad z obce Krátke Kesy. Po 25-ročnej práci v materskej škole bola E. Kapočiová (Kapocsy) v roku 1908 navrhnutá na ministerskú pochvalu za svoju úspešnú maďarizačnú činnosť. Keď nastúpila do miestnej materskej školy, navštevovali ju len 2 maďarské deti, ostatné rozprávali po slovensky. O 25 rokov sa v obci už hovorilo po maďarsky. Pozri VARSÍK, B.: Národnostná hranica slovensko-maďarská v ostatných dvoch storočiach. Bratislava 1940, s.15.

⁴ SVETOŇ, JÁN: Štatistická maďarizácia. In: Slovenská liga. Bratislava 1942, s. 15-16.

u Slovákov v uvedenom roku bol 43,9 a v druhom uvedenom roku 38,4.⁵ Na nízku populačnú schopnosť maďarského etnika upozornil už v 18. storočí Matej Bel, keď konštatoval: „Kým Slováci majú v rodine 3-4 až 6 detí, v maďarských rodinách len jedno alebo dve.“⁶ Ba aj maďarský sociológ O. Jászi priznáva, že v rokoch 1880-1890 mali Maďari o 294 000 osôb väčší prírastok obyvateľstva než bola ich prirodzená natalita, v desaťročí 1890-1900 zvýšenie dosahovalo 473 000 a v rokoch 1900-1910 sa uvádzal počet 251 000 osôb.⁷

Pri asimilácii slovenského etnika, ktorá prebiehala v maďarskom prostredí na dolnej zemi, treba poznamenať, že vzhľadom na uzavretosť a konzervatívnosť roľníckeho živlu proces asimilácie prebiehal pomaly a postihoval najmä meštiansku vrstvu a inteligenciu. Analogický proces by mal prebiehať aj v iných regiónoch, teda poslovenčovanie maďarského etnika v slovenskom prostredí, o čom však maďarské štatistické údaje nehovoria. Tvrdenie o nižšom náraste prirodzenej natality u Slovákov mimo pôvodného etnického prostredia vyvracia príklad z Chorvátska-Slavónska, kde početnosť slovenského etnika za desaťročie (1900-1910) vzrástla. S touto otázkou súvisí aj proces spriemyselnovania krajiny, ktorý podľa oficiálnych štatistických výsledkov posilnil maďarský živel nielen v Budapešti, ale aj v mestách na Slovensku. Toto tvrdenie platí len v maďarskom prostredí. Náhly nárast Maďarov v slovenských mestách koncom 19. storočia nebol prirodzený. Slováci neopúšťali mestá, ani ich tam nenahradili Maďari, najmä keď trval neustály prílív zo slovenského okolia. Maďarizácia v slovenských mestách mala iné príčiny. Maďarská prevaha sa dosiahla pomocou židov, ktorí sa sťahovali do miest a hlásili sa k maďarskej alebo nemeckej národnosti, čím sa Slováci dostávali do menšiny. Ani tvrdenie „o populačnej sile maďarskej rasy a kultúry“ nemá reálny základ. Maďarská vládna politika, župné orgány a oficiálne nariadenia zámerne odmedzovali a potláčali jazykový, vzdelanostný a národnouvedomovací rast nemaďarských národov a národností, aby potom ich zaostávanie využívali v prospech asimilačnej politiky, ktorú neinterpretovali ako stratu ich národnej identity, ale ako kultúrnu a humánnu misiu vládnuceho maďarského národa.

Vzhľadom na to, že maďarská argumentácia nedáva odpoveď na rapidný a neprirodzený pokles slovenského etnika, musíme venovať väčšiu pozornosť oficiálnym uhorským štatistickým údajom, podrobiť ich analýze, najmä z aspektu ich hodnovernosti, spoľahlivosti a sústrediť sa na podmienky, spoločenskú situáciu a na faktory, ktoré ich determinovali, a odpovedať na základ-

⁵ Viedenská arbitráž, 2. november 1938. Dokumenty I. (20. september 1938-2. november 1938). Zostavil Ladislav Deák. Martin 2002, s.148, č. dok. 98.

⁶ Slovensko. Dejiny. Zostavil Ján Tibenský. Bratislava 1978, s. 441.

⁷ AMZV ČR, VI. sekce, škatuľa 64, fasc. 20, č. dok. 88. O nespoľahlivosti maďarskej štatistiky z roku 1910 po stránke národnostnej na str. 7.

nú otázku, či v čase ich vzniku odrážali reálny stav etnickej štruktúry krajiny. Ako sme uviedli, oficiálna interpretácia materinskej reči ako hlavného kritéria zisťovania etnickej príslušnosti bola nepresná a poskytovala sčítacím komisárom možnosť nejednoznačného výkladu, umožňovala vykazovanie skreslených a nepravdivých údajov o počte maďarských národností v Uhorsku. O Jászi v roku 1912 napísal, že pri svojich výskumoch v teréne počul mnoho sťažností na sčítacích komisároch, ktorí cieľavedome „vylepšovali“ štatistické údaje v prospech maďarskej materinskej reči.⁸ S mnohými manipuláciami a skresľovaním národnostných štatistických údajov sa stretávame u príslušníkov nemaďarských národností, na ktorých vládne orgány, spoločenské, cirkevné organizácie a vplyvní miestni činitelia vyvíjali nátlak. Najviac sa to darilo u zamestnancov štátnej alebo župnej správy a u tých, ktorí boli závislí od maďarských zemepánov alebo podnikateľov. Často o etnickej príslušnosti v obci rozhodoval miestny farár, učiteľ, notár alebo organista. Pod takýmto nátlakom si mnohí zapisovali maďarčinu ako materinskú reč, a to nielen ako prejav lojality k štátu, ale z jednoduchých existenčných dôvodov. Stretávame sa s nimi aj v čisto slovenskom prostredí. V roku 1910 sa v Čadci zapísalo za Maďarov 306 osôb, v Trenčíne 2997, v Žiline 2336, v Ružomberku 1735 a v Piešťanoch 1440,⁹ pričom v skupine Maďarov figurovali takí, ktorí hovorili aj po slovensky. Ich počet s narastajúcim asimilačným tlakom sa neustále zvyšoval. Kým v roku 1880 dosahoval v celom Uhorsku 219 404 osôb, v roku 1890 268 743 a v roku 1910 už 547 802 osôb. Podľa poslednej oficiálnej štatistiky 2 a pol milióna Maďarov v celom Uhorsku uvádzalo, že ovládajú aj jeden národnostný jazyk, pričom slovenský jazyk figuroval po nemčine na druhom mieste.¹⁰

Podobne do kategórie Maďarov boli zaradení aj bilingvisti nemaďarskej národnosti. Horlivosť mnohých miestnych činiteľov často nemala hraníc. Aj malá znalosť maďarského jazyka, prípadne jeho príležitostné používanie postačovali na to, aby sa príslušné osoby vykazovali ako Maďari. Stávalo sa tak najmä na slovensko-maďarskom etnickom rozhraní. K akým groteskným záverom dospela uhorská národnostná štatistika, dobre ilustrujú nasledujúce príklady: Za dve desaťročia (1890-1910) vzrástol v jedenástich stoliciach južného Slovenska počet Maďarov, ktorí sa naučili aj slovenský jazyk. Oficiálna štatistika zaznamenala takýchto osôb 103 445. Dokonca v Bratislavskej, Nitrianskej, Komárňanskej, Tekovskej a Zemplínskej stolici ich počet stúpol o 100 %, v Košiciach až na trojnásobok (zo 4 367 na 13 891).¹¹ Možno pokladať za hodnoverné národ-

⁸ JÁSZI, OSZKÁR: A nemzetiségkérdés kialakulása és a nemzetiségkérdés. Budapest 1912, s. 359.

⁹ NA SR, Slovenská liga. Škatuľa 76, fasc. Slováci v Maďarsku. Popis ľudu 1910 a 1930.

¹⁰ NA SR, Osobná pozostalosť F. Houdeka. Škatuľa 34, č. dok. 221/1b, fasc. Poznámky k maďarskej úradnej štatistike o národnostiach.

¹¹ J. Svetoň, Slováci v Maďarsku ..., s. 49-50.

nostné štatistické údaje, ktoré vykazovali enormný nárast Maďarov hovoriacich po slovensky v čase násilnej maďarizácie, keď slovenské ľudové školy klesli na minimum, na verejnosti, v štátnom aparáte, v školách a v cirkvách sa používala výlučne maďarčina? Etnických Maďarov nikto nenútil, aby sa učili jazyk národností a navyše bilingvismus na etnickom rozhraní jednoznačne vyznieval v prospech Maďarov. Odkiaľ títo Maďari vedeli po slovensky, keď sa tento jazyk neučili v škole a na čo ho potrebovali, keď sa všade dorozumeli po maďarsky? Navyše povýšenosť, hrdosť a príslušnosť k vládnuceму národu im bránili, aby sa učili „nízku a nekultivovanú“ reč slovenského národa, ktorým maďarská vládna elita pohrdala, ponížovala ho a v občianskom živote diskriminovala. Nebudeme ďaleko od pravdy, ak tieto štatistické údaje pripíšeme na účet rozličných machinácií a zámerného falšovania národnostných údajov. S enormným nárastom tzv. štatistických Maďarov sa stretávame koncom 19. a začiatkom 20. storočia aj v slovenskom prostredí severných stolíc Slovenska.¹² Je paradox, že podľa oficiálnej uhorskej štatistiky z roku 1890 percentuálne menej Slovákov ovládalo maďarský jazyk ako Maďarov ovládajúcich slovenčinu, čo sa prieči akejkolvek logike, pretože v čase vrcholnej maďarizácie, keď maďarčina bola jediným štátnym jazykom a uplatňovala sa vo všetkých oblastiach života, je vylúčené, aby percentuálne viac Maďarov vedelo po slovensky než Slovákov po maďarsky.¹³

Čo prezrádzajú uhorské štatistické údaje za skúmané obdobie rokov 1880-1910? Na jednej strane tendenčné a zámerné skresľovanie výsledkov štatistických údajov o národnostnej príslušnosti, nevynímajúc ani falšovanie týchto údajov v prospech maďarského etnika, na druhej strane horlivosť mnohých vládnych a župných úradníkov, miestnych maďarónov, sčítacích komisárov, ktorí už jednoduchú znalosť maďarského jazyka pokladali za dostatočný dôvod, aby príslušná osoba bola zapísaná za Maďara. Na mnohé prechmaty a falšovanie národnej príslušnosti poukazuje aj oficiálna správa štátneho štatistického-

¹² Nárast počtu Slovákov a Maďarov v 5-tich severných stoliciach Slovenska v r. 1880-1910:

Župa	Rok 1880				Rok 1910			
	Slováci	%	Maďari	%	Slováci	%	Maďari	%
Liptovská	67 554	90,4	1 438	1,9	78 098	89,9	4 365	5,0
Oravská	60 270	92,6	351	0,5	58 936	93,3	1 862	2,9
Trenčianska	222 786	91,0	2 576	1,0	284 770	91,7	13 204	4,3
Turčianska	33 951	73,9	1 063	2,3	38 432	69,0	5 560	10,0
Zvolenská	92 621	90,4	2664	2,6	113 294	84,8	16 509	12,4

Pozri ŽUDEĽ, JURAJ: Národnostná štruktúra obyvateľstva Slovenska roku 1880. In: Geografický časopis, 1993/1, roč. 45, s. 8-9; Tamže, 1994/4, roč. 46, s. 414-415.

¹³ AMZV ČR, VI. sekce, Škatuľa 64, fasc. 20, č. dok. 88. O nespoľahlivosti maďarskej štatistiky z roku 1910 po stránke národnostnej na str. 8.

ho úradu, v ktorej sa v roku 1890 uvádzalo, že „v niektorých krajoch znalosť maďarskej reči sa pokladala za kritérium maďarstva a s prílišným optimizmom bola vykazovaná za Maďarov aj iná časť obyvateľstva, hoci je inej materinskej reči.“¹⁴ Často sa opakovali prípady, že na vidieku sa zneužívalo málo uvedomené slovenské obyvateľstvo a podľahlo zavádzajúcej agitácii miestnych činiteľov. Konkrétne sa príslušnosť k uhorskému štátu účelovo stotožňovala s príslušnosťou k maďarskému národu.¹⁵ Boli aj prípady, že pod vplyvom miestnych činiteľov – maďarónov a zemepánov – boli celé slovenské dediny zapísané za maďarské, ako o tom svedčia mnohé príklady zo Šariša, Spiša, Abova a Gemera. Okrem toho možno pozorovať, že v štatistických údajoch dochádzalo k náhlym, nečakaným zmenám v národnostnom zložení obcí, ktoré neboli ničím motivované. Stretávame sa s nimi najmä na slovensko-maďarskom etnickom rozhraní.¹⁶ Uvedené zmeny možno vysvetliť len umelými zásahmi a zámerným falšovaním štatistických údajov, ktoré mali za každú cenu dokázať maďarskú etnickú prevahu v Uhorsku.

Ako uvádza český etnograf L. Niederle, ak vyžadovala situácia, siahalo sa aj k vedomej manipulácii národnostných údajov: „Existujú dôkazy, že obyvateľstvo mnohých obcí bolo pri sčítaní zapísané ako slovenské, ale v maďarskej oficiálnej štatistike sa objavilo ako maďarské. Týmto spôsobom pri poslednom sčítaní zmizlo asi 20 000 Slovákov v Novohradskej a Pešť-Pilišskej stolici, kde Maďari iba priamym falšovaním mohli docieľiť úbytok slovenského obyvateľ-

¹⁴ NA SR, Slovenská liga. Škatuľa 76, fasc. Poznámky k demografii Slovákov v Maďarsku.

¹⁵ Tak sa stalo, že v slovenských obciach v Gemeri – v Šiveticiach, Jelšavskej Teplici a Prihradzanoch sa pri sčítaní obyvateľstva v roku 1880 pod vplyvom miestneho farára z 944 obyvateľov zapísali len štyria za Slovákov. Pri druhom sčítaní v roku 1890, keď tam pôsobil iný farár, sa za Slovákov hlásilo 772 obyvateľov. Pozri J. Svetoň, c. d., s. 82 a 142.

¹⁶ Uvádzame konkrétne príklady, ako sa manipulovalo s národnostnými údajmi:

Župa	obec	rok 1880		rok 1910	
		Slováci	Maďari	Slováci	Maďari
Hont	Batorová	118	192	19	312
Novohrad	Častva	177	229	1	627
Gemer	Tomášovce	604	219	65	996
Abov	Seňa	404	875	104	1400
	Šaca	415	61	124	427
	Haniska	666	251	355	711
Zemplín	Hraň	551	445	116	1130
Komárno	Nová Ďala	806	125	261	881

NA SR, Osobná pozostalosť F. Houdeka. Škatuľa 34, fasc. Rozhraničovacia komisia československo-maďarská, č. dok. 221/1a.

stva.¹⁷ Ako očividne a rýchlo sa z úradnej štatistiky vytrácali Slováci, dobre dokumentuje prípad mesta Nyíregyháza. Mesto vzniklo kolonizáciou dolnozemských Slovákov a v roku 1869 sa ešte polovica obyvateľstva hlásila k slovenskej národnosti. Keď sa v maďarských štatistikách začali umelo fabrikovať Maďari, počet Slovákov rapidne klesal. Kým v roku 1880 oficiálna štatistika v meste vykazovala 38,2 % Slovákov, v roku 1910 už iba 1,1 %, hoci ich v skutočnosti neubudlo a v meste naďalej znela v uliciach slovenská reč a v kostole sa kázalo po slovensky.¹⁸

Hoci sa v oficiálnej štatistike stretávame s Maďarmi aj v slovenskom prostredí, v mestách, na vidieku a najviac na etnickom rozhraní, predsa ich enormný a neprirodzený nárast nezodpovedal skutočnému stavu. Ľahšie bolo uvádzať fiktívnych Maďarov, než ich pretvoriť na skutočných Maďarov. Pomaďarčovanie nemaďarského obyvateľstva bol zložitejší proces, než ho prezentovala oficiálna národnostná štatistika. Etnická asimilácia prebieha pomalým tempom. Osvojiť si jazyk iného národa ešte neznamená vzdať sa národnej identity. Aj podľa I. Séceniho „vedieť maďarsky ešte neznamená byť Maďarom.“ Asimilácia prebiehala prevažne vo vzdelanejších vrstvách, v mestách, v maďarskom prostredí, kde silne pôsobila maďarská výchova, spoločenský tlak a stupňovala sa odkázanosť na vládnych orgánoch. Menej sa dotkla pospolitého slovenského ľudu, ktorý si udržal svoju reč, hoci za cenu nižšej kultúrnej a vzdelanostnej úrovne. Tvorcom vládnej a štátnej doktríny o pretvorení mnohonárodnostného Uhorska na národný štát Maďarov veľmi záležalo na tom, aby maďarské etnikum čím skôr dosiahlo prevahu nad nemaďarskými národmi a národnosťami v štáte. Najmä od začiatku 20. storočia narastal tlak na reformu volebného práva, aby už nový parlament reprezentovali výlučne poslanci maďarskej národnosti, aby národnostná problematika v Uhorsku bola natrvalo „vyriešená.“ Ako sa ukázalo, posledná uhorská národnostná štatistika z roku 1910 nespĺnila tieto očakávania. Ani cieľavedomé manipulácie s národnostným údajmi, fabrikovanie fiktívnych Maďarov a umelé zásahy nedokázali zmeniť mnohárrodnostný charakter Uhorska a dosiahnuť nadpolovičnú prevahu Maďarov v štáte; k maďarskej materskej reči sa v roku 1910 prihlásilo 48,1 % obyvateľstva Uhorska. To však maďarskej vládnej politike neprekážalo, aby dosiahnuté národnostné štatistické údaje neprezentovala ako výrazné oslabenie národnostných zápasov a úder panslavizmu a daco-romanizmu v krajine. S cieľom dokázať číselnú prevahu Maďarov nad ostatnými národnosťami štátny štatistický úrad zámerne vynechával Chorvátsko-Slavónsko z celoštátnych štatistických tabuliek, v dôsledku čoho vykazovaný počet Maďarov v Uhorsku vzrástol na 54,5 %.

¹⁷ AMZV ČR, Mírové smlouvy a reparace, škatuľa 2, fasc. 8, č. dok. 87.

¹⁸ Tamže.

Celkovo možno zhrnúť, že obrovský a stále narastajúci tlak maďarskej vládnej politiky od rakúsko-maďarského mocenského vyrovnania zaznamenal koncom 19. a začiatkom 20. storočia markantné výsledky v oblasti odnárodnovania nemaďarského obyvateľstva, ktoré boli dosiahnuté tendenčnou interpretáciou pojmu materinského jazyka, rozličnými štatistickými machináciami v priebehu sčítania obyvateľstva i po ňom, vykazovaním tzv. štatistických Maďarov najmä mimo územia maďarského etnika a násilným rozširovaním používania maďarského jazyka na zmiešanom etnickom teritóriu. Podľa výpočtov O. Jásziho v prvom období od roku 1787 do roku 1880 sa pomaďarčilo okolo 2 milióny Nemaďarov, z ktorých podľa slovenského demografa J. Svetoňa bolo najmenej 400 000 Slovákov. Strata sa týkala aj výrazného oslabenia slovenského etnika v 103 obciach.¹⁹ V druhom období vrcholnej maďarizácie v rokoch 1880-1910 v dôsledku štatistických machinácií a rozmanitých mocenských praktík vzrástlo maďarské enikum o ďalšie 2 milióny, pričom obeťou krutej maďarizácie sa stalo približne 300 000 Slovákov so stratou väčšiny v ďalších 160 obciach Uhorska.²⁰

Na záver treba konštatovať, že oficiálna uhorská štatistika z roku 1910 neposkytuje objektívny obraz o národnostnom zložení obyvateľstva, a preto nemôže slúžiť ako základ určovania slovensko-maďarskej etnickej hranice na juhu Slovenska. Vzhľadom na to, že vznikla v čase najväčšieho národnostného útlaku, je krajne nevhodná, aby sa podľa nej určovala početnosť maďarského etnika na území Slovenska pred rokom 1918. Navyše jej hlavným zámerom nebolo zisťovanie etnickej štruktúry uhorského štátu, ale sledovanie procesu asimilácie nemaďarského obyvateľstva a naplňovanie fikcie o „jednotnom maďarskom národe.“ Už v čase jej vzniku zazneli kritické hlasy na jej adresu zo strany nemaďarských národov a národností – od politických činiteľov, etnografov a publicistov, zo zahraničia od znalcov uhorských pomerov a dokonca výhrady vyslovili aj niektorí maďarskí historici, vedci a ojedinele aj politici. Zo slovenskej strany najväčšie výhrady odznali v roku 1938, v čase prípravy vedeckého rozhodnutia. O ich závažnosti svedčia aj slová slovenského etnológa A. Granatiera z roku 1938, ktorý na adresu hodnovernosti uhorskej národnostnej štatistiky z roku 1910 napísal: „Slováci by popreli svoju smutnú minulosť v Uhorsku, keby pretrpenú kalváriu počas maďarskej nadvlády vyhlásili za blahobyť a keby za základ určenia budúcich hraníc uznali maďarskú štatistiku z roku 1910. Slovenská ruka takýto dokument nikdy nepodpíše.“²¹

¹⁹ J. Svetoň, *Slováci v Maďarsku ...*, s.7-8.

²⁰ NA SR, Slovenská liga. Škatuľa 71, fasc. Poznámky k vývoju a stavu národnostného zloženia obyvateľstva južného Slovenska, bez čísla.

²¹ NA SR, Slovenská liga. Škatuľa 71, fasc. Národnostné pomery na východnom Slovensku.

V súčasnosti maďarská historiografia priznáva, že posledná národnostná štatistika z roku 1910 síce obsahuje z vedeckého hľadiska nepresnosti a má nedostatky, no vzápätí nezabudne dodať, že iná nie je k dispozícii. Vzhľadom na jej nehodnovernosť, tendenčnosť a cieľavedomú manipuláciu s národnostnými údajmi môže podľa nášho názoru plniť len orientačnú funkciu. Vonkoncom ju nemožno používať pri vedeckej argumentácii, pri serióznom bádanií obdobia dualizmu a pri objektívnom skúmaní národnostnej štruktúry Uhorska na začiatku 20. storočia. Nezávisle od toho, že od podpísania Trianonskej mierovej zmluvy v roku 1920 maďarská historiografia, vládna politika a publicistika doma a na medzinárodných fórach sa na ňu odvoláva, nemožno ju akceptovať. Tým menej opodstatnené je vyvodzovať z národnostnej štatistiky z roku 1910 politické závery o nespravodlivosti a o krivdách spáchaných na maďarskom národe a tvrdiť, že veľmoci Dohody po 1. svetovej vojne a antihitlerovská koalícia po 2. svetovej vojne sa svojím rozhodnutím o hraniciach medzi maďarským štátom a jeho susedmi dopustili na maďarskom národe historického omylu a nespravodlivosti.

Jazyk nie je len nástrojom komunikácie

Spochybňovanie slovenčiny – príčiny a dôsledky

ANTON HRNKO

Jazyková politika zohrávala, zohráva a bude zohrávať v našom priestore vždy veľmi významnú úlohu. Treba povedať, že už pri vstupe Slovákov do európskych dejín problematika jazyka tvorila kľúčovú, vitálnu otázku štátnej suverenity a nezávislosti. Vždy, keď sa otázka jazyka ako politikum objavila v našich dejinách, išlo predovšetkým o ontologickú podstatu slovenského národa, nie o jazyk ako taký. Knieža Rastislav neposlal svojich poslov do Ríma a neskôr do Carihradu primárne preto, aby mu pomohli pokresťančiť slovenský ľud. V jeho dobe to už nebol hlavný problém. Obyvateľstvo Veľkej Moravy bolo s najväčšou pravdepodobnosťou pokrstené – podľa posledných archeologických nálezov v Bojnej¹ – najmenej jednu, ak nie dve generácie pred jeho nastúpením na trón. Pozvaním kresťanskej misie z Byzantska mu išlo predovšetkým o odpútanie sa od bavorskej hierarchie a tým o posilnenie vlastnej suverenity. Zavedenie staroslovenčiny do liturgie nebolo preto v prvom rade otázkou vieroučnou, veď aj bavorskí a aquilejskí misionári museli základy viery vysvetľovať ľudu v jeho jazyku; latinčina sa používala len v liturgii (a tí, čo sme zažili predkoncilovú liturgiu, vieme, že nám latinčina nerobila žiadne problémy). Zavedenie staroslovenčiny do liturgie malo za cieľ vyčleniť Veľkú Moravu z právomoci bavorského episkopátu a zriadením samostatnej cirkevnej provincie posilniť suverenu štátu. To sa nakoniec zriadením Moravsko-panónskej cirkevnej provincie nakoniec aj podarilo. Neskoršiu stratu záujmu Svätopluka I. o starosloviensku liturgiu môžeme chápať aj v tých súvislostiach, že po zriadení samostatnej cirkevnej provincie bol už bezprostredný vplyv bavorského episkopátu eliminovaný a jazyková otázka nehrala až takú dôležitú úlohu; skôr preň utvárala problémy pri jeho expanzívnej politike na západ.

Je zaujímavé, ako sa jazyk opäť ako politikum objavil pri zakladaní uhorského štátu. Notoricky známe poučenie sv. Štefana svojmu synovi (*regnum unius linguae et moris imbecile et fragile est*) sa síce často cituje, ale aspoň v literatúre mne prístupnej som sa nestretol s jeho geopolitickým výkladom. Prečo vlastne sv. Štefan pocíťoval potrebu zanechať po sebe takéto posolstvo? Som presvedčený, že preto, lebo si uvedomoval realitu danej doby. Tou realitou bol fakt, že vo včasnom stredoveku len krajina s jasne vymedzenými prirodzenými hranicami mohla dlhodobo pretrvávať. Starí Maďari, ktorí žili len v nižinatých

---

¹ PIETA, K. a kol.: Bojná, hospodárske a politické centrum Nitrianskeho kniežatstva. Nitra : Archeologický ústav SAV a Ponitrianske múzeum 2006.

rovinách Malej a Veľkej uhorskej nížiny, by na území „unius linguae“ skôr alebo neskôr podľahli tlaku z okrajových území karpatského oblúka obývaných maďarským obyvateľom. Sv. Štefan túto geopolitickú otázku vyriešil tým, že sa od začiatku nesnažil budovať národný maďarský štát, ako to bolo obvyklé v tej dobe v ostatnej Európe, ale mnohonárodnosť bola základná myšlienka, na ktorej postavil svoju ríšu. Na tejto myšlienke za súčasného používania latinčiny ako „lingua franca“ dokázal uhorský štát existovať až do 18. storočia,² dokonca aj v takej situácii, keď etnicky maďarské územia boli od neho oddelené osmanskou okupáciou. Porušenie týchto princípov práve tými, ktorí sa najhlasnejšie dovoľávali (a stále dovoľávajú) dedičstva sv. Štefana, a pokus vybudovať „regnum unius linguae et moris“ od konca 18. storočia formou maďarizácie je možné pokladať za rozhodujúcu a hlavnú príčinu zániku Uhorska v roku 1918.

Maďarizácia vo vzťahu k Slovákom mala mnoho podôb – od ponižovania príslušníkov národa (Tót nem ember), cez bránenie unifikčných tendencií pri utváraní spisovného jazyka až po premyslené trieštenie národného kolektívu na báze nárečí. Cieľom môjho príspevku je poukázať na tieto metódy, ktoré sa celkom neskončili zánikom Uhorska. Mali svoje pokračovanie aj v prvej republike, po druhej svetovej vojne a na počudovanie aj v súčasnosti – podľa môjho názoru sa v rozličných zastretých formách opäť objavujú. Nemali by sme ich podceňovať, lebo napríklad podceňovaním snáh o jazykovú dezintegráciu na báze nárečia sme prišli o územie severnej Oravy a Spiša. Môj príspevok určite nebude vyčerpávajúci v otázkach problémov, ktoré načrtáva, ale chcem poukázať na to, že ochrana jazyka je dôležitou politickou úlohou v štáte a nemožno ju zanedbávať. Vo svojom príspevku sa budem venovať danej otázke v období, keď sa už jazyková unifikácia zavŕšila, no uvedomujem si, že tento problém sa „nenarodil“ až v danom období.

So vznikom moderného slovenského spisovného jazyka v 40. rokoch 19. storočia a s rýchlym procesom národnej integrácie Slovákov na jeho báze sa objavili aj prvé pokusy o zastavenie tohto procesu bojom proti Štúrovej reforme. Známe sú útoky na Štúrovu slovenčinu zo strany starokonzervatívcov na čele s Jánom Kollárom, ktorí sa obávali, že zavedením nového spisovného jazyka pre Slovákov sa budú trieštiť sily slovanstva v boji proti germánstvu a maďarstvu. Menej známe je už to, na čo upozornil Ján Marták, že pokusy obhajovať „bibličtinu“ ako spisovný jazyk pre Slovákov nevyvierali len z obáv o trieštenie síl slovanstva, ale že medzi hlasy proti štúrovčine a za zachovanie „bibličtiny“ sa zamiešali aj obhajcovia maďarizačnej politiky (Launer a Lanštiak), ktorí si uvedomovali veľký náboj nového spisovného jazyka v národointegračnom

² V rovnakej jazykovej situácii sa dnes nachádza napr. India. Aby vláda udržala krajinu pohromade, musela ako celoštátny jazyk zaviesť angličtinu. Pokusy zaviesť po získaní nezávislosti hindčinu ako celoštátny domáci úradný jazyk stroskotali na odpore ostatných jazykových skupín.

procesu Slovákov a pri ich obrane proti maďarizácii.³ Ich vystúpenie však nemohlo výraznejšie ovplyvniť úspešný prienik štúrovskej slovenčiny a jej uplatnenie sa ako nového spisovného jazyka Slovákov. V priebehu šesťdesiatych rokov 19. storočia sa spisovná slovenčina stala neodškriepiteľným faktom a ako taká zohrávala výraznú národnostnojednocovacia funkciu. Prostredníctvom Matice slovenskej, slovenských gymnázií a slovenskej tlače plnila významnú úlohu a uplatnila sa fakticky vo všetkých sférach kultúrneho, vedeckého a politického života. Nový nástup maďarizácie po rakúsko-maďarskom vyrovnaní v roku 1867 neobišiel ani spisovný jazyk Slovákov. Po zatvorení Matice slovenskej a slovenských gymnázií sa zaútočilo aj na národnointegračnú funkciu spisovnej slovenčiny. Maďarské vládnuce kruhy využili určitú tradíciu používania východoslovenských nárečí popri spisovnej forme slovenského jazyka na východnom Slovensku a v 70. rokoch 19. storočia vydali učebnice pre ľudové školy v tejto oblasti v šarišsko-zemplínskom nárečí.⁴ Cieľ tohto opatrenia bol jasný – obmedzovaním funkcie spisovnej slovenčiny zabrzdiť integračný proces slovenského národa a urýchliť maďarizáciu východoslovenského ľudu. Uvedené pokusy nesmerovali ešte k dezintegrácii Slovákov, ale mali napomáhať uskutočňovanie maďarizačných zámerov.

Nová situácia nastala až koncom 19. storočia, keď už bol proces národnej integrácie v podstate zavŕšený a keď začiatkom 20. storočia slovenská politika, ktorá vyšla z pasivity, zaznamenala aj prvé úspechy v boji s maďarizáciou. V tomto období pristúpili maďarské vládnuce kruhy priamo k pokusom zneužiť nárečové rozdiely v slovenčine na národnú dezintegráciu Slovákov podľa nárečových oblastí. Najrozsiahlším takým pokusom bolo prezentovanie obyvateľstva východoslovenskej nárečovej oblasti ako samostatný národný celok, ako tzv. Slovjakov. No nemenší, dalo by sa povedať, ďalekosiahlejší význam malo aj pôsobenie na severnom Slovensku, kde sa začali akcie haličských Poliakov medzi goralským obyvateľstvom severných oblastí Trenčianskej, Oravskej a Spišskej stolice za „obnovenie“ údajnej poľskosti tohto ľudu. Časovo prvý pokus využiť nárečové rozdiely na slovenskom území na dezintegráciu slovenského národa bola agitácia určitých kruhov z Haliče, ktorá sa pod vedením krakovského advokáta F. Wojciechowského a J. J. Teisereho začala v roku 1904 na severnej Orave. V severných oblastiach Spiša pokračoval v tejto práci od roku 1908 najmä J. Wismierski. Organizovanú podobu nadobudla až pod vedením okresného lekára z Nowého Targu J. Bednarského a spisovateľa F. Gwiżdża, ktorí okrem iného začali od roku 1913 vydávať časopis *Gazeta Podhalańska*

³ Bližšie pozri MARTÁK, J.: Útok na spisovnú slovenčinu roku 1847/1848 a jeho cieľ. Martin : Matica slovenská 1938.

⁴ Pozri TAJTÁK, L.: K otázke vydávania učebníc vo východoslovenskom nárečí. In: Nové obzory 6/1964, s. 43-57.

a propagovať v nej poľskosť slovenských goralov.⁵ Bez rozsiahlejšieho výskumu v maďarských archívoch sa nedá jednoznačne zistiť, do akej miery za touto akciou stáli maďarské vládnuce kruhy s úmyslom jej využitia na dezintegráciu národnej jednoty Slovákov, čím by sa utvorili úspešné predpoklady na maďarizačnú politiku. Z hľadiska starej zásady rímskeho práva „komu to prospieva“ však možno usudzovať, že jej prinajmenšom vyhovovala, ak ju sama neorganizovala. Nehovoriac už o miestnych maďarských a maďarónskych činiteľoch na hornej Orave a Spiši, ktorí ju priamo podporovali ako prostriedok na oslabenie etnického a národného povedomia tamojšieho ľudu, čím sa mala dosiahnuť jeho rýchlejšia maďarizácia.⁶ Aj časová zhoda poľskej akcie na severnej Orave a Spiši s obdobnými maďarskými akciami na ostatnom Slovensku svedčí prinajmenšom o zapadaní agitácie haličských Poliakov do maďarizačných plánov v Uhorsku. Treba povedať, že bez rozpadu Uhorska by akcia uvedených haličských osobností nemohla priniesť pre Poliakov žiadané výsledky. Goralský ľud sa k nej v tých časoch správal odmietavo a nemala teda zmysel. Skutočnosť, že sa pod vplyvom národných a demokratických revolúcií Uhorsko v roku 1918 rozpadne, v nijakom prípade nemohli predpokladať. Po roku 1918, keď bolo k Poľsku pripojených 25 obcí zo severnej Oravy a Spiša a keď si vládnuce kruhy statkárskeho Poľska nárokovali aj ďalšie oblasti Slovenska, sa stala aj táto otázka vážnou prekážkou urovnania poľsko-česko-slovenských vzťahov a mala dozvuky aj v čase Mnichova (1938) a neskôr.

Pokusy zabrzdiť národnouvedomovací a národnointegračný proces na východnom Slovensku zo strany Budapešti obmedzením funkcií spisovnej slovenčiny sa objavili, ako som uviedol, v sedemdesiatych rokoch 19. storočia v súvislosti s vydaním učebníc pre ľudové školy vo východoslovenskom nárečí. Ako sa však ukázalo, prekonávanie zaostalosti v tejto oblasti sa prejavilo aj vzrastom národného uvedomenia východoslovenského ľudu. Významnú úlohu v národnouvedomovacom procese na východnom Slovensku zohrali aj slovenskí vystaňovalci do USA, ktorí pod vplyvom tamojšieho prostredia rýchlo národne precitli a po návrate domov vplývali na široké okolie.⁷ Rozmach národnopolitického života na Spiši, Zemplíne i v Šariši prekvapil maďarské vládnuce vrstvy a podnietil ich k protiakkcii. V tomto prípade už nemohlo ísť len o hamovanie národnouvedomovacieho a národnointegračného procesu, pretože sa to ukázalo neúčinné a neprinieslo výsledky, ale priamo o pokus na báze východoslovenských nárečí rozbiť národnú jednotu Slovákov. Uskutočniť tieto plány maďarských vládnuvich kruhov sa podujala časť renegátskej intelligen-

⁵ To naostatok priznáva aj jeden z organizátorov celého hnutia F. Machaj. Pozri MACHAY, F.: *Moja droga do Poľska*. Krakov 1938, s. 89-102.

⁶ BIELOVODSKÝ (A. Miškovič): *Severná hranica Slovenska*. Bratislava (1947), s. 61-62.

⁷ MIŠKOVIČ, A.: *Maďarské úmysly so Slovákmi*. Bratislava 1944, s. 8.

cie z východného Slovenska, ktorá pod vedením statkára Z. Dešöfiho začala od 27. októbra 1907 vydávať v Prešove v šarišskom nárečí časopis *Naša zastava*.⁸ V našej literatúre i v širšom povedomí sa táto akcia spája s činnosťou župného archívára v Prešove V. Dvorčáka. Pri jej zrode však stálo viacero osôb, popri už spomínanom statkárovi Dešöfim aj kňazi viacerých konfesií, ako napríklad G. Žebracký, L. Liptai a J. Repák.⁹ Cieľ, ktorý si vytýčili „zastavisti“, bol nemalý. Za finančné prostriedky uhorskej vlády chceli prostredníctvom Našej zastavy vstúpiť východoslovenskému ľudu myšlienku, že obyvateľstvo východného Slovenska nemá nič spoločného so Slovákami z ostatného slovenského územia, že tvorí samostatný kmeň, nezávislý od ostatných Slovákov. Konečným výsledkom malo byť odcudzenie východoslovenského ľudu od ostatných oblastí slovenského národa a uľahčiť tak prenikanie maďarizácie.¹⁰ Významnú úlohu tu zohrával práve boj proti spisovnej slovenčine, obmedzovanie prísunu tlačí písaných spisovným jazykom a čo možno najväčšie rozšírenie dialektu podľa možnosti s rozkolísaným územím, aby to bola reč nevhodná na komunikáciu vo vyšších duchovných sférach. O to, aby vydavatelia nemali konkurenciu v národno-vedomejšej tlači písanej spisovnou slovenčinou, sa starali stoličné úrady, ktoré terorom zabraňovali jej prísunu na východné Slovensko.¹¹ O skutočnej „ľudomilnosti“ rozširovateľov Našej zastavy svedčí nielen vyslovená reakčný program celého hnutia, ale aj to, že za ňou stáli najväčší nepriatelia slovenského národného pohybu a predstavitelia maďarizácie v oblasti.¹²

Počas prvej svetovej vojny prešli organizátori hnutia okolo Našej zastavy od propagovania skrytého separatizmu prostredníctvom útokov na spisovnú slovenčinu, propagáciu šarišského nárečia a absolutizovania etnografických osobitostí k otvorenému separatizmu. Roku 1916, určite aj pod vplyvom prvých úspechov česko-slovenského zahraničného odboja, V. Dvorčák vydal brožúru, v ktorej nezakryte propagoval národnú osobitosť tzv. Slovjakov.¹³ V tomto období Budapešť podnikala už také opatrenia, ktorých skutočný zmysel sa prejavil v roku 1918 i v roku 1938. Ich zmyslom bolo geopoliticky natoľko oklieštiť územie Slovenska, aby urobili právo Slovákov na sebaurčenie úplne iluzórnym. To bol pravý zmysel akcie dvorčákovcov i organizovania východoslovenského „separatizmu“ zo strany maďarských vládnuccich tried. Aj utvorenie tzv. Východoslovenskej národnej rady na čele s V. Dvorčákom v novembri 1918 slúžilo

⁸ TAJTÁK, L.: Naša zastava – nástroj politiky maďarských vládnych tried. In: *Nové obzory* 8/1966, s. 82-84.

⁹ Tamtiež.

¹⁰ TAJTÁK, L.: K niektorým otázkam koncepcie dejín východného Slovenska obdobia uhorského kapitalizmu. In: *Historica Carpatica* 7/1976, s. 276.

¹¹ L. Tajták, *Naša zastava*, s. 101.

¹² Tamže, s. 102.

¹³ A. Miškovič, *Maďarské úmysly*, s. 11-12.

v podstate tomuto cieľu. Až keď sa ukázalo, že tzv. Východoslovenská národná rada svojím programom rozbitia slovenského etnického celku nemôže uspieť, zmenili iniciátori východoslovenského „separatizmu“ taktiku. Budapešťianskej vláde išlo o udržanie celého územia Slovenska v maďarskom štáte, nielen jeho časti. Preto ako opozícia voči vznikajúcej a aj na území Slovenska sa etablujúcej Česko-Slovenskej republiky sa ešte 11. decembra 1918 pokúsili utvoriť tzv. Slovenskú ľudovú republiku.¹⁴ Aj na jej organizovaní sa podieľali maďarónske skupiny okolo Našej zastavy, ba dokonca si našli aj vzťah k spisovnej slovenčine. Aj tento fakt ukazuje, do akej miery to so svojim „slovjactvom“ mysleli úprimne, na čo im slúžilo a v záujme koho pracovali. V daných mocensko-politických pomeroch sa však už nedalo zabrániť sebaurčovaciemu právu slovenského národa a v priebehu prvých mesiacov roku 1919 sa celé územie Slovenska dostalo pod zvrchovanosť česko-slovenského štátu. No málo sa píše o tom, že aj tzv. Slovenská republika rád vyhlásená v Prešove za asistencie bodákov Maďarskej červenej armády bola personálne popri Čechovi A. Janouškovi saturovaná najmä aktivistami východoslovenského „separatizmu“ a svoje dokumenty vydávala v šarištine.¹⁵

Zdalo by sa, že po vzniku Česko-Slovenskej republiky, keď sa v buržoázno-demokratických pomeroch veľmi jasne ukázala nedeliteľnosť a jednota slovenského národa vo všetkých nárečových oblastiach Slovenska, pokusy rozbiť jednotu Slovákov na báze nárečových rozdielov slovenčiny sa skončili. Nie je to však pravda. Maďarské vládnuce kruhy síce navonok od týchto praktík upustili, pretože v ich iredentistickej a revizionistickej politike nešlo len o čiastočnú, ale o integrálnu revíziu, teda o obnovu predvojnových hraníc Uhorska. Aj hlavný exponent východoslovenského „separatizmu“ V. Dvorčák v službách maďarskej horthyovskej vlády musel svoj pôvodný sen o „slovjackom národe“ dočasne zanechať a spolu s F. Jehličkom utvoril roku 1933 v Ženeve tzv. Slovenskú radu, ktorá mala reprezentovať „túžby“ Slovákov po opätovnom pripojení Slovenska k Maďarsku.¹⁶ Keďže ciele maďarských vládnych tried v otázke územia bývalého Uhorska a tam žijúcich národností zostali aj v tomto období konštantné, nedali ani „slovjackej otázke“ celkom zaspať.

V 30. rokoch nášho storočia sa nárečové rozdiely v slovenčine dostali opäť do pozornosti určitých skupín vládnych tried v statkárskom Poľsku. Aj ich plány spočívali v podstate v tom, že sa pokúšali aj „vedecky“ dokázať poľskosť určitých slovenských území. Nešlo pritom už iba o tradičné nepravdivé tvrdenie, že slovenskí gorali sú vlastne nevedomelí Poliaci a teda že ďalšie

¹⁴ TAJTÁK, L.: Úsilie maďarských vládnych tried o udržanie Slovenska v rámci Maďarska roku 1918. In: Historický časopis, 4/1966, s. 577-580.

¹⁵ GREGUŠ, P.: Slováci – výtvar maďarónskej propagandy. In: Slovo, č. 30/2001.

¹⁶ TILKOVSKÝ, L.: Južné Slovensko v rokoch 1938-1945. Bratislava : VEDA 1972, s. 80.

rozsiahle územia Oravy, Spiša i okres Čadca musia byť pripojené k Poľsku. V kruhu krakovských „slovakofilov“ okolo prof. W. Semkowicza sa našli aj takí vedci ako docent Zd. Stieber, ktorý roku 1935 „vedecky“ dokazoval, že východoslovenské nárečia sú poľského pôvodu a obyvatelia východného Slovenska sú Poliaci.¹⁷ Je samozrejmé, že ciele týchto poľských kruhov neboli národnobuditeľské. Tento „dôkaz“ mal slúžiť na to, aby si vo svojej zaslepenej imperialistickej politike mohli potom nárokovať celé východné Slovensko i s jeho surovinovým bohatstvom. Mali dokonca vypracovaný plán na vybudovanie poľského strategického trojuholníka, ktorý svoju bázu opieral o surovinovú základňu východného Slovenska až po Košice.¹⁸ Je až zarážajúce, že celé jedno krídlo HSLS na čele s K. Sidorom nepostrehlo zámery týchto „priateľov“ Slovákov okolo W. Semkowicza a napriek dostatočnému množstvu varovných signálov¹⁹ pokladalo za účelné spolupracovať s nimi v svojej proticentralistickej a autonomistickej politike. Cieľom týchto kruhov bolo totiž dostať slovenskú politiku do takej polohy, aby mohli – ako to vyjadril sám Semkowicz – „otvorene stavať Slovákom otázku spomínaných zmien a na priateľskej platforme prísť k uznaniu našej pravdy,²⁰ teda vymôcť si uznanie poľských územných nárokov voči Slovensku. Poliaci chceli s podporou Hitlerových protičesko-slovenských plánov aktívne prívodiť takúto situáciu. U Slovákov však nenašli pochopenie pre nároky Poľska na slovenské územie, a tak si beckovské Poľsko muselo nepatrné územné zisky vymôcť surovým nátlakom. Dôsledky tejto politiky sa po necelom roku tragicky prejavili v osudoch obidvoch národov, najmä však u Poliakov.

Mníchov otvoril cestu aj k obnoveniu tzv. slovjackej otázky. Dodatok Mnichovskej dohody, ktorý požadoval aj vyriešenie územných sporov medzi Česko-Slovenskom a Maďarskom, opäť umožnil maďarským vládnucim kruhom pokúsiť sa o také oklieštenie slovenského územia, ktoré by geopoliticky zlikvidovalo akúkoľvek možnosť samostatného života Slovenska a automaticky viedlo k jeho pripojeniu k „svätoštefanskej ríši.“ To bol aj hlavný účel ďalekosiahlych požiadaviek na územné ústupky vrátane Bratislavy, Nitry a Košíc, ktoré maďarská vláda predložila v Komárne,²¹ no s tým istým cieľom sa obnovoval aj východoslovenský „separatizmus.“ Už zdôvodňovanie parcelácie Slovenska pri predvídanom a horthyovcami požadovanom referende, ktorým sa malo Slovensko, už po odstúpení území obývaných maďarskou menšinou, roz-

¹⁷ Slovenský národný archív (SNA), fond Krajinský úrad, šk. 263, č. 20777, Správa čsl. konzula z Krakova z 18. 3. 1935.

¹⁸ Tamže.

¹⁹ Archív FMZV, pol. sekcia III, šk. 1278, dok. 26785, Správa čsl. veľvyslancu z Varšavy z 24. 2. 1936.

²⁰ Archiw Akt Nowych, Varšava, MSZ 10412, P III, Správa o zasadnutí výboru vo veci Oravy, Spiša a Čadce z 15. 12. 1937.

²¹ Országos Levéltár, Miniszteri elnökség, Flachbartovo memorandum z konca roku 1938.

deliť na štyri časti, sa opiera o tvrdenie, že „Slováci žijúci v Užskej a Zemplínskej stolici, práve tak ako aj obyvatelia na Spiši a v Šariši, sa jazykovo a etnicky líšia od západných a stredných Slovákov,“ pričom jednou ich „etnickou“ osobitosťou malo byť aj to, že chcú „bezvýhradne ísť do Maďarska.“²²

Viedenská arbitráž z 2. novembra 1938 napriek tomu, že za hrubého porušenia sebaurčovacieho práva pririekla Maďarsku rozsiahle územie južného Slovenska, neuspokojila revizionistické chůtky vládnucich kruhov horthyovského Maďarska, ktoré boli značne prekvapené odporom, aký kládol slovenský ľud obnovovaniu ich panstva nad Slovenskom. No nepodarilo sa im ani oklieštiť Slovensko tak, ako si to predstavovali. V strednej Európe sa objavil nový arbitier v podobe nacistického Nemecka, ktorého rozhodnutiu sa museli podrobiť. A nacisti mali svoje vlastné plány so Slovenskom, ktoré nekonvenovali s ideou „Veľkého Uhorska.“ No pre prípad, žeby ich azda zmenili alebo sa utvorila iná situácia a tiež aj s úmyslom oslabiť národnú jednotu Slovákov na okupovanom území, obnovila Budapešť aj východoslovenský „separatizmus.“²³ K slovu sa znova dostala *Naša zastava*, ktorá sa masovo pašovala na východné Slovensko.²⁴ Pri jej vydávaní opäť našiel uplatnenie starý agent maďarskej iredenty V. Dvorčák, ktorý v službách horthyovskej vlády veľmi rýchlo zabudol, že ešte nedávno bol tajomníkom tzv. Slovenskej rady v Ženeve a v mene „utlačovaného slovenského národa“ rozposielal rozličné memorandá na všetky strany. Podľa rozkazu svojich chlebedarčov sa zo dňa na deň stal opäť „pravoverným Slovjakom.“ Popri ňom v teréne veľmi agilne pracoval najmä kňaz Szilagyi, ktorý vyvíjal veľké úsilie, aby dokázal osobitosti „slovjackeho národa“ a opäť dosiahol zavedenie východoslovenského dialektu do škôl.²⁵ Za účelom potvrdenia osobitosti Slovjakov zvolali aktivisti hnutia v septembri 1939 do Košíc poradu, na ktorú pozvali aj profesora slavistiky J. Melicha. Ten im mal podať vedecký dôkaz existencie Slovjakov. Na veľké sklamanie účastníkov im však vysvetlil, že východoslovenský dialekt je integrálnou súčasťou slovenského jazyka a jeho vyčleňovanie zo slovenčiny je vedeckým nezmyslom.²⁶

²² SNA, fond MZV, šk. 112, 11334/39. Správa slovenského vyslanca v Budapešti.

²³ Aj z dnešného pohľadu zaujímavá bola reakcia slovenskej vlády na opätovné obnovenie „východoslovenského separatizmu.“ Svedčí to o trvalej citlivosti Slovákov na podnety z oblasti jazyka. Na zasadnutí 29. 8. 1939 prijala uznesenie, ktorým zakázala štátnym zamestnancom v služobnom i súkromnom styku používať dialekt. SNR, MV, šk. 7, č. 15934/39. Obežník Ministerstva vnútra z 11. 9. 1939.

²⁴ DEÁK, L.: Autonómia Slovenska v plánoch horthyovského Maďarska v roku 1938. In: Historický časopis, 3/1988, s. 409.

²⁵ L. Tilkovszky, c. d., s. 132.

²⁶ SNA, fond MZV, šk. 112; Správa slovenského vyslanca v Budapešti. Pri dnešnom unisono súhlase s kritikou jazykového zákona aj z kruhov Maďarskej akadémie vied v porovnaní s postojom prof. Melicha v úplne iných pomeroch sa skutočne treba zamyslieť, kam sme sa pri budovaní demokracie dostali.

Organizátori celého hnutia však zabudli, že štyridsiate roky 20. storočia už nie sú obdobím predprevratovým, keď bola moc maďarských vládnucich kruhov v Uhorsku nad národnosťami takmer neobmedzená. Mohlo sa im podať síce z určitých egoistických, maďarónskych a karieristických živlov zorganizovať aj nepatrnú organizačnú bázu celého hnutia v podobe Našej gazdovskej strany,²⁷ zaviesť v niektorých kostoloch šarišský dialekt ako bohoslužobnú reč, no nemohlo sa im podať vytlačiť spisovnú slovenčinu z verejného a kultúrneho života východoslovenského ľudu a ani zo škôl na okupovanom území. Proti tomu sa tamjšie obyvateľstvo rozhodne postavilo.²⁸ A navyše, vo svojom boji už nebolo ani osamotené a ani bezbranné. Tragédiou maďarskej politiky ako celku bolo, že sa nevedela odpútať od umelých konštrukcií v národnostnej politike, ktoré si sama stvorila. Držala sa ich aj v čase, keď sa celý fašistický blok, ktorého súčasťou bol aj horthyovský režim, rútil pod náporom antifašistických síl. V jej radoch sa nenašla sila, ktorá by si vedela v antifašistickom boji nájsť cestu k demokratickým antifašistickým hnutiam u ostatných stredo európskych národov a trpkosť porážky vo vojne musela vypíť až do dna.

Zánikom horthyovského režimu sa v Maďarsku definitívne skončili pokusy o rozloženie slovenského národa na báze nárečových rozdielov. Nie celkom jasná je v tejto otázke úloha spolku a časopisu *Svojina*, ktorý vychádzal v rokoch 1946-1950. Vykazuje totiž prvky východoslovenského separatizmu a údajne bol založený stúpecami benešovského čechoslovakizmu s podobným cieľom, aký mala *Naša zastava*. Táto problematika nie je doteraz spracovaná, hoci by si zaslúžila svojho autora. Nebudem sa jej preto ďalej venovať.

Od šesťdesiatych rokov 19. storočia bola spisovná slovenčina nepochybneľným faktom a ako národný spisovný jazyk prenikala do všetkých spoločenských sfér. Uplatňovala sa nielen v literatúre, ale prenikala aj do vedy a ostatných spoločenských sfér, v ktorých sa spisovný jazyk uplatňoval. Vyššie opísané pokusy zo strany Budapešti už nemohli zastaviť jej rozvoj. Zmena štátoprávneho postavenia Slovenska však do vývinu slovenského jazyka priniesla nový fenomén, ktorý dostal pomenovanie *etnicky čechoslovakizmus*. Opäť sa použili ideologické a čiastočne i mocenské nástroje, aby sa funkcia slovenčiny obmedzila, resp. sa spochybnila jej schopnosť plniť plnohodnotnú funkciu spisovného jazyka. V ideologickej rovine proti slovenčine vystúpil najmä M. Hodža svojím dielom *Československý rozkol* a A. Pražák celou sériou článkov a štúdií. Popri nich, samozrejme, sa zviezol celý rad ideologicky ovplyvnených jazykovedcov a teoretizujúcich politikov.

Základnou ideovou výzbrojou spochybňovačov slovenského spisovného jazyka bolo ignorovanie skutočného jazykového vývinu slovenčiny a tvrdenie,

²⁷ FABIAN, J.: Svätoštepanské tiene. Bratislava 1966, s. 120.

²⁸ Tamže.

že slovenčina nie je samostatným slovanským jazykom, ale len nárečím češtiny. Pritom jej vznik sa denuncoval ako jazykový separatizmus, dokonca ako hungarizmus.²⁹ Ústavný zákon č. 122/1920 Sb. z. a n. síce vyhlásil za úradný jazyk „československý“ v dvoch zneniach – českom a slovenskom – a § 4 stanovil, že na Slovensku sa úraduje spravidla po slovensky, avšak táto situácia sa pokladala iba za dočasnú. Robili sa rozličné ankety,³⁰ ktoré presvedčali Slovákov, že lipnúť na slovenčine je nezmyslom, že treba ju opustiť a podobne ako Škóti do Londýna by Slováci mali ísť do Prahy a prijať češtinu. Len tak vraj môžu dospieť k vyšším civilizačným métam.³¹ Iní, napríklad A. Pražák, nepopierali význam slovenčiny ako jazyka krásnej literatúry, no všemožne sa snažili vyradiť ju z oblasti vedy, kde mala dominovať čeština.³² V praxi túto teóriu napĺňala Učená spoločnosť Šafaříkova, ktorá pôsobila pri bratislavskej Univerzite Komenského.

Všetky tieto pokusy však zlyhávali. Na neúspech bol odsúdený aj pokus profesora V. Vážneho na násilné zblíženie slovenského jazyka s češtinou formou čechizácie pravidiel slovenského pravopisu a slovníka slovenského jazyka. Matičný prevrat v roku 1932 zasadil týmto tendenciám silný, dalo by sa povedať fatálny úder.³³ Paradoxne práve slovenskí žiaci českých profesorov H. Bartek,³⁴ L. Novák³⁵ a ďalší vedecy dokázali neutržateľnosť koncepcie československého jazyka a potvrdili samostatnosť a osobitosť slovenčiny. Táto skutočnosť bola neskôr aj potvrdená vydaním Pravidiel slovenského pravopisu v roku 1940, najmä však v roku 1953.

Obdobie medzi rokmi 1948-1989, akokoľvek sa naň politicky dívame, bolo z hľadiska vývinu spisovného jazyka Slovákov mimoriadne pozitívne. Zavrŕšili sa projekty ako Slovník slovenského jazyka,³⁶ vypracovali sa ďalšie slovníky (žiaľ, dosiaľ s výnimkou etymologického), pravopisné a rečové príručky, doplnila sa aj teória a priniesli sa vedecké dôkazy o praslovanskom pôvode slovenčiny.³⁷ Spisovný jazyk sa programovo kultivoval a o jeho čistotu sa starali jazykovi korektori na úradoch i v inštitúciách používajúcich spisovný jazyk. Bolo nepredstaviteľné, aby sa redaktorom napríklad Slovenskej televízie alebo Slovenského rozhlasu stal človek, ktorý by všestranne neovládal spisovnú normu.

²⁹ HODŽA, M.: Československý rozkol; naposledy vydaný v rámci publikácie Polemika o československom rozkole. Bratislava : Matica slovenská 2009.

³⁰ Slovenská otázka. Anketá Kostnických jisker. Praha Nákladem Kostnických jisker 1926.

³¹ Tamže.

³² PRAŽÁK, A.: Češi a Slováci. Literárne dejepisné poznámky k československému poměru. Praha : Státní nakladatelství 1929.

³³ Bližšie pozri napr. WINKLER, T– Eliáš, M. a kol.: Matica slovenská. Dejiny a prítomnosť. Bratislava 2003, s. 135-138.

³⁴ Napr. v diele Príspevok k dejinám slovenčiny. Trnava 1936.

³⁵ Za jeho najvýznamnejšiu prácu v tomto ohľade možno pokladať Jazykovedné glosy k československej otázke. Martin 1935.

³⁶ Bratislava 1959-1968.

³⁷ Napr. PAULINÝ, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny od začiatkov po súčasnosť. Bratislava 1983.

Hoci sme nemali jazykový zákon, v týchto médiách bol vypracovaný systém kontroly redaktorov. Každé porušenie noriem sa sledovalo a vyhodnocovalo. A – samozrejme – v konečnom dôsledku aj postihovalo, predovšetkým finančne. Pre vtedajšiu vrchnosť bolo nepredstaviteľné, aby bola za svoju nekvalitnú prácu finančne postihovaná napríklad tkáčka vo fabrike, a prípadná nekvalitná práca redaktorov a hlásateľov by zostala nepovšimnutá.

Cesta k zvrchovanosti Slovenskej republiky po roku 1989 viedla i cez zápas o primerané, zákonom sankcionované postavenie slovenského jazyka v slovenskej spoločnosti. Aj keď zložitejšie ako by človek predpokladal, predsa sa nakoniec, takmer po dvadsiatich rokoch, podarilo prijať zákon zodpovedajúci moderným trendom i potrebám spoločnosti. Avšak len v jednej oblasti – v používaní slovenského spisovného jazyka ako univerzálneho komunikačného prostriedku na Slovensku. Takmer nič sa však neurobilo pre vnútornú ochranu slovenského spisovného jazyka a proti jeho vytlačaniu zo sfér, ktoré bezprostredne nesúvisia so štátnou a verejnou administratívou. Napriek veľkóústym vyjadreniam niektorých reprezentantov slovenskej jazykovedy³⁸ o najlepšom postavení slovenského jazyka musím konštatovať, že s postavením slovenského jazyka v našej spoločnosti to nie je až také ružové. Ako by sa tu ozývali hlasy odniekiaľ z dvadsiatych a tridsiatych rokov minulého storočia o tom, že slovenčina sa nemá používať vo vedeckých prácach. Človek si uvedomuje, že tu zohrávajú úlohu aj finančné otázky a vydavatelia budú ponúkať to, čo ľudia kupujú, ale myslím si, že štát by aj túto sféru mal regulovať.

Silno zasiahnutá je najmä slovná zásoba, a to nielen češtinou, ale aj angličtinou. Pritom anglické slová ani nepreberáme priamo z angličtiny, ale cez češtinu, čím ešte viac foneticky prispôbujeme slovenčinu jazyku bratského národa. Niekedy mám dojem, ako keby mal niekto záujem na čo najväčšom rozkolísaní normy i sémantiky slovenských slov, aby sa znížila významová jednoznačnosť.

Treba ešte upozorniť na oživovanie niektorých tendencií, ktoré sa usilujú vydávať Slovákov hovoriacich goralským dialektom za Poliakov.³⁹ V korelácii s pôsobením poľských kňazov, rehoľných bratov a sestier v uvedených regiónoch opäť vzniká otázka, či niektoré veci nepodceňujeme. Spomeňme si len na nepodarenú učebnú pomôcku pre školy, ktorá vznikla v spolupráci slovenských a poľských autorov a v ktorej Poliáci vyrukovali s vyslovene revizionistickými názormi.⁴⁰ Jej slovenská mutácia sa síce nedostala do slovenských škôl, ale poľská si svoju „misiu“ plní. V tejto súvislosti treba uvítať univerzálnosť prijatého jazykového zákona,

---

³⁸ Pozri napr. rozhovor so S. Ondrejovičom, riaditeľom JÚLŠ SAV, v časopise „týždeň“, 21/2009.

³⁹ Bližšie pozri napr. MAJERIKOVÁ, M.: Vojna o Spiš. Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov. Krakov 2007, ale aj publicistické práce M. Andráša, J. Ciągwa a ďalších.

⁴⁰ ANDRÁŠ, M.: Ako možno vy(zne)užívať program PHARE. <http://www.kultura-fb.sk/new/old/stare/andras-12.htm>

ktorý odstráni nenormálnosť v niektorých severoslovenských obciach, že sa tam ako huby po daždi z čisto komerčných dôvodov objavila záplava poľských nápisov, takže zlovoľný pozorovateľ by to mohol chápať ako prejav poľskosti tohto územia.

Na záver musím konštatovať, že jazyková situácia na území Slovenska si vyžaduje aktívnu ochranu slovenského jazyka ako štátneho jazyka Slovenskej republiky. Preto vítam prijatý jazykový zákon, ktorý oproti jeho zneniu z roku 1995 opätovne zavádza sankcie za jeho nedodržiavanie. Boli sme totiž svedkami, že sa jazykový zákon nedodržiaval, a to ostentatívnym spôsobom. Pritom nejde len o nejakých zadubených starostov obcí s väčšinou národnostného obyvateľstva, ktorí odmietali a dúfam, že už dlho nebudú odmietajú sprístupňovanie informácií o svojej činnosti aj štátnym jazykom pre tých, čo nie sú príslušníkmi maďarskej národnostnej menšiny. Ale nechodme ďaleko. Ostentatívne sa odmietajú podriaďovať Pravidlám slovenského pravopisu aj magistrát hlavného mesta Slovenska a zastupiteľstvá mnohých iných slovenských miest, keď nerespektujú pravopisné pravidlá, že mená historických osobností našich národných dejín sa majú písať slovenskou ortografiou.

Prijatie jazykového zákona však nerieši všetky otázky, ktoré súvisia s aktívnou ochranou slovenského spisovného jazyka. Treba prijať aj také opatrenia, ktoré ho budú ochraňovať proti degradácii a degenerácii. Treba si vymôcť od riaditeľov nielen verejnoprávnych masových médií, že nebudú svojich redaktorov a moderátorov prijímať podľa modrých očí a podobných kritérií, ale podľa toho, ako ovládajú spisovnú normu. Pritom vôbec nie som proti rozvoju slovenského jazyka, jeho obohacovaniu o frazeologické i slovné neologizmy, ale nesmie sa to diať na úkor rovnocenných slovenských prvkov, zdedených po predchádzajúcich generáciách. Preto nechápem výroky typu: Frekvencia slova *prasačí* je v bežnej reči trikrát väčšia ako slova *prasací*, takže asi treba zvážiť, čo je správne.⁴¹ Veď predsa už v proseminári k metodológii vedy nás učili, že veda je systém. Štatistika je síce dobrá na poznanie skutočného stavu, ale kultivácia by mala viesť predovšetkým k systematizácii. Rovnako nechápem, ako sa mohlo pristúpiť ku koncepcii vydávania Slovníka súčasného slovenského jazyka, a nie Slovníka slovenského jazyka. To máme chápať tak, že archaizmy nie sú súčasťou slovenského jazyka a netreba ich zachovať pre budúce generácie? Slovenčina celú svoju históriu zápasila o svoje miesto na slnku. Nemôžeme sa utešovať, že sa tento zápas skončil. Jazyková konfrontácia pokračuje ďalej. Tlak globalizácie bude utvárať podmienky na presadzovanie sa dravších, silnejších jazykov, na úkor slabších a menej agilných. Slovenčina bude v tomto prostredí odolná len vtedy, keď bude efektívnym a samobytným nástrojom komunikácie. Aby to tak bolo, musí sa neustále pestovať, obohacovať, ale aj chrániť. Na ochranu je potrebný samozrejme aj zákon, no tým sa táto činnosť nevyčerpáva.

⁴¹ S. Ondejovič v citovanom rozhovore.

Slovenský zákon o štátnom jazyku v interpretácii „slovenskej“ tlače

JOZEF DARMO

Názov príspevku má v tejto dominantne odbornej diskusii svoje zdôvodnenie. Viac ako politika alebo diplomacia sa práve komunikačný priestor Slovenska premenil na priam vojnové pole iredentistických protislovenských masmediálnych operácií. Čo je podstatné, masmediálna aréna sa zmenila nie na fórum dialógu, ale na voľný ring pästných úderov. Stávame sa svedkami toho, ako sa rozmáha už známa metóda uvažovania podľa zásady čím horšie pre fakty, pre pravdu a realitu života, tým väčšia možnosť dvíhať dymovú clonu, ktorá má pred národmi, pred ľudstvom zakryť zákerné ciele.

Nejde prioritne o jazykový zákon. Ide o fakt, že bol vôbec prijatý a že ho prijala Slovenská republika. Ide o postoj Maďarska k jazykovému zákonu. A tento postoj je historicky determinovaný dostatočne známym smerovaním maďarskej politiky v strednej Európe – v geopolitických vzťahoch strednej, východnej Európy a Balkánu ako priestoru a objektu geopolitických zápasov o domináciu moci v Európe. Naša historiografia, napriek nesporným bádateľským prínosom, neodkryla dostatočne procesy, ktoré spôsobili, že sa kočovní nomádski predkovia Maďarov od svojho ťahu do Panónie až po porážku pri Lechu stali v boji o strednú Európu vyvolenými „štátotvorcami“ rodiaceho sa uhorského štátu. Naša historiografia musí osvetliť aj skutočnú rolu stavovských povstaní v Uhorsku, keď sa uhorská šľachta maďarského pôvodu spriahala s turecko-moslimským projektom v zápasoch o mocensko-duchovný kurz Rakúska a Európy, o revitalizáciu tureckej prítomnosti v Európe. Turecký ochranný azyl pre vodcov tých povstaní nebol náhodný. Zhodnotili sme dostatočne dosah týchto udalostí pre Slovensko, Rakúsko a Európu? Naša historiografia nedala jednoznačnú odpoveď na historický fakt, prečo sa práve maďarčina, jazyk sotva tretinového etnika Uhorska, stala po skončení dominácie latinčiny v európskej komunikácii z rozhodnutia Viedne úradným jazykom Uhorska. Naša historiografia musí osvetliť aj otázku, prečo sa Viedeň Slovákom za ich aktívnu účasť v revolučných rokoch 1848-1849 na jej strane práve takým spôsobom „odmenila“ v čase ich memorandových požiadaviek. Rovnako treba osvetliť geopolitické dôsledky rakúsko-maďarského vyrovnania a nový postoj Viedne k slovanskej časti Uhorska i projekty následníka trónu a jeho následné zavraždenie.

Príčinou prvej svetovej vojny nebolo Sarajevo, ale úsilie koloniálnych mocností, ktoré sa opätovne vracali na európsky kontinent, aby vojnovým konfliktom mocensky prerozdělili kontinentálnu Európu. No prvá svetová vojna ne-

naplnila prognózy západných stratégií. Výsledky vojny posunuli síce páky moci do rúk Západu, no rozpad Rakúsko-Uhorska priviedol k štátotvornému životu slovanské národy strednej a východnej Európy i Balkánu. Rusko sa nepodarilo zlikvidovať ani oslabiť. Naopak, stalinistický teror zlikvidoval aj nositeľov kontroly Ruska Západom, Rusko sa pomocou ideológie komunizmu, triedneho boja a istých foriem sociálneho štátu stalo protivníkom, protipólom liberálneho kapitalizmu. Rodí sa teda projekt druhej svetovej vojny, ktorý má zúčtovať so slovanským Balkánom, strednou a východnou Európou i Ruskom. Výsledky tejto vojny s konštantami Mníchova a Viedenskej arbitráže s celým kontextom maďarských aktivít v tomto projekte sú známe. Ani druhou svetovou vojnou sa nedosiahli strategické ciele Západu. Naopak, prehĺbila sa bipolarita sveta, nastúpila studená vojna s jej rozuzlením po roku 1989. História však položila vážne otázky. Po vojenskom „riešení“ Balkánu s kavernou Kosova sa dostávame do inej roviny vnímania politiky Maďarska v strednej Európe a voči jeho slovanským susedom osobitne.

Treba si všimnúť najmä latentnosť vzťahov Maďarska a Slovenska, aktivizáciu Maďarska s úlohou destabilizovať geopoliticky strategický priestor Slovenska. Ukazuje sa, že rozbitie a ochromenie Srbska nebolo jediným cieľom. Mali sa pripraviť „nové riešenia“ aj v podunajskej oblasti so strategickou pozíciou Slovenska. Rozbeh maďarskej iredenty koncentrovanej v radikálnom krídle Strany maďarskej koalície bol už rozbehom realizácie kosovského variantu. Obdobou Prištiny mal byť a bol dunajskostredsko-komárňanský tandem s kolikovaním slovenského juhu pomníkmi turulov a tabuľami s podtextom uzurpácie slovenského juhu. Uzákonenie dvojazyčného označovania obcí a miest s 20 % maďarskou menšinou utvorilo reálne nástupište pre maďarskú iredentu. Príslušné obce a mestá sa dostali pod jej politickú a komunikačnú kontrolu, stali sa nástupišťami projektu maďarskej samostatnosti tohto územia obývaného slovenskou väčšinou. Vznik univerzity v Komárne dovŕšoval projekt duchovného a štátoobčianskeho odcudzenia slovenského juhu. Veď ako a v akom duchu, aj jazykovo komunikačne, sa na tejto územne a z hľadiska ústavy a článkov o školstve „slovenskej“ univerzite vyučuje? Ide o nové štátoprávne nadnárodné „reprezentatívne“ vyplnenie stredoeurópskeho priestoru v trojuholníku Viedeň–Budapešť–Bratislava (Pozsony, Pressburg?) Preto sa pre Bratislavu usilovne pripravuje „štátúť“ medzinárodného mesta (aj v „slovenských“ médiách s visačkou monopolov nadnárodného mediokracie), nie hlavného mesta Slovenskej republiky, ale kozmopolitnej metropoly, akéhosi Hong-Kongu na Dunaji, bez slovenskej tváre.

Súčasná vláda začala vracieť Slovensko Slovákom a občanom Slovenska ako ich vlasti, a to bez rozdielu národnosti alebo konfesionalnej orientácie, ako vlasti žijúcej a spravujúcej sa hodnotami demokracie (vlády ľudu), du-

chom kresťanského, nie ateisticko-bolševicko-liberálne trhovo koristníckeho zotročovania človeka. Ústavný postoj prezidenta, vlády a parlamentu v ekonomickej, historicko-duchovnej, sociálnej, národnej a právami menšín naplnenej identity Slovenska sa nemohol vyhnúť kľúčovému fenoménu identity a politickej i územnej celistvosti a integrity Slovenska – štátnemu jazyku ako základnému, kľúčovému fenoménu, akým je aj historicky daná územná celistvosť a slovenská štátnosť vôbec. Jazyk a územie sú základy existencie, identity národa. Prijatie novely zákona o štátnom jazyku stiahlo oponu pred rozleptávačmi, rozkrádačmi a zotročovateľmi Slovenska. Nacionalisticko-asimilačné erupcie maďarskej politiky sú už stredoeurópskym, ba európskym rituálom, sú rituálom jej „sprítomňovania sa“ v Európe.* Sú však aj vhodným artiklom, žolíkom v geopolitickej hre o ovládnutie strednej Európy a o deštrukciu európskeho priestoru Slovanov. Tu je pozadie zhovievavosti Západu voči avantúram, ktoré si Maďari môžu beztriestne dovoľovať. Toleruje sa im ich vnútroštátna genocída menšinových identít Židov, Nemcov, Slovákov, zakarpatských Ukrajincov a Rusínov vo vnútrozemí Maďarska. Nepodarilo sa „legitímne“ doriešiť slovenský juh vrátane Bratislavy podľa kosovského scenára už v priebehu kosovskej operácie. Kosovské „riešenie“ totiž v bumerangovom efekte postihuje svojimi dôsledkami aj Západ. Zvýšila sa aktivita Baskov, Kataláncov i Flámov, Írov, Škótov, Welsanov, Palestíncov i moslimov už občiansky „akreditovaných“ na Západe. Maďarské dvíhanie „štátotvornej“ zástavy menšín je pred súdom národov ťažko akceptovateľné. Preto ten nezvyčajne „citlivý“ postoj odrážajúci filozofiu „ani ryba, ani rak,“ aby sa celkom nedemaskovali aktivity Maďarska v jeho geopolitických službách. Problém treba utíšiť s otvoreným koncom pre Maďarsko. Stelesňuje to výrok, že novela zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky síce nie je v rozpore s európskym zákonodarstvom a praxou, no s dodatkom – to neznamená, že je ten zákon dobrý!

Doslova anarchistická ignorácia demokratickej podstaty slovenskej štátnosti a jej legitímnych inštitútov – prezidenta, parlamentu a vlády doslova

---

* Maďarský prezident László Sólyom: „Úlohou Maďarska je pomôcť oprávnenej požiadavke časti národa žijúceho za hranicami na uznanie maďarského jazyka susednými krajinami za regionálny jazyk.“ (Plus jeden deň 20. 8. 2009, s. 2) Inými slovami, má sa uznať komunikačná hegemonia Maďarska nad teritóriom bývalého Uhorska, legalizovať maďarčinu ako rovnocenný druhý štátny jazyk v rámci komunikačných systémov susedných štátov. Ide o politicko-komunikačné živenie hegemonie Maďarska v priestore strednej Európy.

Na otázku, že zástupcovia iných menšín vyjadрили podporu jazykovému zákonu a že jediný, kto sa ozýva, sú Maďari, Csáky odpovedá: „Pýtam sa zástupcov menšín, aký jazyk používajú bežne doma či na pracoviskách? Väčšinou slovenčinu. Oni sú v inej polohe ako my. Maďari sú jediná menšina, ktorá je taká početná, že má vlastné inštitúcie a v niektorých regiónoch žije ako regionálna väčšina, takže má nárok používať materinský jazyk.“ (Maďarov sa netreba báť. SME 5. 9. 2009, s. 4) Pán Csáky už nedopovedal, že si maďarčinu predstavuje ako druhý štátny jazyk.

ich chuligánskym zosmiešňovaním je vizitkou, kam až bolo možno klesnúť z priestoru kultúry ducha, aby sa životodarné slovo zmenilo v mediálny jed kobry. Nejde o kritickosť či nekritickosť masmédií. Komunikačný priestor Slovenska, ktorý patrí občanom, zamorujú médiá, ktoré hodnotovo ani projekciu svojho pôsobenia nekotvia na Slovensku. Neprezentujú Slovensko ani samo pred sebou ani pred národmi Európy a sveta.

Na tomto pozadí sa dostávame k haravare okolo novely zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Prečo je taká haravara práve okolo slovenského jazyka? Pri posudzovaní avantúr maďarskej politiky ako geopoliticky klonovaného kohúta na smetisku stredoeurópskej mocenskej transformácie nemožno vnímať tieto maďarské iredentistické avantúry voči Slovensku len ako maďarsko-slovenské prekáračky. Slovenský juh mal byť stredoeurópskym Kosovom. Výmena stráži v Strane maďarskej koalície s posilnením agresívneho krídla, aktivita promaďarského západného lobizmu, takmer vojnové štatárium nadnárodnej mediokracie na Slovensku, činnosť ústretovo promaďarsky aktivovaných monopolne ovládaných médií, deštrukcia verejnoprávnych médií, deštrukcia plurality printových médií a ich bulvarizácia smerom k hrotu diskreditácie štátotvorných a duchovných síl Slovenska, militarizácia novinárskeho profesionálneho prostredia rozbitím priestoru dialógu novinárskych profesijných organizácií, to všetko utvára priestor na anšlus slovenského juhu. Zápas o novelizáciu tlačového zákona s právom na odpoveď bol prvým mocenským zápasom o slovenskú štátnosť. Svoju programovú úlohu zohráva šírenie antinárodného nihilizmu, snahy zaradiť prejavy národného bytia do kategórie extrémizmu, xenofóbie a neuropskosti, nihilizácia národnej identity a historického povedomia, marginalizácia až zosmiešňovanie pamätných dní a historických udalostí národa a jeho osobností. V novinárskej sieni tradícií nastúpilo vygumúvanie epepeje novinárskych generácií z čias etického, mravného, národného a občianskeho zdvihu slobody a demokratizácie žurnalistiky s vrcholom v roku 1968. Bez povšimnutia všadeprítomného bulváru, bez slova protestu Slovenského syndikátu novinárov bola z budovy sídla redakcie Kultúrneho života na Štúrovej ulici odstránená pamätná tabuľa s menami osobností z prvej línie boja za slobodu, demokraciu a porozumenie národov, osobností, ktoré dvíhali orbit civilizácie k vyššej dimenzii ľudskosti a sociálnej i duchovnej spravodlivosti s „ľudskou tvárou.“ Nový majiteľ budovy túto pamäť beztretno a za mlčania novinárov z fasády sňal a odložil do pivnice! Slovensko ako štát treba zdiskreditovať.

Novela zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Za takto rozbehnutej mašinérie manipulácií rodí sa druhé rozhodnutie konečne štátotvorne zodpovednej vlády Slovenskej republiky zastaviť nástup už otvorenej iredenty smerujúcej k anexii slovenského juhu. Toho juhu, ktorý si už maďarská iredenta stihla vykolíkovať pomníkmi turulov, pomadařovaním obcí a miest aj rozvra-

tom samých základov štátoobčianskej výchovy mladých generácií maďarskej národnosti. Komunikačná celistvosť Slovenska bola na slovenskom juhu totálne paralyzovaná. S podporou zahraničných mienkotvorných médií sa naplno aktivovali maďarské vládne štruktúry, diplomacia a rozličné nátlakové skupiny s podporou mediálnych aktivít zo Slovenska, ktoré svoj útočný hrot zameriavajú proti obranným aktivitám Národnej rady Slovenskej republiky, prezidenta Slovenskej republiky, premiéra vlády a Ministerstva kultúry Slovenskej republiky. To je realita posledných dní.

Čo ukázal postoj masmédií na Slovensku? Máme na mysli masmédiá printové, akože mienkotvorné, elektronické aj tie zo zákona verejnoprávne. Slovensko nemá mediálnu podporu zameranú na ochranu svojej základnej existencie ako štátu, svojej ústavnosti, suverenity, svojich historických základov, svojho štátneho bytia, svojich hodnôt duchovného života, slobôd a práv v rodine národov Európy a sveta. Aký bol jazyk poniektorých médií vo vzťahu k veciam, ktoré by mali byť sväte každému slovenskému novinárovi? „Nevydržiavajme si mizerný štát“ (Mikuláš Sliacky, Pravda 14. 9. 2009, s. 14); „Milí žiaci, Slováci! Národ nepotrebuje vedomosti, ale národné povedomie! Preto vám namiesto nových učebníc pribudne pravidelné spievanie štátnej hymny! Róbert Fico, váš premiér na večné časy!“ (Danglár, Pravda 3. 9. 2009, s. 15); „Na Slovensku po slovensky! Cudzie chceme, svoje si nedáme!“ (Pravda 25. 8. 2009, s. 28); „Školy sa bránia Ficovi: Na parády s hymnou a vlajkou kašľú!“ (Pravda 3. 9. 2009, s. 2); „Hromadne odmietli jazykový zákon“ (Nový čas 2. 9. 2009, s. 9); „Csáky sa ide sťažovať do Ameriky“ (SME 8. 9. 2009); „Zákon vyháňa Maďarov zo Slovenska“ (Pravda 22. 7. 2009, s. 6, István Lanstyák); „Zákon je v poriadku. Na rozdiel od Csákyho“ (Dag Daniš, Pravda, 17. 9. 2009, s. 18; ojedinelý vecný, objektívny komentár).

Devastácia fyzická, morálna, etická, dokonca karikatúrne zosmiešňovanie už nie je morálnym zosmiešňovaním, znevažovaním fyzických osôb. Je predovšetkým zosmiešňovaním, devastovaním inštitútov slovenskej štátnosti, ktoré by mal mať občan i novinár v úcte; z pozície etickej a mravnej hodnoty týchto inštitútov mala by sa hodnotiť aktivita služobníkov pri oltároch tejto štátnosti. Treťosektorové nevládne štruktúry stali sa legalizovanými nástrojmi zasahovania nadnárodných štruktúr do chodu slovenskej štátnosti. Sú to otvorené agentúry deštrukcie národnoštátnej a občianskej povahy slovenskej štátnosti. Týka sa to aj sféry mediálnej komunikácie. Svojím tkanivom ovládli verejnoprávny rozhlas a televíziu, novinársky profesionálne organizovaný život i mediálnu sekciu Literárneho fondu.

Slovensko, slovenská štátnosť nemá dnes plnohodnotné mediálne krytie. Tak ako v mene ústretovosti k otvorenej ekonomike vypredalo svoje hospodárenie, rozpredalo aj svoj komunikačný priestor. Teraz musí urýchlene aktivovať všetky zložky tvoriace duchovný základ slovenskej štátnosti.

Maďarošialenstvo

JÁN DORUEA

Maďarošialenstvom nazýval Ján Kollár (1793-1852), dlhoročný farár slovenského ev. a. v. zboru v Pešti, bezohľadnú, surovú maďarizátorskú posadnutosť, ktorá chcela v čo najkratšom čase urobiť z mnohonárodného Uhorska jednonárodný a jednorečový maďarský štát. Keď protislovenská nevráživosť a nenávisť bola príčinou vraždy 33-ročného Slováka Jozefa Hlubockého zo Starej Turej, ktorý so svojimi spoločníkmi priviezol na plti po Váhu a Dunaji syr, bryndzu a maslo do Budína, vo svojej pohrebnej kázni v júni 1826 ostro odsúdil nevráživú protislovenskú kampaň, verejne pestovanú v maďarskej spoločnosti. Tejto umelo živenej nevráživosti prikladal J. Kollár väčšiu zodpovednosť za smrť nevinného mladého Slováka, živiteľa rodiny, ako samému vrahovi, ktorý bol plodom vybičovanej spoločenskej neznášanlivosti, maďarošialenstva. O. i. povedal: „Hnevajme sa nie na vraha, ale na tie studnice a príčiny, ktoré ho takým učinili, totiž na národnú nenávisť, ktorá sa v krajine našej žiaľbohu z roka na rok viacej a záhubnejšie rozmáha a už aj ľudí z nižších stavov mravne otravuje.“ Vtedajšej maďarskej spoločnosti adresuje J. Kollár aj takéto napomenutie: „Väčšia a významnejšia zásluha je byť dobrým človekom a znášanlivým kresťanom než dobrým a neznášanlivým vlastencom; milujte svoj národ, ale nikdy nie tak bláznivo a zaslepene, aby ste potom všetky ostatné národy znevažovali a nimi opovrhovali alebo dokonca vraždenie ľudí iného národa len za maličkosť pokladali.“¹ Ďalší Slovak, Štefan Vrabc, zomrel krátko po bičovaní pred stoličným domom vo Veszpréme. Podľa rozsudku stoličného úradu ho bili za to, že sa so svojimi spoluveriacimi prosebným listom domáhal „aby sa im v chráme služby Božie riadne v slovenskom jazyku vykonávali a dietky v škole sa v tom istom jazyku, nie v maďarskom, predovšetkým náboženstvo vynaučovali.“² Svoj rozsudok o potrestaní žiadateľov (prosebníkov) stolica zdôvodňovala tak, že „si to jednoznačne vyžaduje vážnosť národného jazyka, lebo veď jednota jazyka oživuje národy, zjednocuje srdcia, podporuje šťastný život vlasti, upevňuje postavenie štátu (kráľovstva), zatiaľ čo naopak – konkurencia viacerých jazykov rodí nenávisť, prenasledovanie a nepokoj, v samých základoch nivočí tú oporu, pod ktorej záštitou prekvitá šťastie národa.“³ Ako vidieť, rozsudok maďarských stoličných pánov je v ostrom protiklade s odkazom sv. Štefana

---

¹ Pozri bližšie v príspevku DORUEA, J.: Slovansko-slovenský vlastenec Ján Kollár. In: Slavica Slovaca, 2009, roč. 44, č. 1, s. 65-68.

² Pozri tamže, s. 67.

³ Citované z diela Jána Kollára Výklad čili Přjímky a Wysvětliwky ku Sláwy Dceře. W Pešti, tiskem Trattnera a Károliho 1832, s. 374 [preložili sme tu Kollárov citát v latinčine].

synovi Imrichovi, podľa ktorého „kráľovstvo jediného jazyka a jediného mravu je slabé a krehké.“⁴ Dnešná maďarská iredenta a nijako nezakryvaná všeobecne konsenzuálna maďarská interpretácia odkazu sv. Štefana a svätoštepánskej koruny ako symbolu uhorskej štátnosti (v pevne zakorenenom maďarskom chápaní ide o maďarskú štátnosť) nenadväzuje na spomenutý odkaz sv. Štefana, ale na tú líniu maďarskej politiky voči národnostiam v Uhorsku, ktorej svedkom bol Ján Kollár, ktorú vo svojom rozsudku sformuloval maďarský stoličný úrad vo Veszpréme a ktorú dnes symbolizuje socha sv. Štefana v Komárne, ku ktorej predstavitelia maďarských krajne šovinistických iredentistických organizácií prinášajú kvety a vence. Na túto politiku doplatil svojím životom nielen Štefan Vrabc, ale táto politika v priebehu jej ďalšieho uplatňovania až do dnešných čias spôsobila nesmierne utrpenie (s častými tragickými následkami) nezrátnému množstvu ďalších Slovákov. Ukázalo sa to aj „v boji za slobodu“ v revolúcii 1848/49, ktorý bol bojom len za maďarskú slobodu. Andrej Sládkovič v roku 1861 bol napísal: „Slovenská dobrotá, zákonitosť, poloha sprobúvala cestu zmierenia, priateľského porovnanía. Mysleli na kresťanské prikázanie, na spoločnú vlasť a spoločné osudy, mysleli zasa len na spolkovanie a vednodržanie v prácach a bojoch za blaho celej krajiny. Prosba na prosbu, dôvody na dôvody, čakanie na čakanie. Darmo. – Či zasa namočíš pero, aby opisovať, čo na to odpovedávali vodcovia revolúcie a náčelníci maďarizácie? Oj, bridí sa nám odhaľovať nešvár tú, ukrutnosť a nesvedomitosť, ako prijímali sa právne nároky a mierne žiadosti Slovákov v dobe tejto osudnej! Veď všetko to ešte v čerstvej pamäti ako utiskovateľov tak i utisknutých.“⁵ A Štefan Marko Daxner, vzdelaný právnik, hlavný autor textu Memoranda slovenského národa v roku 1861, takto spomína: „Prichodí mi zaznačiť, ako sa chovali, vlastne akú politiku použili Maďari proti nemaďarským národom vlasti našej v rokoch 1859 a 1860. Vám, ktorí ste to bezprostredne pozorovali ako ja, nepoviem nič nového, no ktorí to neskúsili, nech zapamätajú si aspoň skúsenosť našu. Udaný čas obsahuje dobu platonickej lásky Maďarov oproti nám. V ich novinárstve i spoločenskom živote prízvukovala sa sloboda, rovnosť a bratstvo v občianskom i národnom ohľade; o rovnoprávnosti národnej hovorilo sa ako o zásade, netrpiacej žiadnej pochybnosti, ...“⁶ V ďalšej časti svojich spomienok však Š. M. Daxner píše: „Maďari mali roku 1861 krásnu príležitosť riešiť otázku národnú na základe prirodzenom a skutočnom a spolu i historickom a spravodlivom. (...) Ale Maďari

⁴ Legendy stredovekého Slovenska. Zostavil Richard Marsina. Ed. Pavel Dvořák. Vydavateľstvo RAK Budmerice 1997, s. 30.

⁵ Slovenské národné shromáždenie v Turčianskom Sv. Martine 1861. Vydala Matica slovenská 1941, s. 32.

⁶ Štefan Marko Daxner: V službe národa. Výber zostavil, štúdiu napísal, poznámky a vysvetlivky vypracoval František Bokes. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1958, s. 163.

ako prišli ku sláve a moci, tak zabudli na najsvätejšie záujmy vlasti, t. j. na to, že ona je vlasťou všetkých v nej jestvujúcich národov, a v svojej osudnej – kumánskej – pýche a intolerantnosti privlastnili si ju výlučne, akoby ona bola len ich výdobytkom, ich výlučným majetkom. Oni zabudli na sľuby nemaďarským národom činené predtým, keď ešte potreba bola na spoludejstvovanie tých národov. Vtedy bola im rovnoprávnosť národná heslom svätým, potom, keď dosiahli cieľ, stala sa im ona nezmyslom, trhaním krajiny, status in statu, snahou protiústavnou, skrátka, vlastizradou, dákoromanizmom, panslavizmom. Predtým uznávali nemaďarské národy vlasti za národy, potom len za cudziu fajtu («idegen faj» – slová Deákove), za národnosti bez bytia národného, teda za výsledok bez príčiny, lebo podľa ich vymyslenej a lživšej náuky «všetci občania v Magyarorszagu bez ohľadu na reč tvoria v politickom ohľade len jeden národ, a to historickému pochopu štátu maďarského zodpovedajúci jediný a nerozdielny národ maďarský.» (Vid' zprávu povereníctva snemového, v záležitosti národností vyslaného. Pešťbudínske vedomosti, č. 44, 1860.) Touto vražednou náukou a fikciou postavili alternatívu, že alebo nemaďarské národy vlasti tejto musia byť mravne vykynoznené a pomadžarčené, alebo vlasť táto musí sa rozpadnúť na toľko vlastní, koľko jesto v nej národov, právo života majúcich. Oni teda náukou tou inaugurovali vo vlasti našej stálu borbu na smrť a život medzi národmi, dokým alternatívy tej jeden alebo druhý spôsob nezakončí borbu. Praví priatelia Uhorska len žalostiť môžu nad osudným obratom týmto, ktorým tisícročný základ integrity Uhorska, t. j. spoločný záujem jeho národov je podvrátený a na to miesto založený «Magyarorszag» s panstvom jedného národa nad ostatnými a s integritou na násilensve, fikcii a krivde spočívajúcou. (...) Podvrátením tisícročného Uhorska a dosadením na jeho miesto Magyarorszagu zavedená je borba medzi maďarstvom a nemaďarskými národmi v Uhorsku, v ktorej týmto posledným ide o život, o ich národné bytie. A borba tá čím diaľ, tým väčšmi bude prenikať do všetkých záhybov občianskeho i spoločenského života. (...) myslím na ten nezmeniteľný zákon Boží, podľa ktorého každý zločin nesie sám so sebou pokutu a poľahče záhubu svoju. Už mňajú sa sympatie, ktorými Európa sprevádzala Maďarov v ich boji proti absolutizmu bachovskému, lebo z vtedajších potlačených a bojovníkov slobody stali sa terazší potlačovatelia a ničitelia slobody.⁷ Po trpkých skúsenostiach a sklamaníach z vierolomnej maďarskej politiky napísal Ludovít Štúr, významný slovenský politik, novinár a jazykovedec v roku 1851: „Či my máme a môžeme sa spojiť s tými, ktorí na úplnom našom zničení najúsilnejšie pracovali, následkom toho každé naše hnutie stňhali, všetky osoby na duchovnom rozvitku národa svojho pracujúce kruto prenasledovali, ktorí vykorenenie nás s najhrúzejšími kliatbami zaprisahali, ktorí našej pocti-

⁷ Tamže, s. 175-177.

vosti sa smiali, našu ochotnosť a pracovitnosť za rabskosť, našu následkom dlhého ujarmenia na nás prišlú nedostatočnosť za vrodenu nám hlúposť a otrockosť, naše zaujímanie sa za ľud ubiedený za zradu tisíc hrdlami vyhlasovali, ktorí samo naše meno na heslo posmechu a potupy najhlbšej pred svetom obrátiť najúčinlivejšie a s diabolskou radosťou sa vynasnažovali, či my máme a môžeme sa spojiť s tými, ktorí v najnovších pohyboch konečne sekeru na peň náš životný priložiť chceli, po všetkých našich krajoch, mestách a dedinách kopy šibeníc „v čas slobody“ ako na uvítanie každého zatúženia po slobodnejšom oddýchnutí našom nastavali, našich najlepších ľudí, ktorých len postihnúť mohli trápili a mučili a z nevinného ľudu i vzdelanejších mladých i starých bez rozdielu katovskou rukou v diabolskej radosť, a to množstvo a bez všetkej potreby na šibenice vyťahovali? S týmito teda máme sa spojiť my? Či je tomu všetkému už tak dávno? A čože robia tí dneskajší ostalí Maďari? Či neutláčajú kde len môžu našu reč, našu národnosť, či neočierňujú, kde len aký prístupok majú na všetkých miestach všetkých našich vyznačnejších mužov a naše snahy? a či my všetkého tohoto nezakusujeme následky bolestné? A to robí každý bez rozdielu: starý zakuklený i otvorený revolucionár a udržavší sa na pokoji tak rečený liberalista i konzervatívec, jeden ako druhý, dneskajší tak ako predošlý. Je to ten samý duch, ktorý bol, tá samá zaťatá zlosť, ktorá predtým proti nám zúrila; nech že im dakto dá i predošlú moc, a všetky hrúzne na nás spáchané zjaviská znovu sa vypelešia, ešte len s väčším šialenstvom a prežváchanou ukrutnosťou. S týmto nadutým, prázdny a za to chvastúnskym, rozšialeným a už rozvztekným, nenapraviteľným zloduchom niet nám pokoja a zmierenia. (...) Vidíme sledy ich panovania na zbiedenom, ztročenom, zúboženom ľude našom, videli sme, ako sa pásavali na jeho duši i na jeho vychudnutom tele, videli sme, akej lásky požíval na vyvolených všade derešoch pod neprestajne točenými korbáčmi hajdúchov! Áno, áno toto, dereš a hajdúch a iné ohavnosti sú maďarské dobrodenia na ľude našom! Prečo žiaden ľud slovanský nie je taký sklúčený, zbiedený a zúbožený ako náš, a býval zároveň inším bratom svojim bojovný?“⁸ Treba hneď povedať, že v maďarskej politike voči národnostiam sa nič nezmenilo ani po rozpade monarchie v roku 1918. Jej účinok v celej nefalšovanej barbarskej podobe opätovne zažívali Slováci na území okupovanom horthyovským Maďarskom po viedenskej arbitráži v roku 1938. O jej „európskej demokratickosti“ svedčí likvidácia menšín na území Maďarskej republiky, ktorej účinným nástrojom je aj maďarské národnostné školstvo. Uplatnenie maďarského modelu ná-

⁸ Úvahy o spise „Hlas od Tatjer,“ od S. Vozára v B. Bistrici, tlačom Filipa Macholda, 1851, stránok 62 v 8-ke. *Od Ludevíta Štúra*. In: Slovenskje Pohladi na vedi, umeňja a literatúru. Redaktor: M. J. Hurban. Džjel I. Dňa 25-ho Mája 1851. Svazok 4, str. 148-149. [Citát prepísaný do dnešného pravopisu, hláskoslovja a gramatiky.]

rodnostného školstva na Slovensku by politickí predstavitelia maďarskej národnostnej menšiny pokladali za zločin páchaný na Maďaroch na Slovensku.

Hodno si tu pripomenúť aj dnešný hlas krajana slávneho nórskeho spisovateľa Bjørnstjerne Bjørnsona. Je to hlas Egila Lejona, ktorý nedávno napísal: „Situáciu, aká bola, keď útlak dospel k vrcholu, opísal presne nórsky laureát Nobelovej ceny za literatúru B. Bjørnson vo svojom článku v auguste 1907 v istých európskych novinách: «Čo sa deje v Uhorsku, je jednoducho neslýchané. Taký hanebný despotizmus nemožno nájsť v žiadnom inom európskom štáte.» Či sa to niekomu páči alebo nie, pravdou ostáva, že doteraz nebola nijaká maďarská vláda ochotná oficiálne sa ospravedlniť za zločiny spáchané na slovenskom národe. Ešte viac zaráža, že žiadna maďarská vláda nikdy spomínané zločiny a útlak nepriznala. (...) V tejto politike pokračovali ďalej aj proti slovenskej menšine na území maďarského štátu po roku 1920, takže z pôvodnej menšiny asi 400 000 ostalo dnes na území Maďarska sotva 10000 úradne registrovaných Slovákov, zatiaľ čo na území Slovenska maďarská menšina vzrástla. Kto má byť teda kritizovaný za utlačanie svojich menšín? (...) Keď európski politici prídu opäť s nápadom, «aby nevinný trpel za vinného», mali by sme si položiť otázku, prečo napríklad americký štátny tajomník James Baker v interview pre japonský denník Asahi Shinbun v roku 1994 otvorene povedal: «Maďarsko, ktoré spolupracuje so separatistickými politickými hnutiami v Rumunsku a na Slovensku, kde nacionalistické skupiny chcú získať moc, aby neskoršie mohli anektovať územia a na nich žijúce národy, sa nemôže stať členom NATO» (PRAVDA 18. 1. 1994). Nuž, americký štátny sekretár sa zmenil, ale maďarské stanovisko nie.⁴⁹ Egil Lejon pripomína aj inú, súčasnú, veľmi hanebnú skutočnosť, akou je zrušenie ceny Bjørnstjerne Bjørnsona, ku ktorému došlo v čase, keď súčasťou vládnej moci na Slovensku bola maďarská etnická strana. On sám to takto komentuje: „Zrušenie ceny nesúcej meno B. Bjørnsona malo byť ospravedlnením politikom reprezentujúcim tradíciu nikdy neprejavíť ľútosť nad historickými zločinmi proti slovenskému národu, ktorí sa naopak naďalej držia tejto svojej tradície.“

Uvedené hlasy, najmä hlasy významných slovenských vzdelancov a intelektuálov z 19. a začiatku 20. storočia si tu pripomínáme preto, že sú nielen dobovým svedectvom o maďarskej národnostnej politike, ale výstižne charakterizujú aj jej dnešnú, od tých čias vo svojej podstate nezmenenú podobu. Tak napríklad Páter Hunčik, maďarský intelektuál žijúci na Slovensku, predstavuje „tradičný“, t. j. všeobecne zakorenený, už v priebehu 19. storočia všetkými prostriedkami masového pôsobenia (v cirkvách, školách, úradoch, v publicistike ...) a až do dnešných čias živý a v maďarskej spoločnosti nezriedka verejne

⁴⁹ Egil Lejon, Tak to bolo... In: Literárny (dvoj)tyždenník 6. septembra 2006.

artikulovalý postoj k Slovákom ako vzťah pána k poddanému, grófa ku kočišovi. V tomto postoji nevidí P. Hunčík nič nezvyčajného, nič také, čo by sa malo výchovou a vzdelávaním meniť, europeizovať. Vyjadruje počudovanie nad tým, že pre Slovákov je takýto postoj neprijateľný, dokonca ich obviňuje z toho, že odmietaním tohto „normálneho“ maďarského postoja vnášajú napätie do slovensko-maďarských vzťahov.¹⁰ Nuž je to naozaj podarená novodobá „európska“ apologetika nijako nepodloženého, duchovne prázdneho, primitívneho velikášstva. Táto prázdna velikášska nadutosť sa mnohako prejavuje v politike predstaviteľov maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku, úzko koordinovanej s politikou vládnych i všetkých mimovládnych inštitúcií, spolkov a združení v Maďarskej republike, ktoré odmietajú potrianonské štátoprávne usporiadanie v strednej Európe. Preto sa všemožne usilujú o reštitúciu predtrianonských maďarských „výdobytkov“, o kľčovité pestovanie predstavy o Uhorsku ako maďarskom štáte. Ukázalo sa to v boji o legalizáciu všetkých v čase najzúrivejšej maďarizácie umelo utvorených, v bežnom dorozumievaní nikdy nepoužívaných maďarských geografických názvov, ktoré sa opätovne zavádzajú do učebníc používaných na Slovensku v školách s maďarským vyučovacím jazykom. Tieto umelé maďarizátorské názvy z územia celého Slovenska, t. j. aj z územia, kde maďarskej nohy nikdy nebolo a ani teraz nie, sa vtikajú do hláv žiakom, hoci sa s nimi v občianskom živote nikdy nemôžu stretnúť, budú pre nich umelo utvorenou prekážkou v dorozumievaní na území Slovenskej republiky. „Ústretový“ parlament Slovenskej republiky prijal tento zatuchnutý, z konca 19. storočia vyhrabaný maďarizátorský zákon, hoci je v zjavnom protirečení s platnou slovenskou legislatívou i s Chartou regionálnych alebo menšinových jazykov, na ktorú sa predkladatelia príslušnej novely zákona neprávom odvolávajú. Je pre zdravý ľudský rozum nepochopiteľné, s akou agresívnou vehemenciou a falošnosťou bojovala protislovenská maďarofilská tlač písaná na Slovensku v slovenskom jazyku proti používaniu slovenských geografických názvov v učebniciach pre školy s maďarským vyučovacím jazykom s takým „zdôvodňovaním“, že slovenské názvy v kontexte maďarského jazyka nivočia, „prznia“ maďarčinu, hoci stovky či tisíce názvov z iných jazykov maďarčine nijako neubližujú.¹¹ Nuž, ubližuje len jazyk menejcenných kočišov panskému jazyku grófov. Príznačný je v tejto súvislosti aj ďalší v novodobom maďarizátorskom duchu vedený (t. j. od hrubej vrstvy starej stuchliny oprašovaný) boj za zavedenie maďarskej grafiky do písania tzv. historických osobných mien v slovenskom jazyku v duchu

¹⁰ Svoje názory P. Hunčík rozvádza v článku *Úvahy o istom prieskume* uverejnenom v maďarofilskom denníku SME vychádzajúcom v slovenskom jazyku na Slovensku. Pozri o tom viac v príspevku DORUĽA, J.: Slovenčina ako politikum včera aj dnes. In: Kultúra, 2008, roč. 11, č. 19 (5. novembra 2008), s. 11.

¹¹ Pozri bližšie v našom príspevku Slovenčina ako politikum včera aj dnes.

falošnej nehistorickej predstavy o našom bývalom spoločnom štáte ako štáte maďarskom. Toto falšovanie histórie spojené s priamym zasahovaním aj do slovenského jazyka majú Slováci prijímať v mene slovensko-maďarského priateľstva budovaného na „normálnom európskom“ vzťahu grófa (Maďara) a kočiša (Slováka). Má sa tu spätne budovať predstava o nikdy neexistujúcej maďarskej kultúrnej supremácii.

V hysterickej maďarskej kampani proti slovenčine ako štátnemu jazyku (teda nielen proti zákonu alebo jeho novele) sa jej aktéri okrem iného opierajú aj o kurióznu „argumentáciu“, v ktorej chcú dokázať, ako ten nešťastný zákon škodí aj slovenčine, lebo v tých oblastiach verejného styku, ktorých sa dotýka, predpisuje používanie kodifikovanej podoby štátneho jazyka (spisovný jazyk). Treba povedať, že je to tá štandardná podoba jazyka, ktorú si občania akéhokoľvek civilizovaného štátu na celom svete osvojujú ako spoločný jazyk verejného styku (jazyk škôl, úradov, zákonov, vládnych nariadení a vyhlášok, medzinárodných zmlúv a dohôd, diplomatických rokovaní atď.), kde sa celkom prirodzene nemôžu uplatňovať nárečia, ktorých používanie má svoje územné i funkčné obmedzenie), a tak aj slovenskí občania maďarskej národnosti si v škole osvojujú (ak si vôbec osvojujú) práve kodifikovanú podobu štátneho jazyka. Slovenský zákon o štátnom jazyku napokon nevylučuje z používania ani nespisovné jazykové prejavy, ak majú svoje funkčné využitie aj v kontexte spisovného jazyka. Je naozaj kuriózne, ak na takéto „nebezpečenstvo“ zákona poukazuje maďarská strana v krajine, kde sa v národnom divadle hrá divadelné predstavenie hry známeho slovenského spisovateľa transformované do najzápadnejšieho nárečia, kde televízia pravidelne vysiela predstavenia, v ktorých sa v hojnej miere používa východoslovenské nárečie, kde po celom Slovensku prebiehajú obľúbené a bohato navštevované predstavenia folklórnych súborov prezentujúcich ľudovú tvorivosť v jej originálnej jazykovej podobe.

V duchu naznačenej maďarizátorskej línie prebieha aj dnešný boj proti štátnemu jazyku Slovenskej republiky sprevádzaný neuveriteľnými klamstvami šírenými do celého sveta zo Slovenska i Maďarska. Tento falošný boj vedie len jedna jediná menšina na Slovensku, t. j. vedú ho politickí predstavitelia maďarskej národnostnej menšiny prostriedkami ponižujúcimi ich vlastnú ľudskú dôstojnosť. Bojujú proti slovenčine ako štátnemu jazyku v tých oblastiach, kde zákon jej používanie vyžaduje v záujme zachovania územnej integrity štátu a bezporuchového občianskeho spolunažívania všetkých občanov Slovenskej republiky. Bojujú proti zákonu, o ktorom sami vedia, že v ničom neohrozuje zachovanie etnickej identity Maďarov na Slovensku.

Politickí predstavitelia maďarskej menšiny i predstavitelia a členovia ďalších maďarských spolkov a združení usilovne „monitorujú situáciu“, t. j. dozerajú na „svojich“ Maďarov, aby nepoužívali štátny jazyk tam, kde „nemusia“

(zato Slovákom na etnicky zmiešanom území sa používanie maďarčiny vrelo odporúča), krvopotne bojujú za to, aby sa na etnicky zmiešanom území v nijakej oblasti verejného styku neprikazovalo používať popri maďarčine aj štátny jazyk. Neberie sa pritom ohľad na to, že na danom území tvoria väčšinu obyvateľstva Slováci. Od nich sa očakáva, že „sa prispôbia,“ t. j. že sa pomadžarčia.

Dnešná maďarská hystéria, história slovensko-maďarských vzťahov, dnešné nezakryté pestovanie kontinuity týchto vzťahov v načrtnutej línii, izolaconistická politika politických predstaviteľov maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku i politika všetkých doterajších vlád v Maďarskej republike umožňujú vytvoriť si dostatočne reálny, hoci hrozivo pochmúrny obraz o stave a budúcnosti slovensko-maďarských vzťahov. Tak ako naši predkovia verili, aj nám prichodí veriť, že svet neuverí všetkým tým okatým klamstvám, že sa nakoniec prikloní na stranu spravodlivosti, akej sa aj pre Slovákov tak statočne domáhal „náš“ nezabudnuteľný Bjørnstjerne Bjørnson, ktorého pamiatka bola na Slovensku ponižujúco zhanobená. Nezhanobili ju Slováci. Veď náš nórsky priateľ Egil Lejon napísal v citovanom príspevku aj toto: „Vôbec neprekvapuje, že B. Bjørnson získal medzi Slovámi také významné postavenie. Existuje dosť dokumentov, ako Slováci doma a ich asociácie v USA, Kanade, Argentíne a inde, reprezentujúce stovky tisícov Slovákov, ktorí opustili svoju krajinu pre neznesiteľné podmienky pod maďarským útlakom, vyjadrili najhlbšiu úctu a vďaku za to, čo Bjørnson pre nich urobil. Uctievali ho, akoby bol synom ich vlastného národa. Skutočnosť, že ulice, hotely a budovy sú po ňom pomenované a slávny slovenský architekt Dušan Jurkovič prišiel raz s návrhom pomenovať po ňom vrch na Liptove, dokazujú vďačnosť slovenského národa. Slovenský skladateľ Oto Ferenczy zložil pri príležitosti 50. výročia smrti tohto nórskeho spisovateľa kantátu pre barytón, zmiešaný zbor a orchester na tému básne Jána Smreka *Hviezda severu*. Aj iní slovenskí básnici venovali Bjørnsonovi básne, napríklad Vladimír Roy či Emil Boleslav Lukáč. V roku 1992 Milan Rúfus napísal báseň *Pán Bjørnson*.“

V závere chcem upozorniť na to, že hlavným cieľom nevidane zlomyseľnej, nečestnej, ľudsky nedôstojnej kampane proti novele zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky nie je sám tento zákon. Neslýchaná a podlá očierňovacia kampaň proti Slovenskej republike má na medzinárodnom poli urobiť prijateľnou obžalobu nevinného, slúži na medzinárodnú diskreditáciu Slovenskej republiky. Jazykový zákon je pieskom, ktorý nepríjemne zaškripal v rozbehnutom, dobre nastavenom a zosúladenom mechanizme mlyna maďarskej iredenty.

Jazykové zákonodarstvo z hľadiska jazykovedy

JÁN KAČALA

1.0. Ideové pozície, z ktorých vychádza jazykové zákonodarstvo, možno rozdeliť na dvoje:

1. deklaratívnosť jazykového zákona, ktorou rozumieme pripomínanie istých kultúrnych a mravných hodnôt a záväzkov daného spoločenstva vo vzťahu k národnému jazyku, a

2. ukladanie istých povinností inštitúciám voči štátnemu jazyku a formulovanie podmienok, za ktorých nedodržiavanie ustanovení zákona možno zo strany štátnych orgánov sankcionovať.

Zákon Národnej rady SR o štátnom jazyku SR z 15. 11. 1995 zahŕňa obidve uvedené zložky. Najmä na druhú z nich ako vedci, ako kultúrni pracovníci môžeme mať svoj názor, môžeme mať výhrady najmä voči sankciám za nedodržiavanie ustanovení zákona, ale treba uznať, že zákon bez konštatovania istých noriem vo vzťahu k uplatňovaniu ustanovení zákona, bez ukladania povinností vo vzťahu k predmetu, ktorý je legislatívne upravovaný, bez vymedzenia kontrolných mechanizmov, ktorými sa sleduje dodržiavanie ustanovení zákona a napokon bez určenia sankcií za porušovanie ustanovení zákona – taký zákon nie je zákon. Zákony pripravujú právni odborníci, nie jazykovedci ani iní vedci a zjavne aj jazykové zákony by mali spĺňať práve predstavy právnych odborníkov, preto tieto predstavy treba rešpektovať. Vo svojom výklade sa sústredím na prvú uvedenú zložku a v rámci nej na tieto čiastkové témy: 1. funkcie a ciele zákona o štátnom jazyku SR, 2. čo značí atribút štátny v názve zákona o štátnom jazyku SR, 3. trendy internacionalizácie jazyka a jazykového dorozumievania a vychádzanie z domácich jazykových zdrojov, 4. z histórie jazykového zákonodarstva v SR, 5. tvorba jazykových kodifikačných príručiek ako základná úloha jazykovedcov slovakistov a popularizácia jazykovedných poznatkov a jazyková výchova školská i mimoškolská.

1.1. Spomedzi cieľov zákona o štátnom jazyku SR na prvom mieste sa žiada uviesť spĺňanie národnointegratívnej, sociálnointegratívnej a štátnointegratívnej funkcie. Naplnením sociálnointegratívnej a štátnointegratívnej funkcie sa vyznačuje najmä novela zákona o štátnom jazyku schválená Národnou radou SR 30. júna 2009: práve ona zaručuje legálne rozšírenie štátneho jazyka SR na celom jej území vrátane územia južného Slovenska, ktoré bolo z tohto hľadiska ohrozené. Naplnenia tohto cieľa sú si dobre vedomí maďarskí politici v Maďarsku a ich predĺžená ruka na Slovensku, preto proti schválenej novele jazykového zákona rozpútali dosiaľ nevídanú lživú a ohováračskú kampaň na Slovensku, v Maďarsku, ako aj v iných krajinách. Vidno, že tvorcovia zákona

a zákonodarcovia trafili do čierneho, lebo touto novelou sa prostredníctvom štátneho jazyka značne sťažuje možnosť ďalšieho dezintegrovania štátneho územia SR a možnosti územnej autonómie južného Slovenska. Z historického hľadiska možno pripomenúť, že práve nezahrnutím tejto národointegratívnej, sociálno-integratívnej a štátnointegratívnej funkcie do zákonných ustanovení úplne zlyhal zákon o úradnom jazyku z októbra 1990, ktorý v Slovenskej národnej rade po niekoľkomesačných spoločenských a politických zápasoch presadila vtedajšia koalícia proti kvalitnejšiemu návrhu zákona o slovenčine vypracovanému na pôde Matice slovenskej.

1.2. Kultúrna funkcia zákona o štátnom jazyku SR spočíva vo výzve adresovanej každému občanovi SR, aby si pestoval kladný vzťah k národnému jazyku ako významnej národnej a kultúrnej hodnote, ako k spoločnému vlastníctvu všetkých príslušníkov slovenského národa, ktorá si zaslúži najvyššiu starostlivosť a kultivovanie. Kultúrna funkcia značí záväzok aj pre štátne orgány SR, aby podporovali všestranný rozvoj a vedecký výskum slovenského jazyka a zverejňovanie jeho výsledkov, aby svojim špecifickým, ale závažným dielom prispievali k zvyšovaniu kultúry spisovnej slovenčiny a najmä ku kvalitnej jazykovej výchove školskej aj mimoškolskej.

1.3. Prostredníctvom komunikatívnej funkcie jazykový zákon požaduje od výrobcov alebo distribútorov najrozličnejších tovarov, aby informácie o používaní tovarov boli prístupné v štátnom jazyku, a apeluje na tvorcov verejných jazykových prejavov, aby dbali na všeobecnú zrozumiteľnosť prejavov určených najmä širokej verejnosti. Takáto požiadavka okrem iného má významný demokratický rozmer, lebo sleduje cieľ sprístupňovať relevantné informácie širokým vrstvám obyvateľov v štátnom jazyku, ktorý by mal poznať každý občan SR, a nabáda, aby sa tieto informácie šírili v zrozumiteľnej forme. S tým cieľom sa má odborne sledovať používanie štátneho jazyka a prípadné porušovanie ustanovení zákona o štátnom jazyku SR najmä v spoločensky dôležitých sférach komunikácie a vo verejných prejavoch a textoch určených širokej verejnosti, upozorňovať na prípadné porušovanie ustanovení zákona a napokon pristúpiť k sankcionovaniu inštitúcií a právnych subjektov zodpovedných za viacnásobné či sústavné porušovanie zákona.

2. Slovenský jazykový zákon z 15. 11. 1995 sa oficiálne volá zákon NR SR o štátnom jazyku SR. Pred jeho prijatím boli diskusie aj o tom, či to má byť zákon o štátnom alebo o úradnom či oficiálnom jazyku. Napokon sa zostalo pri dikcii Ústavy SR, prijatej slovenským zákonodarným zborom 1. septembra 1992, ktorá v článku 6 vraví, že štátnym jazykom na území SR je slovenský jazyk. Status štátneho jazyka teda slovenskému jazyku prisúdila ústava ako najvyšší zákon štátu. Atribút štátny vo vzťahu k slovenskému jazyku v tomto zmysle je plne na mieste. Je podmienený okrem iného istou výlučnosťou slovenského

jazyka na štátnom území SR, keďže SR je predovšetkým štátom príslušníkov slovenského národa; Slováci inde na svete nemajú svoj vlastný štát.

Možno si položiť otázku, čo to pre jazyk značí, keď sa mu základným zákonom štátu prisudzuje takýto atribút. Takéto označenie národného jazyka v jeho stavbe nevyvoláva bezprostredné zmeny a nevyžaduje si v jazyku nijaké mimoriadne úpravy. Ale veľká zmena nastáva v spoločenskom postavení jazyka, osobitne slovenského jazyka, lebo takýto oficiálny štatút sa v nadväznosti na Ústavu SR slovenskému jazyku samostatne prisudzuje po prvý raz v jeho dlhej histórii, a to v podmienkach nezávislej a demokratickej SR. Tento atribút značí, že slovenský jazyk v SR platí ako štátom a jeho základným zákonom potvrdený oficiálny jazyk tohto štátu, že za slovenským jazykom stojí štát, jeho orgány a štátny mechanizmus. Je to teda spoločenské a zákonné uznanie slovenského jazyka štátom, je to uznanie a verejné vyhlásenie štátnych funkcií tohto jazyka. Tým sa povyšuje jeho spoločenský status v očiach jeho používateľov, ako aj ostatných, ktorí s ním prichádzajú do styku.

Okrem tejto vysoko závažnej deklaratívnej roviny treba tu hovoriť aj o dôležitej a nezastupiteľnej „praktickej“ rovine: skúsenosť európskych aj ostatných národov potvrdzuje, že štátna organizácia utvára neobyčajne významnú základňu podpory celej národnej kultúry v širokom zmysle slova vrátane kontaktov národnej kultúry s inonárodnými kultúrami a neprestajnej komunikácie národných kultúr. V tomto komplexe národnej kultúry na poprednom mieste stojí záujem o národný jazyk a jeho neprestajný rozvoj, o jeho vedecký výskum, o jeho uplatňovanie v spoločenskej praxi, o jazykovú výchovu a jazykovú kultúru. Sem treba zaradiť aj to, že zo strany štátnych orgánov, ako aj poradných orgánov, ako je Ústredná jazyková rada ako poradný orgán ministra kultúry SR, a iných ustanovizní sa iniciuje a podporuje vydávanie odbornej literatúry o jazyku, ktorá je výsledkom vedeckého výskumu a opisu národného jazyka a vedeckej kodifikácie normy jeho spisovnej podoby.

Starostlivosť štátnych orgánov o rozvoj a vedecký výskum štátneho jazyka a jeho vzťahov s inými jazykmi, ale aj o výskum iných jazykov používaných na danom štátnom území, o používanie a kultúru spisovného jazyka, osobitne o odbornú terminológiu, ktorá sa v informatizovanej spoločnosti prudko rozvíja, o jazykové zákonodarstvo je predmetom záujmu jazykovej politiky. Jazykovou politikou rozumieme istý konzistentný súbor názorov a praktických krokov danej politickej reprezentácie (t. j. nie – aspoň nie v prvom rade – jazykovedcov, ktorí, pravdaže, môžu všeličo iniciovať, navrhovať, odborne posudzovať, dávať odborné odporúčania a podobne) v oblasti štátneho jazyka a iných jazykov používaných na danom štátnom území. V tejto súvislosti sa prirodzene vynára otázka jazyka ako politika, ktorá, pravdaže, už prirodzene patrí do okruhu záujmu jazykovedcov a iných kultúrnych pracovníkov, osobitne v našich historických

a spoločenských podmienkach, v ktorých slovenčina mala nielen dôležitú národnoidentifikačnú a národnozáchranú pozíciu, ale bola aj predmetom ideologických a politických sporov a nástrojom využívaným pri týchto sporoch.

Téma jazyk ako politikum je vedecky príťažlivá osobitne dnes, keď o veciach možno písať bez zaťažujúcich ideologických a politických okuliarov, slobodne a keď možno vecne hodnotiť situáciu v tomto ohľade aj v minulých desaťročiach. Osobitnú pozornosť si z tohto hľadiska zaslúži pozícia nášho materinského jazyka v 20. storočí, ktoré bolo nielen storočím neobyčajného historického rozmachu slovenského jazyka, ale aj obdobím otvorených aj skrytých vedeckých a politických aj ideologických zápasov o osobitosť slovenčiny ako slovanského jazyka, o jej vývin podľa vlastných vnútorných zákonitostí a o jej plnohodnotnú podobu ako moderného európskeho spisovného jazyka. V tomto ohľade je stále významná a aktuálna, no zároveň najmä vo výchovno-vzdelávacej praxi nie dost' docenená vedecká výpoveď Ľudovíta Nováka *Jazykovedné glosy k československej otázke* z roku 1935. V Novákových stopách ide aj moja publikácia *Slovenčina – vec politická?* z roku 1994, vychádzajúca, pravdaže, z našej jazykovej situácie v tretej tretine 20. storočia.

3. Jedna z ústredných otázok, na ktoré sa očakáva odpoveď práve v duchu zákona o štátnom jazyku SR, je posudzovanie vzťahu medzi súčasným trendom internacionalizácie jazyka a dorozumievania z jednej strany a udržiavaním domácich tradícií pri starostlivosti o používanie a kultúru spisovného jazyka, osobitne pri starostlivosti o rozvoj a normalizáciu odbornej terminológie, pri prekladaní odborných, popularizačných, publicistických a iných textov v podmienkach informatizovanej spoločnosti na začiatku 21. storočia z druhej strany. Proces internacionalizácie v okruhu slovnej zásoby, osobitne odbornej, ale aj v syntaxi súčasných európskych jazykov je globálny a nemožno sa mu vyhnúť. Ale jazyková kultúra a jazyková politika by mala sledovať také ciele, aby tieto procesy boli na prospech európskych jazykov, nie na ich unifikáciu podľa najsilnejšieho vzoru a najmä nie na ich deštrukciu. Nemožno totiž zabúdať, že napríklad aj terminológia informatiky sa stáva a je súčasťou terminológie a slovnej zásoby daného národného jazyka, prípadne jeho spisovnej podoby. Výraznou zložkou celej terminologickej slovnej zásoby nášho národného a spisovného jazyka je domáca slovná zásoba, domáce korene a tie budú žiť iba vtedy, keď sa budú ako korene využívať aj pri tvorení novej odbornej slovnej zásoby. To značí, že zo zdrojov na tvorbu novej odbornej slovnej zásoby ani dnes – tak ako to bolo aj doteraz – nemožno vynechať domácu slovnú zásobu, domáce korene. Aj v tejto oblasti, na ktorej ďalší rozvoj a ďalšiu podobu majú značný dosah odborníci daného vedného odboru svojou uvedenou intelektuálnou činnosťou, žiada sa teda postupovať aj v duchu domácich tradícií a uvážlivo, nie mechanickým preberaním cudzích prvkov, ba celých sústav takýchto prvkov alebo aj syn-

taktických konštrukcií. Cudzie prvky sa nám totiž v časti jazykových prejavov často nanucujú aj v prípadoch, keď v danom prípade máme ustálený a všeobecne zrozumiteľný domáci termín alebo výraz.

Celkove sa žiada povedať, že jazykový zákon značí posilňovanie jazykovej suverenity príslušného jazykového spoločenstva a mal by mať aj kladný vplyv na zvyšovanie jazykovej kultúry daného spoločenstva. Pri zdôrazňovaní neprestajného nadväzovania na domáce jazykové zdroje nemáme na mysli izolovanosť jazykového vývinu u nás ani zastavenie či zmrazenie ďalšieho prirodzeného jazykového rozvoja. Pri ďalšom jazykovom vývine máme na mysli rovnováhu či rovnovážnosť medzi domácimi zdrojmi a procesmi internacionalizácie, ktoré vyplývajú z dnešného globálne previazaného, ale aj dosť chaoticky usporiadaného sveta. Ani kodifikačnými zásahmi do spisovného jazyka, ani jazykovým zákonom sa nesleduje cieľ zastaviť alebo zahamovať jazykový vývin, lebo to sa jednoducho nedá. Kodifikáciou a jazykovým zákonodarstvom sa sleduje iba rozumná a pokiaľ možno nekonfliktná regulácia používania jazyka najmä vo verejnom styku so zreteľom na potreby zodpovedajúce súčasnej úrovni rozvoja ľudského dorozumievania v rámci daného jazykového spoločenstva a so zreteľom na celkové trendy rozvoja ľudstva.

4. Istotne nemožno pokladať za náhodu, že jazykové zákonodarstvo ako forma širokej celospoločenskej zaangažovanosti za veci národného a najmä spisovného jazyka sa intenzívne rozvinulo a stále rozvíja v ostatných 20 rokoch, v ktorých politický vývin vo svete, najmä však v Európe, je spojený s úplným rozkladom mnohonárodných a mnohonárodnostných ríš a so vznikom početných nových štátnych útvarov vybudovaných na národnom základe. Národný princíp, ako vidno, je nosný nielen ako základňa osobitnej kultúry, osobitného jazyka ako vrcholného koncentráta národnej kultúry, ale aj ako východisko osobitného štátneho útvaru, ktorý sa zároveň stáva nenahraditeľným garantom zachovania aj ďalšieho rozvoja národnej kultúry. Národy ako prirodzené spoločenstvá ľudí zviazaných vedomím rodovej spolupatričnosti, spoločnou kultúrou, spoločným jazykom, spoločným spoločenským, politickým aj ekonomickým životom na spoločnom území si osobitne v súčasnosti uvedomujú na základe svojej jedinečnej historickej skúsenosti a dejinného poznania potrebu starať sa všestranne o svoj jazyk. V súčasnosti je význačným prostriedkom tejto starostlivosti okrem iného práve jazykové zákonodarstvo.

Čo sa týka histórie nášho jazykového zákonodarstva vo vzťahu k jazykovede a jazykovedcom v SR, žiada sa pripomenúť, že slovenskí jazykovedci boli v otázkach jazykového zákonodarstva v ostatnom polstoročí iniciatívni aj vo vzťahu k danej politickej reprezentácii v štáte. Hoci bez právnickej kvalifikácie a bez vysokého spoločenského postavenia, ale práve na základe uvedomovania si spoločenských dimenzií jazyka a jazykovedy boli navrhovateľmi zákonných

ho riešenia otázky spoločenského postavenia a zvyšovania kultúry slovenského jazyka. Najvýraznejšiu úlohu tu mal Jozef Ružička, ktorý ako prvý ešte v podmienkach spoločného štátu Slovákov a Čechov navrhol, aby SNR prijala zákon o slovenčine; návrh vyšiel 8. mája 1968 v denníku Pravda. (Táto problematika je podrobne zdokumentovaná v prílohe Ružičkovej monografie *Spisovná slovenčina v Československu* z roku 1970; návrh textu zákona o slovenčine sa tu uvádza na s. 206.) Málo známe je aj to, že Jozef Ružička bol zároveň iniciátorom návrhu, aby sa do ústavného zákona o česko-slovenskej federácii, podpísaného 30. októbra 1968 na Bratislavskom hrade, pojali aj ustanovenia o slovenčine a češtine ako národných jazykoch, ktoré v podmienkach bývalej Česko-slovenskej socialistickej republiky plnili úlohu štátnych jazykov. (Otvorená formulácia o statuse slovenčiny a češtiny ako štátnych jazykov bola v podmienkach bývalého režimu nepriechodná, ba pre autora takej formulácie priam nebezpečná.)

Jazykovedci boli aj jednými z prvých, ktorí v nových spoločenských a politických podmienkach po novembri 1989 iniciovali prijatie zákona SNR o slovenčine. Túto myšlienku si osvojila aj Matica slovenská, ďalej niektoré združenia slovenskej inteligencie, ako aj jednotlivci a rozvinuli ju najmä z hľadiska odborného právneho prístupu a právnej formulácie veci. Celospoločenská podpora prijatia takzvaného matičného návrhu zákona o slovenčine bola v roku 1990 taká vysoká, že myšlienku zákona o slovenčine v predvolebnom zápase si takticky osvojili aj slovenské politické strany a hnutia. V úsilí otupiť najmä formulácie o národointegračnej a štátnointegračnej funkcii slovenského jazyka na území SR, tak ako ich obsahoval matičný návrh zákona, vznikol na pôde vtedajších koalíčných strán takzvaný vládny návrh zákona o úradnom jazyku a ten sa po dlhých politických bojoch koalíčnej väčšine v SNR podarilo koncom októbra aj presadiť. Prijatý zákon bol však bezzubý, v praxi sa neuplatňoval a jeho dodržiavanie sa ani nekontrolovalo.

Korunovaním celospoločenského úsilia o primerané zákonné riešenie spoločenského postavenia slovenského jazyka sa stala Ústava Slovenskej republiky z 1. septembra 1992, v ktorej sa v článku 6 píše, že štátnym jazykom na území SR je slovenský jazyk, a ďalším rozvinutím tohto ústavného ustanovenia bolo prijatie osobitného zákona NR SR o štátnom jazyku SR z 15. novembra 1995. Aj pri koncipovaní, redigovaní aj schvaľovaní tohto zákona mali významnú úlohu slovenskí jazykovedci slovakisti.

5. V nadväznosti na to, čo som tu povedal doteraz, sa však v postavení jazykovedcov vo vzťahu k jazykovému zákonodarstvu žiada vyzdvihnúť ešte niečo iné: to je starostlivosť o všestranný vedecký výskum slovenského jazyka v súčasnom aj historickom rozmere, o výskum výsledkov prirodzenej stratifikácie slovenského národného aj spisovného jazyka, jeho stavby aj používania v každodennej dorozumievacej praxi, ako aj o výskum vzťahov slovenčiny

s inými, príbuznými aj nepríbuznými jazykmi. S tým súvisí najmä úloha systematicky vedecky opisovať aj vykladať národný a osobitne spisovný jazyk a starať sa o jazykovú kultúru, ako aj o popularizáciu jazykovedných poznatkov formou jazykovej výchovy školskej aj mimoškolskej. Ústredné miesto v tomto zacielení majú kodifikačné príručky, ktoré majú byť kvalitné, výstižné a prospešné používateľom spisovnej slovenčiny a ktorých má byť dostatok. Oficiálne kodifikačné príručky, prípadne ich najnovšie vydania majú v duchu zákona o štátnom jazyku SR takzvanú kodifikačnú doložku a vyhlasuje ich – aj v najnovších vydaniach – Ministerstvo kultúry SR. Ostatnú súhrnnú informáciu tohto druhu obsahuje opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky z 8. apríla 2008 č. 1501/2008-10/5088 o vyhlásení kodifikovanej podoby štátneho jazyka podľa zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Kodifikačné príručky treba nielen skoncipovať, lež aj navzájom zladíť a vyvážiť a starať sa o to, aby boli stále prístupné používateľovi na trhu, ale v súčasnosti už aj v elektronickej podobe. A tu majú nazastupiteľnú pozíciu nielen jazykovedné pracoviská v SR, ale aj Ministerstvo kultúry SR ako ich najdôležitejší štátny a politický garant a vedno s poprednými vydavateľskými inštitúciami – Matica slovenská, Veda, vydavateľstvo SAV, donedávna aj Slovenské pedagogické nakladateľstvo – aj prispievateľ na finančné zabezpečenie trvalej prístupnosti týchto príručiek používateľom. Je to teda celá sústava ustanovizní aj jednotlivcov a kolektívov, ktorá by mala vyvážené fungovať na základe špecifickej súhry všetkých zainteresovaných na zaistenie vyššej kultúry spisovnej slovenčiny, jej každodenného upotrebovania v dorozumievacej praxi a jej používateľov.

Len na okraj pripomínam, že k súboru kodifikačných príručiek, ktoré v zmysle citovaného opatrenia MK SR z 8. apríla 2008 platia, viedla zložitá a často krivolaká cesta. V jazykovednej obci je všeobecne známe, ako do prípravy oficiálnych kodifikačných príručiek spisovnej slovenčiny v minulosti oficiálne aj menej oficiálne zasahovali českí jazykovedci. Možno pre viacerých zaznie ako prekvapujúca informácia, že prvé Pravidlá slovenského pravopisu vypracované bez českého tuteurstva sú až Pravidlá slovenského pravopisu z roku 1991 a ich ďalšie vydania z roku 1998 a 2000. A tak zjavne nie je náhoda, že práve na niektoré kroky týchto pravidiel, citlivé z hľadiska kultúry spisovnej slovenčiny, sa tak kriticky orientujú súčasní noví bojovníci.

6. Záver: Mnohé zložky vlastnej jazykovednej práce nepochybne pokračujú úzky rámec jazykovedy a nadobúdajú širší spoločenský, kultúrny aj politický rozmer. Tento činiteľ pokladáme aj za dôkaz, že jazykoveda nie je kabinetnou vedou, ale výsostne spoločenskou a spoločensky zaangažovanou vedou. Tento ráz v rámci jazykovedy má predovšetkým oblasť teórie spisovného jazyka, jazy-

kovej kultúry, príprava vedeckých kodifikačných príručiek, jazykovej výchovy a prípravy učebných textov zo slovenského jazyka všetkého druhu. Práve na túto oblasť jazykovednej práce nadväzuje aj angažovanosť jazykovedcov v otázkach jazykového zákonodarstva a jazykovej politiky vo všeobecnosti.

Z hľadiska jazykovedy je jazykové zákonodarstvo prirodzeným vyústením spoločenskej povahy jazyka a spoločenského rozmeru jazykovedy a jazykovednej práce. Hovoriť o škodlivosti slovenského jazykového zákona a jeho najnovšej novely je scestné a neprofesionálne. Taký postoj pasuje akurát do úst zlomyselného politika, ktorý má okrem iného za cieľ aj vzájomne oddialiť jazykovedu a politiku práve v oblastiach spoločného záujmu a súčinnosti v otázkach starostlivosti o kultúru spisovnej slovenčiny a jej zvyšovanie.

Jazykoveda kladie dôraz na etnoidentifikačné, štátnointegratívne, kultúrne a výchovné funkcie jazykových zákonov, ale z povahy zákonov vychodí, že ich nevyhnutnou zložkou sú aj ustanovenia, ktoré možno označiť ako upozorňujúce a výstražné, a napokon do nich patria aj sankčné opatrenia. Napriek tomu jazykovedci neprestanú zdôrazňovať, že hlavným prostriedkom práce v oblasti jazykovej kultúry sú a zostávajú kultúrne prostriedky, najmä presviedčanie, výchova a získavanie spojencov pri starostlivosti o vyššiu kultúru spisovnej slovenčiny a jej každodenného najmä verejného používania.

Literatúra

- KAČALA, Ján: Slovenčina – vec politická? Martin: Matica slovenská 1994. 187 s.
- NOVÁK, Ľudovít: Jazykovedné glosy k československej otázke. Turčiansky Svätý Martin: Matica slovenská 1938. 388 s.
- Opatrenie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky z 8. apríla 2008 č. MK 1501/ 2008-10/5088 o vyhlásení kodifikovanej podoby štátneho jazyka podľa zákona NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.
- RUŽIČKA, Jozef: Spisovná slovenčina v Československu. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1970. 256 s.

Strana maďarskej koalície a zákon o štátnom jazyku

ÁBEL KRÁČ

Terajšia novela nášho zákona o štátnom jazyku vyvolala prudké reakcie zo strany súčasnej politickej opozície, najmä však zo strany politikov Strany maďarskej koalície (SMK) a od nej odštiepenej politickej strany Most.

Už v úvode treba povedať, že zákon Národnej rady SR z 15. 11. 1995 č. 270/1955 Z. z. ani táto jeho terajšia novela nebráni príslušníkom maďarskej menšiny používať maďarčinu podľa doterajšieho stavu (status quo). Ak táto novela doterajší stav mení, tak vo vzťahu k menšinám iba v pozitívnom vzťahu, pričom je známe, že menšiny v Slovenskej republike mali už doteraz a majú aj naďalej v porovnaní so svetom nadštandardné menšinové práva. Napriek tomu sa rozbehla búrka útokov SMK proti prijatej novele. Pozoruhodné je, že iné menšiny tento zákon ani jeho terajšiu novelu nevnímajú ako obmedzovanie svojich menšinových práv. Útočí naň iba SMK, presnejšie vedúci politici SMK, ktorí pritom zvädzajú aj svojich voličov. Prečo je to tak?

Najprv všeobecná poznámka o sankciách za porušovanie tohto zákona: Zákony sa vydávajú preto, aby sa dosiahol a zabezpečil spoločenský poriadok. Potreba nového zákona alebo novelizácie jestvujúceho zákona vzniká vtedy, keď sa ukážu nedostatky v existujúcich právnych normách, v ich účinkovaní a dodržiavaní. Všeobecne platí, že sankciami sa zmysel zákona podporuje a jeho dodržiavanie, ak treba, aj vynucuje. Zákon bez sankcií nie je zákon, je to len nezáväzná a nevyhmáhatelná deklarácia, želanie. Práve to bol náš minulý stav v používaní štátneho jazyka vo verejných prejavoch.

Novelizáciu nášho zákona o štátnom jazyku si vynucovali aj dôsledky uvoľnenia hodnotového postoja k materinskej reči a k spisovnej slovenčine. Využívaním občianskej slobody sa uvoľňovala i záväznosť jazykového poriadku. To, čo sa predtým chápalo ako znak kultúry jazyka, začalo sa aj z oficiálneho priestoru odmietať ako umŕtvovanie jazykového pohybu a vývinu, dokonca i ako nepotrebné sťažovanie práce rečových profesionálov v rozhlase a televízii i v publicistike. Nedostatky boli a aj sú i vo vyučovaní slovenčiny v našich školách.

Oslabením zdravého vzťahu k slovenčine sa však umŕtvuje a stráca aj jazyková kreativita, tvorivosť, ktorá bola a je dôležitou zložkou vývinového motora a prameňom bohatstva jazyka. Zhoršila sa jazyková pohotovosť, výrazové prostriedky mnohých verejných rečových prejavov chudobneli v gramatike, štylistike i lexike, chudobnela a zhoršovala sa aj zvuková stránka profesionálnych prejavov v tzv. médiách. Zhoršenie jazykovej kultúry sa však negatívne prejavuje aj v iných sférach kultúry.

Materinský jazyk, ako je známe, je aj významnou národnou hodnotou.

V našom historickom vývine bola slovenčina dôležitým znakom i činiteľom národnej identity, jednoty a svojbytnosti. Ak dakto cudzí chcel vládnuť nad nami, vždy to začínal a robil tlakom na náš jazyk: Slovenčina sa v známom čase vyhnala zo škôl a kultúry, hrubým spôsobom sa nanútil cudzí jazyk (maďarčina), písalo sa cudzím pravopisom a písali sa ním aj od nepamäti slovensky pomenované reálie, slovenské miestne názvy a dokonca aj osobné mená. Neskoršie sa zasa slovenčina deklarovala za nárečie iného jazyka – češtiny. Odmietanie tejto manipulácie sa vtedy účelovo kvalifikovalo ako zlý purizmus, spolitizovalo sa.

Jestvujú ďalšie vážne fakty svedčiace o význame jazyka pre jednotlivca a spoločnosť, ktoré podporujú potrebu spoločenského dohľadu nad stavom jazyka vo verejných prejavoch, osobitne v istých historických situáciách.

Prečo teda naša novela zákona o štátnom jazyku, ktorá nikomu nič neberie, vyvoláva také prudké reakcie najmä medzi domácimi i zahraničnými maďarskými politikmi? K tomu, k novele tohto zákona uvádzam nasledujúce body:

1. Ak má maďarská menšina u nás v porovnaní so zaužívanou európskou normou nadpráva, čo je skutočnosť, prečo bije na poplach, prečo proti nášmu zákonu organizuje dokonca medzinárodné aktivity? Táto novela totiž doterajší stav v používaní menšinových jazykov potvrdzuje, dokonca v niečom i rozširuje. Iné naše menšiny sa necítia jazykovo ohrozované. Určite to nie je preto, že by si menej vážili seba a svoje. Ony však – na rozdiel od verejne prednášaných programov niektorých politikov SMK a v skutočnosti aj nového Mostu – svojimi menšinovými nárokmi nesledujú autonomistické ciele ani dajaké mocenské záujmy.
2. Politici SMK používajú maďarčinu ako nástroj politického boja a miešaním pojmov „štátny jazyk“ a „úradný jazyk“ sa pokúšajú získať pre maďarčinu status druhého štátneho jazyka v Slovenskej republike. Politici SMK už – v nedávnej minulosti – žiadali, aby sa maďarčina používala ako druhý rokovací jazyk v slovenskom parlamente. V našej situácii to nie je možné ani potrebné.
3. Nepripustnosť takéhoto vývinu a stavu vychádza aj z politických pokusov menšinových politikov o návrat k tzv. Felvidéku – stavu Slovenska ako horného Maďarska. Práve to ako zahovárany cieľ stojí za ich útokmi na novelu zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Doterajší status quo vo sfére jazyka im preto, hoci ním navonok argumentujú, v skutočnosti nevyhovuje. Preto organizujú tento jazykový „pochod.“ Bol by totiž účinnejší než pochod maďarských gárd, činnosť Jobbiku, efekt z inštitúcie maďarských žúp atď. (Preň by skôr získali aj podporu sveta.)
4. Slovenská republika je v očiach agresívnej maďarskej politiky najslabší článok reťaze, ktorou sa má dosiahnuť obnovenie „Veľkého Maďarska.“ To už dnes nie je nijaká tajnosť. Preto sa využíva novela o štátnom jazyku Slovenskej republiky ako príležitosť oslabiť pozíciu SR a tým vyvolať vývinovú dynamiku. Inšpirujú sa prípadom Kosova.

5. Na ľahšie presadzovanie týchto cieľov sa utvorili isté podmienky prvou novelou uvedeného zákona o štátnom jazyku, keď sa zrušili sankcie za jeho nedodržanie a keď sa oproti predchádzajúcemu stavu zákonom z 10. júla 1999 o používaní jazykov národnostných menšín vytvoril nový „status quo.“ Treba opakovane zdôrazniť, že naša terajšia novela je v tomto veľkorysá, rešpektuje ho.
6. Tento „status quo,“ resp. to, čo SMK zaň pokladá, sme nedávno prijatým zákonom Národnej rady SR o miestnych názvoch v školských učebniciach maďarskej menšiny neodôvodnene a nevhodne ďalej rozšírili. Utvorili sme kauzu, ktorá sa systematicky využíva na sledovanie cieľov SMK (a Mostu).
7. Paragrafom 5, odsekom 7 terajšej novely sa odôvodnene a bez akejkoľvek menšinovej diskriminácie zabezpečuje právo každého občana Slovenskej republiky rozumieť textu, keď sa v zákone ustanovuje, že v súlade s paragrafom 1, odsekmi 1 a 2 sa v nápisoach na pamätníkoch, pomníkoch a pamätných tabuliach, ktoré budú vznikať, najprv uvádza text v štátnom jazyku, v slovenčine, a až potom v menšinovom jazyku.
8. Zákon o štátnom jazyku zabezpečuje, aby úradník štátnej správy, ale napríklad ani zdravotník nebol zo zákona povinný ovládať menšinový jazyk, pričom sa nezakazuje, ak taká potreba vznikne a taká možnosť je, úradný a pracovný kontakt uskutočniť aj v menšinovom jazyku.
9. Zákon o štátnom jazyku zabezpečuje aj to, aby sa každý občan SR mohol naučiť slovenský jazyk, aby sa to v plnom rozsahu zabezpečilo aj občanom, ktorí sa hlásia k maďarskej menšine. Tým sa zabezpečuje rovnoprávnosť, rovnaké postavenie a možnosť rovnakého uplatnenia všetkých občanov kdekoľvek v Slovenskej republike. To je opak diskriminácie. Je to štátna ochrana jazykovej menšiny.
10. Naším trvalým problémom je jazykový stav na južnom Slovensku. Systematicky sa tam presadzuje dominancia maďarčiny a jazykovo sa strácajú Slováci. Nedobrovoľne sa pomadžarčujú. V niektorých obciach južného Slovenska sa po slovensky nemožno dohovoriť. Južné Slovensko je však integrálna časť Slovenskej republiky ako hociktorá iná časť nášho územia a žije na ňom dvakrát toľko Slovákov ako občanov hlásiacich sa k maďarčine. Naš zákon o štátnom jazyku zabezpečuje teda aj integritu a suverenitu Slovenskej republiky a právo občanov hovoriacich po slovensky, aby na nijakej časti územia SR neboli jazykovo diskriminovaní, ako nie sú diskriminovaní ani príslušníci národnostných menšín. Tento zákon zabezpečuje slovenským občanom hlásiacim sa k maďarskej menšine (štaticky sú to i Nemaďari), aby mohli slobodne, bez jazykových ťažkostí vystupovať v každej situácii na území celej Slovenskej republiky. Z praxe vieme, že to doteraz tak nie je. Nie je to tak dokonca ani medzi študentmi na slovenských vysokých školách!
11. V súvislosti s našim zákonom o štátnom jazyku treba spomenúť, ako jazykovú sféru štátu chápu iní – aj naše občianske a politické vzory. Napr. vo Fran-

cúzsku je nepredstaviteľné, aby občan Francúzska nevedel po francúzsky – uchádzač o francúzske štátne občianstvo musí preukázať znalosť francúzštiny; v Nemecku je jazykom štátu nemčina, v USA iba angličtina. Prezident B. Obama striktno odmietol možnosť oficiálneho verejného styku napríklad v španielčine. V jazykovej otázke nedávno zaujal veľmi striktné stanovisko aj predseda vlády Austrálie; v nijakom maďarskom úrade si nepovolávajú tľmočníka na kontakt s príslušníkom slovenskej menšiny. Atd'.

12. Podobné zákony, akým je náš zákon o štátnom jazyku, majú napríklad Bulharsko, Česká republika, Estónsko, Francúzsko, Grécko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Nemecko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovinsko, Švédsko, Taliansko, Veľká Británia. Odporcovia nášho zákona o štátnom jazyku falošne argumentujú príkladmi zo sveta, napr. Švajčiarskom. Švajčiarsko vzniklo z vôle troch, resp. štyroch kultúrnych celkov spojením ich území do Švajčiarskej konfederácie. Švajčiarsko nevzniklo miešaním obyvateľstva, kultúrne a jazykové celky si aj svoje jazyky zachovávajú, no vedome a dobrovoľne sa hlásia za Švajčiarov a nerobia nijaké organizované pokusy, nijaké kroky, ktoré by viedli k asimilácii, destabilizácii, majorizácii alebo diskriminácii toho druhého, k rozpadu Švajčiarska. Švajčiari sú politický národ.
13. Naostatok treba aj v týchto súvislostiach upozorniť na knižku Bélu Bugára *Žijem v takej krajine...* z roku 2004 (najprv vyšla v maďarčine, potom v slovenčine). Táto knižka presvedča čitateľa o tom, že strategický program B. Bugára je podobný ako program terajšieho SMK, takže SMK a Most sa vo svojich strategických cieľoch budú podporovať. Svedčí o tom ich reakcia na incident s kráľom Štefanom, presnejšie s prezidentom Maďarska a ich postoj k primátorovi Komárna.

Usudzujem, že už aj uvedené fakty stačia na vysvetlenie a dostatočné zdôvodnenie, prečo sme prijali a prečo sme museli prijať zákon o štátnom jazyku. Niet nijakého dobrého dôvodu na reptanie a odboj proti tomuto zákonu, niet prijateľného dôvodu na sťažnosti vo svete, niet rozumného dôvodu na burcovanie odporu obyvateľov maďarskej menšiny, lebo iba jej politici a ich patróni v Maďarsku sa pokúšajú utvoriť z nás nepriateľov, utláčateľov, pre svoje politické ciele chcú získať podporu vo svete ohováraním Slovenskej republiky a Slovákov a šírením vyslovených klamstiev, nájsť možnosť destabilizovať Slovenskú republiku, aby dosiahli svoj strategický cieľ, prinajmenšom autonómiu, pomadžarčenie väčšiny obyvateľstva na zmiešanom južnom území Slovenskej republiky, vmanévrovanie Slovenska a Slovákov do stavu niekdajšieho Felvidéku. Preto tá revolúcia proti zákonu o štátnom jazyku, lebo tento zákon na tejto ceste zavadzia.

Nepasuje do takého programu aj najnovší incident s odhaľovaním sochy kráľa Štefana, pokus o ďalší signál, že južné Slovensko nie je územie suverénneho štátu, predtým a podnes škandál so spolupatrónmi Európy sv. Cyrilom a Metodom v Komárne?

Nebezpečenstvo extrémistických videofilmov a názorov na internetových stránkach a v počítačových hrách¹

VILIAM JABLONICKÝ

V správach televízie Markíza, konkrétne na teletexte z 9. 12. 2008, sa pod titulom *Na internete horia opäť zástavy* objavila informácia, inak neveľmi, ak vôbec, medializovaná alebo analyzovaná, že „na internete sa objavilo viacero maďarských videoklipov, na ktorých sa páčila slovenská vlajka, a ich súčasťou bola aj simulácia zničenia Bratislavy atómovou bombou.“ Obdobné vyrovnávanie si „úctov“ s oponentmi sa objavilo už aj v iných európskych krajinách a ani motív symbolického a simulovaného rozdrvenia iného a druhého práve atómovým útokom nebol celkom nový ani originálny vo virtuálnej či filmovej oblasti aj v Európe, hoci pôvodná inšpirácia sa nachádza asi mimo nej. Podhubie a pozadie extrémistických východísk čiastočne poodhaľovala ďalšia časť správy: „V posledných rokoch sa v čase vyostrených slovensko-maďarských vzťahov vyskytlo na internete viacero videoklipov s nacionalistickým obsahom. Naposledy vzbudilo rozruch video, v ktorom neznáma kapela hrubými vulgarizáciami urážala študentku maďarskej národnosti Hedvigu Malinovou,² ktorá si podľa polície vymyslela národnostný útok. Kapela vyzývala aj na zabitie predstaviteľa opozičnej strany SMK. (Prípado prešetrovala polícia.)“ Správa v závere konštatovala, že „slovenská diplomacia po parlamentných voľbách v roku 2006 odsúdila videoklipy, na ktorých extrémisti pálili maďarskú vlajku.“ Krátka správa však nekonštatovala, ako vládne orgány Maďarskej republiky zasiahli proti podobným a oveľa rozšírenejším extrémistickým prejavom, a nielen vo videofilmoch a videoklipech, proti Nemaďarom, teda tým iným, na ich domácej pôde.

V zásade možno súhlasiť s východiskami a závermi výzvy niektorých intelektuálov *Žijeme v spoločnej krajine* (2008), ktoré publikovali v slovenských médiách a na internetových stránkach:³ „Národný, etnický, rasový a religiózny extrémizmus pokladáme za rozbušku násillia a teroru. Preto ho treba vykazovať za dvere už v zárodku bez ohľadu na to, či je domáceho pôvodu, dovozom alebo vývozom.“ (Podčiarkol autor.)

V čase vyhrotenia slovensko-maďarských a maďarsko-slovenských medzinárodných vzťahov, približne koncom novembra 2008, som na stránkach

---

¹ Východiskovo a v náčrte predniesol autor tento text na pracovnom vedeckom seminári s medzinárodnou účasťou *Symbiôza médií a politiky* uskutočnenom 11. decembra 2008 na Katedre žurnalistiky Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre.

² Právne a súdne vyšetrenie jej prípadu, ktoré vzbudilo mimoriadny rozruch, politické a mediálne polemiky, nebolo v čase písania textu v roku 2009 ešte ukončené.

³ www.conservativinstitut.sk: Konzervatívny inštitút M. R. Štefánika 9. 12. 2008.

www.kuruc.info videl veľmi jednostranný, tendenčný a obviňujúci krátky asi sedemminútový videofilm v angličtine, ktorý mal zrejme aj maďarskú verziu, *Hungarian Minority Rights in Slovakia* (video).⁴ Film bol podľa záznamov internetovej stránky v systéme *You Tube* inštalovaný 15. 11. 2008 o 21,12 hodine. Keď som si ho chcel 10. 12. 2008 zopakovať, na stránke www.kuruc.info sa už objavila iba informácia v angličtine: „We’re sorry. This video is no longer available.“ (Lutujeme. Toto video už dlhšie nie je k dispozícii.) Kým došlo k jeho stiahnutiu, zrejme aj proti vôli autorov a vydavateľov, o čom sa čitateľ internetovej stránky, aspoň v angličtine, nedozvedel (môžeme však predpokladať, že sa tak stalo aj v dôsledku viacerých rokovaní najvyšších slovenských a maďarských politických predstaviteľov ešte v roku 2008, riešiacich a zmierňujúcich vtedajšie vypäté vzájomné vzťahy), videli ho zaiste stovky, ak nie tisícky návštevníkov internetovej stránky a neobjektívne deformovalo ich vedomie. Najmä ak to boli mladí návštevníci bez hlbšieho poznania historických súvislostí alebo interpretácií aj z druhej, obviňovanej, to jest výlučne slovenskej strany.

Celá internetová stránka www.kuruc.info je poznačená neustálym šírením a prehlbovaním nostalgie za vraj neoprávnenou a nespravodlivou medzinárodnou historickou krivdou, ktorá spôsobila stratu „maďarských“ historických území bývalého Uhorska po roku 1918. Aj sám tendenčný asi sedemminútový film *Hungarian Minority Rights in Slovakia* (Práva maďarskej menšiny na Slovensku), mimochodom remeselne a profesionálne z formálnej stránky kvalitne urobený, sa začína zábermi a vkladnými citátmi, ktoré majú dokumentovať, čo všetko Maďarom spôsobil jeden zo susedných národov, a to práve Slováci. Začína sa to Trianonom, potom film pokračuje v priezračnom reťazení skrivodlivých historických udalostí – stratou občianskych práv Maďarov na Slovensku po roku 1945 (dočasných a krátkodobých, čo sa však príznačne neuvádza, nespomínajú sa, pravdaže, ani ich historické príčiny), zvýraznením prevzatia troch obcí pri Bratislave po druhej svetovej vojne, nasleduje preskok do súčasnosti – „bitie Maďarov na Slovensku,“ prípad Hedvigy Malinovej a zákrok polície proti radikálnym „fanúšikom“ pri zápase DAC Dunajská Streda – Slovan Bratislava v roku 2008. Ani náznakovo sa neuvádza, že polícia zasiahla proti rozhorúčeným hlavám na oboch stranách a približne rovnaký počet z oboch strán aj dočasne zatkla. V lineárnej výstavbe minifilmu pravdaže niet ani zmienky o drammatizme historických vzťahov Slovákov a Maďarov i ďalších národov, ktorý ešte v Uhorsku spôsobovalo praktické odňatie viacerých základných práv Slovákom, Rumunom, Srbom, Rusínom, Chorvátom pred rokom 1918, brutálne odnárodňovanie maďarizáciou, za čo aj niektoré zahraničné authority označovali Uhorsko ako žalár národov (nórsky nositeľ Nobelovej ceny

---

⁴ www.kuruc.info: *Hungarian Minority Rights in Slovakia* (video).

za literatúru Björnstjerne Björnson, škótsky historik Seton Watson), či medzinárodne odmietnutý akt viedenského diktátu, tzv. arbitráže z roku 1938 ako súčasti a následnej fázy predchádzajúceho nespravodlivého a po druhej svetovej vojne anulovaného mníchovského diktátu, násilne odfňajúceho územie južného Slovenska so zmiešaným obyvateľstvom od materskej krajiny. Zdanlivo iba vecná obrazová a textová stránka minifilmu teda jednostranne skresľuje zložitú históriu vzájomných vzťahov dvoch susedných národov, prisudzuje páchanie krívd iba jednému. Z maďarskej pozície ide o utváranie výlučného zdania vlastnej neviny a absolútnych a neodčinniteľných krívd, ktoré na ich národe spôsobil ten druhý.⁵ Tendenčnú schematizáciu videofilmu sotva postrehne neinformovaný návštevník, ktorý nepozná súčasné vzťahy aspoň z dvoch odlišných mediálnych zdrojov na Slovensku a v Maďarsku, alebo zo zahraničia. V tom je práve jeho nebezpečnosť, že silne emotívne podprahovo a podvedome požaduje riešenie vraj očividných krívd, ktoré neustále a beztriestne „pácha“ v mnohonárodnej strednej Európe jeden (dokonca menší) národ a štát na druhom (dokonca väčšom a historicky „ukotvenejšom“). Skratovitý rozmer jednostrannej interpretácie môže vyvolávať, i v záujme nastolovania akejsi novej vyššej pseudospravodlivosti a pseudopravdy, možno až napríklad potrebu vstupu do radikálne orientovaných maďarských gárd a iných tam početne vznikajúcich a stále iba formálne tlmených polovojenských zoskupení, ktoré sa Maďarsko v Parížskej mierovej zmluve z roku 1947 zaviazalo nepripustiť. Alebo, keďže film a text vznikol zámerne v angličtine, tendenčne informovať zahraničnú verejnosť o „nových krivdách,“ ktoré „opätovne“ páchajú Slováci na svojich maďarských spoluobyvateľoch. Zaiste to nie je jediný podobný výstup, ktorý má svoje dôsledky, ako to možno v poslednom období postrehnúť v rozhovoroch s niektorými poľskými a maďarskými intelektuálmi a novinármi. Možno sa pýtať, či obdobný jednostranný výklad neovplyvňuje zásadným spôsobom aj niektoré novšie i mienkotvorné medzinárodné publikácie, zatiaľ bez širšej kritickej a vedeckej reflexie, oponentúry, polemiky či diskusie vôbec. Pozri napríklad nový nemecký *Mayers grosses Länderlexikon*⁶ 2009, ktorý napriek podtitulu *Všetky krajiny sveta poznať, zažiť, porozumieť* a popri vecných textových a obrazových

⁵ Jednostranné videnie samých seba ako nevinného a nadradeného historického a kultúrneho národa, výlučnej obeť novodobých dejín a všetkých susedov, vrátane Slovákov, odmietol autor tohto príspevku v polemickej a kritickej recenzii pravdepodobne samizdatovo vydanéj skrátenéj verzie knihy stredoškolského maďarského profesora dejín z Košíc, distribuovanej aj do niektorých slovenských knižníc a šírenej aj internetom (Zoltán Balassa: Editura Matthias Corvinus, Buffalo – Toronto, 2004. 124 s. Pozri Viliam Jablonický: Dva národy v jednej domovine: Zoltán Balassa. In: Historický zborník, 2006, roč. 16, č. 1-2, s. 233-238).

⁶ *Mayers grosses Länderlexikon*. Alle Länder der Erde kennen, erleben, verstehen. Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG, Mannheim 2009 EDCBA. Printed in Spain. www.mayers.de
Bibliografické dáta detailne: <http://dnb.ddb.de>

informáciách uvádza v kapitole o Slovensku aj tendenčnú podkapitolu *Unterdrückung des Ungarischen – Útlak maďarčiny*. Podľa lexikónu ide o „silné obmedzenie použitia jazykov menšín“ na pozadí znovuobjaveného slovenského úsilia posilniť „vlastnú národnú kultúru.“ Dalej sa vraj národnostný konflikt pre „hádky o jazyk v poslednom čase vyhrotil. Posilnený bol od roku 2007, keď sa prekročili (všetky) medze na Slovensku voči (tam) žijúcim Maďarom.“⁷ Je to veľké a veľmi tendenčné zjednodušenie vo (vedeckej) encyklopédii, ktorá by mala dodržiavať jeden z hlavných princípov poznávania – pravdu a objektivitu.

Na spomínanej stránke www.kuruc.info zostalo, aspoň dočasne, niekoľko videofilmov, ktoré mali dokazovať jednostrannosť zásahu slovenskej polície proti maďarským „futbalovým fanúšikom“ a početným návštevníkom z Maďarska na zápase DAC Dunajská Streda – Slovan Bratislava, ktorí symbolicky počas zápasu, pred ním i po ňom v rozličných podobách, transparentoch a mapách pripomínali „nespravodlivé“ rozdelenie Uhorska, podľa nich Veľkého Maďarska, Trianonskou zmlouvou, na pozadí práve pripomínaného výročia mníchovského a viededenského diktátu (arbitráže). Zo „zostatkových“ videofilmov sa však nedalo už vôbec identifikovať neraz slovne a mediálne v Maďarsku jednostranne tmočenú násilnosť policajtov Slovenskej republiky. Policajti sedeli v helmách a prizerali sa na zápas, v inom zábere vytlačali fanúšikov zo štadióna, boli tam zábery z ošetrovania zraneného, alebo dymovnica vznášajúca sa nad divákmi...

Webovská stránka www.kuruc.info však rozmanitým spôsobom odkazuje na silnú a neliečenú nostalgiiu za Veľkým a tzv. historickým Maďarskom. Vníma ho nielen cez špecifickú rubriku *Antimaďarizmus*, cez symbolický obrazec *Magyarok Fája* (maďarské bolesti hlavy), kde na pozadí mapy dobového Uhorska rozkvitá strom od juhu, dnešného územia Srbska, Chorvátska a Slovinska až k severu, k dnešnej Slovenskej republike. Priamo odkazuje na pravicovo radikálnu mimoparlamentnú, ale už aj v Európskom parlamente zastúpenú stranu Jobbik, ktorá sugestívnymi prostriedkami oživuje „veľkosť“ a priamo i nepriamo vyslovovanú víziu znovuoživenia Veľkého Maďarska. Odkaz na stránku www.kultura.jobbik.hu je jasne čitateľný: pod a pred mapou predtrianonského „Maďarska“ prekrytého slovenským (a bývalým hornouhorským) dvojitém krížom je tieň zamysleného a akoby úporne študujúceho študenta. Iný odkaz smeruje k ďalšej symbolickej stránke vraj „zraňovaného a pokorovaného“ i hrdeho maďarstva: www.turulbolt.hu⁸

Ešte viac o extrémnej ideovej orientácii celej maďarskej internetovej stránky www.kuruc.info prezradí správa v angličtine *US Nazi Leader talks about*

---

⁷ Tamže.

⁸ www.kuruc.info Popis úvodnej stránky a odkazov z 9. 12. 2008: www.kultura.jobbik.hu, www.turulbolt.hu

Barack Obama, zaradená tam 23. 11. 2008 o 12,44 hodine. Podľa odkazu na www.wikinews.org je ich spriaznenec *The National Socialist Movement* (Národné socialistické hnutie) najväčšou a najaktívnejšou nacistickou stranou v celých Spojených štátoch. (“The National Socialist Movement is according to its website the largest and most active Nazi party in the United States.”) Iniciuju vraj väčšie zmeny v USA, ako to dokazuje v zdanlivo nevinnom názve *Why is Obama good for our Movement*⁹ (Prečo je Obama dobrý pre naše hnutie) ich Commander, veliteľ a vodca, Jeff Schoep. Veľmi spozorniete, keď sa programový článok začína a končí pod nacistickým symbolmi, opakovanou svastikou, na pozadí s americkou vlajkou a v závere aj s Hitlerom!

Ako je extrémizmus na zdanlivo okrajových internetových stránkach spolu s extrémnymi a extrémistickými videofilmami prepojený s politickou a sociálnou realitou celej krajiny, zobrazuje aj veľmi kritický a inde v Európe doposiaľ nepublikovaný článok v rakúskom týždenníku *Die Furche – Ungarns Anti-Roma-Hetzer* (Maďarskí protirómski štváči).¹⁰ Podtitulok je ešte výrečnejší: „Maďarská garda“ presadzuje Veľké Maďarsko, preklína Rómov a ďalšie menšiny – a jej štvanie padá na úrodnú pôdu – Die „Ungarische Garde“ fordert ein Gross-Ungarn, wettet gegen Roma und andere Minderheiten – und ihre Hetze fällt auf fruchtbaren Boden.¹¹ Varovná je už fotografia nad článkom, kde početné zoradené zástupy čierno odetej maďarskej gardy hrozivo pochodujú pod svojimi symbolickými pruhovanými „arpádovskými“ červeno-bielymi zástavami nejakou dedinou alebo mestečkom a zobďaleč ich sprevádza vzrušená skupinka odrastených detí, asi ďalších budúcich kandidátov na vstup do gardy, s rovnakou i maďarskou zástavou. Navyše ich z boku sprevádzajú v zelených uniformách, identických s uniformami jednotky, ktorá v slovenských Veľkých Kapušanoch i pred futbalovým stretnutím a počas neho v Dunajskej Strede kládla pamätný veniec na pripomenutie „nespravodlivého Trianonu“ a sedemdesiateho výročia viedenského diktátu znamenajúceho dočasnú „nápravu krívd.“ V popise fotografie sa dočítame: „Už rok pochodujú «maďarskí gardisti» [autor Ozsváth ich dáva do úvodzoviek], dedinami a mestskými časťami s vysokým podielom Rómov, lietajú zápalné fľaše, vládne pástné právo...“

Reportér rakúskeho týždenníka opisuje jednu propagandistickú akciu pravicového extrémizmu. „Tu je stred Maďarska,“ tvrdil do mikrofónu kapi-

⁹ www.wikinews.org : Why is Obama good for our Movement.

¹⁰ Stephan Ozsváth: Ungarns Anti-Roma-Hetzer. Die „Ungarische Garde“ fordert ein Gross-Ungarn, wettet gegen Roma und andere Minderheiten – und ihre Hetze fällt auf fruchtbaren Boden. Die Furche. Die österreichische Wochenzeitung 40/2. oktober 2008, r. 64, s. 26.

¹¹ Autor tohto článku pripravil jeho preklad, prerozprávanie a komentár pre jeden zo slovenských týždenníkov a zároveň naň upozornil niekoľko ďalších európskych médií, politikov a intelektuálov. Pozri JABLONICKÝ, Viliam: Varovanie z Rakúska: Iredentizmus, rasizmus a nacizmus v Maďarsku ohrozuje civilizovanú Európu. In: Literárny (dvoj)týždenník, 2009, roč. 22, č. 5-6, 11. 2. 2009, s. 15.

tán István Demeter, hoci mestečko Sarvaš/Szarvas, jedna z viacerých obcí s nedávno ešte početným zastúpením aj slovenskej menšiny, sa nachádza iba 70 kilometrov od rumunskej hranice, na západnom okraji štátu. Jasne tak tlmočil iredentistický „historický nárok“ na územie Rumunska, na opätovnú potrebu zmeny hraníc, čo už viackrát viedlo k vojnovým konfliktom i v dvadsiatom storočí. Rakúsky novinár upozorňuje, že kapitán polovojenskej jednotky zreteľne poukazuje na obdobie „pred prvou svetovou vojnou, keď Sedmohradsko, Vojvodina, Slovensko a časť Ukrajiny patrili k Maďarsku.“ Kapitán Demeter zdôrazňuje: „Ak milý Boh bude chcieť, budeme my Maďari opäť zjednotení,“ t. j. v spoločnom veľkomadžarskom predtrianonskom štáte, ktorý pre brutálne potláčanie najzákladnejších národných a národnostných práv jednoznačne odmietli a zmietli všetky národy bývalého Uhorska.

Tento spôsob šíriaceho sa a už zovšedneného iredentizmu a extrémizmu v Maďarsku pokladá rakúsky korešpondent za dôsledok založenia maďarskej gardy v roku 2007 ako odnože odštiepenej strany Jobbik, čo v preklade a propagandisticky rafinovane znamená nielen „lepší,“ ale aj „pravicovejší.“ S. Ozsváth ich zažil na budapeštianskom hradnom vrchu. Prišli tam stovky „gardistov,“ pravicoextrémistických „gójov“ na motorkách, vyholené lebky s tričkami *White-power* a s provokujúcimi nacistickými názormi. Prekvapujúco ich sprežádzali nielen ľudia zo stredných vrstiev, ale aj príslušníci politických „elit,“ dnešnej vládnej opozície v Maďarsku.

Odvtedy, ako píše S. Ozsváth, maďarskí gardisti i ďalšie polovojenské skupiny čoraz častejšie pochodujú dedinami a štvrtami, kde žijú Rómovia, hromžia na „kriminalitu cigánov“ a zasadzujú sa za separovanie rómskych detí v školách. Vodca gardistov Gábor Vona má tridsať rokov a je členom strany Jobbik. Vo voľbách získali doposiaľ dve percentá, ale už sa dostali do miestnych parlamentov nielen v treťom najväčšom meste Maďarska Debrecene, ale podporu nachádzajú predovšetkým v študentskom prostredí! Pravicoextrémistické názory sa v Maďarsku zrazu stávajú určujúcimi, mainstreamovými.

Nacistické názory sa šíria na online-portáloch You Tube. Najznámejšia maďarská pravivá rocková skupina *Kárpátia* zaplňa podľa korešpondenta celé štadióny, ďalšie skupiny, ako vieme, chodia „koncertovať“ a beztretno šíriť extrémne „ideály“ rasizmu, iredentizmu a nacizmu aj za hranice – na Slovensko, do Rumunska, Srbska, Ukrajiny, Chorvátska a možno aj Slovinska a Rakúska.¹²

Ako uvádza Ozsváth, sociológ Tamás Pál odhaduje volebný potenciál pravivých extrémistov na dvanásť percent: „Sú to muži okolo tridsiatky, ktorí pred politickou zmenou mali veľké ilúzie a tie sa im nenaplnili.“ Odvtedy nielen výstražne pochodujú ulicami, hádžu zápalné fľaše a „bijú Židov a inak

---

¹² Tamže.

zmýšľajúcich.“ Útoky na Rómov a Židov pokladá maďarský ombudsman pre menšiny Ernő Kállai za „hľadanie obetných baránkov, ktoré má širokú podporu verejnosti.“ Túto situáciu porovnáva so situáciou v tridsiatych rokoch minulého storočia, keď jednotky SA pochodovali v hnedých košeliach po nemeckých mestách a vykonávali brutálne čistky v radoch inak zmýšľajúcich. Zatiaľ však bezvýsledne upozorňuje maďarských politikov na „nebezpečný vývoj a na nevyhnutnosť ho zastaviť.“

Návrhy socialistov v budapeštianskom parlamente na sprísnený zákaz alebo aspoň tľmenie extrémizmu zákonom blokuje pravicovo konzervatívny potenciálny víťaz budúcich volieb Fidesz so svojím šéfom Viktorom Orbánom. Ako uvádza S. Ozsváth, maďarský parlament podporil pred časom zákon podobný nemeckému, ktorým sa zakazuje podnecovanie nenávisti voči národom a národnostiam, no odmietol ho maďarský prezident László Sólyom pre údajný nesúlad s maďarskou ústavou, lebo podľa ústavného súdu je takýto zákon (zakazujúci „nenávistné reči“) v kolízii s právom na slobodu názorov. S. Ozsváth oponuje, že sa tu zdanlivo síce chráni sloboda prejavu jednotlivca, ale už nie väčších spoločností a skupín, ktoré sú v skutočnosti menšinovými a „slabými“,“ potrebujúcimi ochranu pred slovným či fyzickým násilím.

S. Ozsváth poukazuje na to, že výčiny maďarských extrémistov ďaleko presahujú maďarské územie. Uvádza kritické názory z prostredia zástupcov menšín, ako napríklad predsedu Maďarského židovského spolku Pétera Feldmajera alebo iniciátora protixtrémistického zákona, socialistického poslanca Tamása Suchmanna, ktorý kritizuje daný stav a upozorňuje na skutočnosť, že pravicoví extrémisti získali v Maďarsku prevahu a môžu „slobodne“ zastávať „extrémne názory, ktoré odmietla celá civilizovaná Európa.“ Odmietnutie zákona proti štvaniu (Hassreden) je voľnou vstupenkou prinajmenšom antisemitom a antirómskym štváčom. Pri absencii obdobného zákona je možné „verejne a beztrestne obviňovať Židov a Rómov“ alebo aj ďalšie menšiny, národy a národnosti (vrátane slovenskej, ktorá je v Maďarsku tiež vystavená súvislým šovinistickým tlakom extrémistov).¹³

Chorvátska publicistka Slavenka Drakulićová na základe nedávnej dramatickej a bolestnej skúsenosti národov Balkánu zovšeobecňuje závery z tamjších vojen. Pôvodné „iba“ extrémne a extrémistické politické, mediálne a virtuálne súboje sa stali reálnymi a „horúcimi“ so všetkými tragickými dôsledkami pre obyvateľstvo: „Bez propagandy sa nemôže začať nijaká vojna. Najprv musíte ľudí psychologicky pripraviť. Aby ste zabíjali ľudí, ktorých nepoznáte, vás musia presvedčiť, že sú nepriateľmi. Vymývaním mozgov cez médiá. Nás v Juhoslávii pripravovali aspoň päť rokov nacionalistickou propagandou.“¹⁴

¹³ Tamže.

¹⁴ Slavenka Drakulić: V Chorvátsku sú gangstri smotánkou spoločnosti. Popieranie pravdy je na Balkáne stále bežné. SME 13. decembra 2008, s.10.

Obdobné varovanie vyšlo aj od nemeckých intelektuálov a humanitne a mierovo angažovaných skupín, ktoré upozorňujú, že virtuálne vojnové hry na počítačoch a v internete môžu viesť k veľmi zníženému prahu odporu voči násiliu a k priamej príprave skutočných vojen. Kolínsku výzvu proti násiliu v počítačoch zverejnil týždenník *Zeit-Fragen* pod titulom *Wie kommt der Krieg in die Köpfe – und in die Herzen? Kölner Aufruf gegen Computergewalt*.¹⁵

Internetové šírenie často radikálnych, neobjektívnych, tendenčných až šovinistických videofilmov, názorov a článkov vedie k nebezpečnej nenávisti jedných voči druhým, čo neraz zneužívajú a podnecujú aj populistickí a nerozvážni politici, využívajúci akúkoľvek zámienku na to, aby aj nepravdami a skresľovaním skutočnosti získavali podporu voličov. Zreteľné je to aj v prípade tendenčného interpretovania novelizácie zákona o slovenčine ako štátnom jazyku Slovenskej republiky platnom od 1. septembra 2009.¹⁶ Od slovných prestreliek a dezinterpretácií sa môže prechádzať k nekontrolovaným mediálnym prestrelkám a dezinterpretáciám, k hlbším konfliktom aj medzi širšími kolektívami, dokonca celými národmi a štátmi. Takému vývinu treba zabrániť všetkými humanitnými, intelektuálnymi, diplomatickými, politickými i medzinárodne ustanovenými právnymi cestami.

---

¹⁵ *Zeit-Fragen*. Wochenzeitung für freie Meinungsbildung, Ethik und Verantwortung für die Bekräftigung und Einhaltung des Völkerrechts, der Menschenrechte und des humanitären Völkerrechts: *Wie kommt der Krieg in die Köpfe – und in die Herzen? Kölner Aufruf gegen Computergewalt*. 50/8. december 2008, r. 16, s. 1.

Pozri aj: www.zeit-fragen.ch

¹⁶ Pavol Dinka: *Zápasy o slovenčinu. Novela jazykového zákona. Pravda a lži*. B. m., Politologický odbor Matice slovenskej 2009. 207 s.

Zákon o štátnom jazyku v prostredí medzinárodného práva

MAREK MIHÁLIK

Ako hľadá medzinárodné právo na právo štátu na štátny jazyk? Niektoré teórie pokladajú štátny jazyk za znak suverenity štátu, v dôsledku čoho sa táto otázka pokladá za nedotknuteľnú, pretože princíp medzinárodného práva o rešpektovaní suverenity štátu a o nezasahovaní spolu so zvrchovanou rovnosťou štátov zaraďuje túto otázku medzi princípy zvrchovanosti. Absolutizácia tohto teoretického prístupu sa „zvečňuje“ v rozhodnutiach Európskeho súdu pre ľudské práva, keď v dvoch prípadoch proti Lotyšsku (Mentzen 7. 12. 2004, Kuharec 7. 12. 2004) a v jednom prípade proti Ukrajine (Bulgakov 11. 9. 2007, rozsudok č. 59894/00) tento súd rozhodol: „Jazyk nie je v nijakom zmysle abstraktnou hodnotou. Nemožno ho oddeliť od toho spôsobu používania, aký uplatňujú jeho skutoční nositelia. Preto prijatím štátneho jazyka (national language) preberá štát na seba v zásade záväzok, že svojim občanom zaručí právo používať tento jazyk pri bezporuchovom poskytovaní aj prijímaní informácií nielen v ich súkromnom živote, ale aj v ich komunikácii s verejnými orgánmi. Z pohľadu súdu je z tejto perspektívy prvoradé a najdôležitejšie to, že sa musia zohľadňovať prostriedky určené na ochranu daného jazyka. Inými slovami, v pojme oficiálneho jazyka je zahrnutá existencia určitých subjektívnych práv osôb hovoriacich týmto jazykom. Preto treba vo väčšine prípadov uznať, že prostriedok určený na ochranu a podporu štátneho jazyka je v súlade s ochranou «práv a slobôd iných», podľa zmyslu čl. 8 ods. 2 Dohovoru. Navyše pri posudzovaní potreby zásahu na takom citlivom poli sú orgány, predovšetkým národné súdy v zásadne lepšej pozícii ako medzinárodný sudca.“

Je zrejmé, že zásah štátu do práva na súkromie stanovením jazykových požiadaviek sleduje legitímny cieľ, t. j. ochranu práv iných na národný jazyk. Ten istý dôvod legitímnosti zásahu je prítomný aj pri slobode prejavu, ktorá je garantovaná čl. 10 Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách (Convention). Už 7. decembra 2004 vyslovil Európsky súd pre ľudské práva v rozhodnutí „Mentzen“ proti Lotyšsku (č. 71074/01): „Súd ďalej konštatuje, že väčšina zmluvných štátov sa rozhodla poskytnúť jednému alebo viacerým jazykom status úradného jazyka alebo štátneho jazyka (State language) a ako také ich zapísali do svojich príslušných ústav. Ak je to tak, súd uznáva, že štátny jazyk je pre tieto štáty jednou zo základných ústavných hodnôt, takou istou ako národné územie, organizačná štruktúra štátu a národná zástava.“ Ochrana štátneho jazyka je teda ochranou ústavnej hodnoty (čl. 6 ústavy Slovenskej republiky hovorí, že štátnym jazykom Slovenskej republiky je slovenský jazyk).

Európsky súd pre ľudské práva teda už v roku 2004 povedal, že ak štát má štátny jazyk zakotvený v ústave, ide o základnú ústavnú hodnotu na úrovni štátneho územia. Európsky súd pre ľudské práva hovorí, že štát má povinnosť zaručiť prijímanie a poskytovanie informácií v národnom jazyku nielen v súkromnom živote, ale aj v kontakte s verejnými orgánmi.

Na porovnanie uvedieme, že v Maďarsku prijali v roku 2001 zákon, ktorý reguluje používanie jazyka v hospodárskych reklamách, obchodných nápisoch a oznamoch verejného záujmu. Tento zákon sa netýka len hospodárskych, ale aj nehospodárskych nápisov prístupných verejnosti, kde sa na rozdiel od hospodárskych nápisov ani nepripúšťa iný jazyk ako maďarský. Výnimkou sú len obce, kde je zriadená menšinová samospráva, a to len vo vzťahu k príslušnému jazyku menšiny, ktorá má v obci menšinovú samosprávu. Ak by sme chceli názov (písomné oznámenie) kultúrneho podujatia alebo nadácie, ktorý je prístupný verejnosti, použiť napríklad aj v angličtine alebo v nemčine na území obce, v ktorej nie je zriadená samospráva menšiny používajúcej tento jazyk (pri angličtine je to vylúčené, lebo taká menšina v Maďarsku neexistuje), porušujeme § 3 zákona. Maďarský ústavný súd rozhodol 19. 1. 2009 (473/B/2005 AB határozat), že požiadavka používať maďarský jazyk v hospodárskych reklamách nepatrí do pôsobnosti čl. 61 maďarskej ústavy o slobode prejavu, pretože tu ide skôr o ochranu spotrebiteľa pri predaji a kúpe tovaru. Celý postup zdôvodňovania maďarského ústavného súdu sa začína vyjasňovaním vzťahu reklamy k čl. 61 ústavy Maďarskej republiky: „Ústavný súd v rámci kontroly niektorých ustanovení zákona o obchodnej reklamnej činnosti v uznesení ÚS 1270/B/1997 vyslovil, že obchodná reklama je takou informáciou, ktorej zverejnenie podlieha ochrane podľa ustanovenia § 61 ods. 1 ústavy (ABH 2000, 713, 716; potvrdené: uznesenie ÚS 794/B/1999, ABH 2004, 1379, 1382; uznesenie ÚS 483/B/2006, ABH 2007, 1994, 1998). Súčasne však potvrdil aj to, že slobode prejavu poskytuje ústavný súd zvýšenú ochranu v prvom rade ako nevyhnutnému prostriedku prejavu osobnosti jednotlivca, slobodného rozvoja jeho osobnosti napomáhajúcemu účasť jednotlivca v demokratickej spoločnosti. Obchodné reklamy však nesúvisia s týmito základnými hodnotami slobody názoru, keďže ich cieľom je skôr podpora predaja a využitia tovaru a nie umožňovanie účasti v demokratickom dialógu. Z toho vyplýva, že v prípade informácií obchodného charakteru sa možnosť štátnych obmedzení a zásahov môže kvalifikovať ako ústavná v oveľa širšom zábere (ABH 2000, 713 718).“ Maďarský ústavný súd oddeľuje demokratický dialóg od podpory služieb a tovaru: „Vyššie uvedené zistenia sú smerodajné aj pre nápisy predajní podnikov, ktorých cieľom je v prvom rade propagácia, zviditeľnenie určitého tovaru alebo služby, a nie podpora účasti v demokratickom dialógu.“ Záver rozhodnutia maďarského ústavného súdu: „S prihliadnutím na to, že povinnosť vyplývajúca z Grűft [poznámka autora: Grűft je legislatívna

skratka pre zákon č. 96/2001 o zverejnení obchodných reklám, označení predajní a niektorých oznámení verejného záujmu v maďarskom jazyku] možno splniť zobrazením obdoby obchodnej reklamy v maďarskom jazyku, podnikom sa nezabraňuje koncipovať reklamy v inom jazyku. Tým, že sa má súčasne uvádzať aj v maďarskom jazyku, nie je dotknutá sloboda prejavu. Vzhľadom na vyššie uvedené možno konštatovať, že medzi namietanými ustanoveniami a ust. § 61 ods. 1 ústavy neexistuje ústavnoprávne preukázateľná súvislosť. “ Je toto rozhodnutie v súlade s princípmi posudzovania slobody prejavu v zmysle čl. 19 medzinárodného paktu o občianskych a politických právach, ktoré určil Výbor OSN pre ľudské práva v roku 1993 v prípade „Ballantyne v. Kanada,“ keď povedal, že hospodárska reklama je vecou slobody prejavu v zmysle čl. 19 MPOPP? – „11.3 Podľa článku 19 Dohovoru má každý právo na slobodu vyjadrovania; toto právo podlieha obmedzeniam, ktorých podmienky sú stanovené v článku 19, ods. 3. Vláda provincie Quebec tvrdí, že komerčná činnosť, akou je vonkajšia reklama, nepatrí do rozsahu článku 19. Výbor nesúhlasí s týmto názorom. Článok 19, ods. 2 treba interpretovať tak, že zahŕňa akékoľvek formy subjektívnych myšlienok a názorov, ktoré možno podávať iným osobám a ktoré zodpovedajú článku 20 Dohovoru, ako sú správy a informácie, komerčné informácie a reklama, umelecké diela atď.; nemal by sa obmedzovať iba na prostriedky politického, kultúrneho alebo umeleckého vyjadrenia. Podľa názoru Výboru skutočnosť, že vonkajšia reklama slúži na komerčné účely, nie je vo vzťahu k takémuto vyjadreniu dôvodom, ktorý by mohol zapríčiniť jej vyňatie z ochrany vzťahujúcej sa na slobodu vyjadrovania. Výbor nesúhlasí ani s tým, aby sa na akékoľvek formy vyššie uvedených vyjadrení vzťahovali rozličné stupne obmedzenia, ktoré by vo svojom dôsledku znamenali, že niektoré formy vyjadrení by podliehali väčším obmedzeniam než iné.“ Nuž, v Maďarsku sa vydali inou cestou. Rozhodli sa vyňať štátnu reguláciu maďarského jazyka v hospodárskych reklamách (čiže povinnosť používať maďarský jazyk v hospodárskych reklamách) spod ochrany čl. 61 ústavy Maďarskej republiky, pretože nenachádzajú súvislosť medzi slobodou prejavu zakotvenou v čl. 61 maďarskej ústavy a používaním maďarského jazyka v hospodárskej reklame. Pripomíname ešte, že maďarský ústavný súd zrušil v roku 2001 aj právo na odpoveď, vraj pre nepredvídateľné následky. Európsky súd pre ľudské práva však 5. 7. 2005 v prípade „Melnýčuk“ proti Ukrajine vyhlásil právo na odpoveď aj pri pluralite názorov, teda nielen pri opravách nesprávnych faktov (a to osobitne vo veci literárnej a politickej diskusie), za imanentný prvok slobody prejavu a podriadil právo na odpoveď ochrane čl. 10 Európskeho dohovoru o ľudských právach a základných slobodách.

Zákon č. 318/2009 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky, si vyžiadala nielen potreba zabezpečiť právo občanov Slovenskej republiky na

prijímanie a poskytovanie informácií vo verejnom živote, ale aj potreba odstrániť prekážky v používaní menšinových jazykov vo verejnom styku podľa doterajšieho znenia zákona o štátnom jazyku. Tak napríklad výbor expertov Rady Európy pre implementáciu Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov upozorňoval v roku 2006 v Prvej hodnotiacej správe o Slovenskej republike, že v zdravotníckych zariadeniach na územiach s dostatočným počtom príslušníkov národnostných menšín treba umožniť komunikáciu s pacientom a klientom v príslušnom menšinovom jazyku aj v takom prípade, keď klient rozumie štátnemu jazyku.

Je ďalej pozoruhodné aj to, že takmer nikto z kritikov novely zákona o štátnom jazyku si nevšimol zmenu v prospech menšinových jazykov (na úkor požiadavky zrozumiteľnosti v štátnom jazyku) pri lokálnom a regionálnom rozhlasovom vysielaní určenom pre národnostné menšiny. Nanajvýš pokladajú túto zmenu len za priblíženie k európskym štandardom (poslankyňa Á. Bíróová), alebo túto zmenu v zákone síce oceňujú (Okrúhly stôl Maďarov na Slovensku), no aj tak žiadajú prezidenta SR, aby zákon nepodpísal. Neocenil túto zmenu ani vysoký komisár OBSE pre otázky národnostných menšín Knut Vollebaek, ktorý ju vo svojom posudku z 2. 7. 2009 označil len za výnimku z jazykovej regulácie vysielania bez toho, aby charakterizoval znenie tejto výnimky a zahrnul ju do ustanovení priateľských voči menšinám. Sú, pravdaže, krajiny, kde je vysielanie v jazykoch menšín nemožné (Island), alebo je podmienené súhlasom vlády (Flámsko) či regulačného orgánu (Valónsko). Splnenie záväzku podľa čl. 11 ods. 1 písm. b) bod ii. Európskej charty regionálnych alebo menšinových jazykov vyžaduje, aby štát podporil alebo uľahčil pravidelné vysielanie rozhlasových programov v regionálnych alebo menšinových jazykoch. Tomuto záväzku do 1. 9. 2009 prekážalo znenie § 5 ods. 4 zákona o štátnom jazyku: „(4) Vysielanie regionálnych alebo lokálnych televíznych staníc, rozhlasových staníc a rozhlasových zariadení sa zásadne uskutočňuje v štátnom jazyku. Iné jazyky sa smú používať pred odvysielaním a po odvysielaní danej relácie v štátnom jazyku.“ Novela zákona o štátnom jazyku priniesla novú úpravu v tom, že celoštátne rozhlasové vysielanie sa musí vysielateľ v štátnom jazyku, no regionálne a lokálne rozhlasové vysielanie určené pre príslušníkov národnostnej menšiny je úplne bez prekladových obmedzení. Treba pripomenúť, že takéto záväzok platí pre Slovenskú republiku už od 1. 1. 2002, keď Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov vstúpila na Slovensku do platnosti. Teda nikomu z politických predstaviteľov maďarskej národnostnej menšiny, ani počas účasti Strany maďarskej koalície vo vláde, takmer 8 rokov neprekážalo, že nebola legislatívne zabezpečená možnosť voľného rozhlasového vysielania. Ani pri terajšej kampani proti novele zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky sa spomínaní predstavitelia k tejto otázke nevyjadrujú.

Potreba novely zákona o štátnom jazyku

ELENA KAČALOVÁ

V prvej časti svojho príspevku by som Vás oboznámila s dôvodmi, ktoré viedli ministerstvo kultúry k novelizácii zákona o štátnom jazyku, a v druhej časti zhrniem najdôležitejšie zmeny, ktoré novela zákona o štátnom jazyku prináša v porovnaní so znením zákona platným do 1. septembra 2009.

Ministerstvo kultúry pristúpilo k novele zákona o štátnom jazyku najmä preto, aby zákon, ktorý máme na Slovensku od roku 1995, nebol len formálnou deklaráciou, ale aby bol tým, čím má byť, to znamená fungujúcou právnou normou, ktorá sa reálne uplatňuje v spoločenskej praxi.

Cieľom novelizácie nebolo meniť základné pravidlá používania štátneho jazyka vo verejnom styku, pretože tak, ako boli nastavené v pôvodnom zákone, zabezpečujú postavenie slovenského jazyka v pozícii štátneho jazyka na území Slovenskej republiky spôsobom, ktorý je štandardný rovnako z pohľadu medzinárodného práva, ako aj z pohľadu podobných právnych predpisov v iných krajinách.

Napriek tomu, že v jednotlivých etapách prípravy prechádzal návrh novely zákona väčšími či menšími zmenami, základná koncepcia a zmysel zákona o štátnom jazyku z roku 1995 zostávajú aj po novelizácii zachované. Zákon o štátnom jazyku teda naďalej zabezpečuje používanie slovenského jazyka ako štátneho jazyka vo verejnom styku na celom území Slovenskej republiky a garantuje jeho prednostné a povinné používanie v niektorých zákonom určených oblastiach spoločenského života. Súčasne dáva občanom právnú záruku, že dôležité verejne prístupné informácie budú mať k dispozícii v štátnom jazyku.

Predloženiu novely zákona predchádzalo dôkladné preskúmanie súčasnej právnej úpravy používania jazykov v Slovenskej republike a analýza tých medzinárodných dokumentov, ktoré priamo či nepriamo súvisia s danou problematikou. Chceli sme dosiahnuť, aby zákon o štátnom jazyku bol organicky začlenený do slovenského právneho systému, aby jeho ustanovenia boli v súlade s medzinárodnoprávnymi štandardmi a aby čo najviac zodpovedal potrebám súčasnej spoločnosti.

Ministerstvu kultúry priamo zo zákona o štátnom jazyku vyplýva povinnosť dohliadať na dodržiavanie tohto zákona. Od 1. januára 1997 do 1. septembra 1999 mohlo ministerstvo kultúry za porušenie niektorých ustanovení zákona uložiť aj finančnú pokutu, právnickým osobám až do výšky 500 tisíc slovenských korún.

Prijatím zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín, ktorý nadobudol účinnosť 1. septembra 1999, sa zo zákona o štátnom

jazyku vypustili sankčné ustanovenia (poznáme, že išlo o jediný zásah do textu zákona o štátnom jazyku pri prijímaní zákona o používaní jazykov národnostných menšín), čím sa výkon dohľadu zo strany ministerstva kultúry zúžil len na písomné upozornenia, v ktorých mohlo ministerstvo kultúry požadovať od zodpovedných osôb odstránenie protiprávneho stavu. Ak sa ani po takomto upozornení rozpor so zákonom neodstránil, nemalo už ministerstvo kultúry ďalší nástroj na vymáhanie nápravy. V niektorých závažnejších prípadoch ministerstvo kultúry posielalo opakované upozornenia, ktorými sa však – rovnako ako ani tými predchádzajúcimi – nedosiahla náprava. Zamestnanci odboru štátneho jazyka ministerstva kultúry podnikli aj niekoľko služobných ciest, počas ktorých navštívili starostov obcí z južného Slovenska, ktorí vytrvalo odmietali vysielat' oznamy v obecnom rozhlase aj v slovenskom jazyku. Na takomto rokovaní väčšinou prisľúbili nápravu, ale v skutočnosti nepodnikli nič na zabezpečenie dodržiavania zákona a naďalej ignorovali povinnosť sprístupniť informácie pre verejnosť aj v štátnom jazyku.

Dá sa povedať, že ministerstvo kultúry sa po roku 1999 dostalo do pozície akéhosi prosebníka, ktorý sa zväčša bezvýsledne domáha uplatňovania existujúcich zákonných noriem. Pri vytrvalom ignorovaní platného právneho stavu nezostávalo totiž ministerstvu kultúry nič iné, len konštatovať ďalšie porušenie zákona. Je zrejmé, že takýto stav bol neúnosný, pretože pôsobnosť štátneho orgánu, ktorý má zodpovednosť za plnenie úloh v istej oblasti štátnej správy, sa nemôže zúžiť len na funkciu pozorovateľa zbierajúceho údaje o porušovaní právnej normy bez akejkoľvek možnosti prispieť k dosiahnutiu nápravy. Počas predchádzajúceho obdobia sa jednoznačne potvrdilo, že neúplná právna norma, teda norma bez sankčnej časti, prestáva plniť svoju základnú úlohu, ktorou je usmerňovanie spoločenskej praxe v danej oblasti, čím v podstate prestáva byť zákonom v pravom zmysle slova.

Informácie o porušení zákona získavalo ministerstvo kultúry najmä na základe podnetov a sťažností občanov. Pravidelne nás občania upozorňovali napríklad na klesajúcu jazykovú úroveň v elektronických médiách, v tlači, na jazykové nedostatky v knižných publikáciách, na chýbajúce návody v slovenskom jazyku pri niektorých druhoch tovarov, na uprednostňovanie angličtiny tam, kde by sa mal použiť slovenský jazyk. Najviac podnetov však prichádzalo z národnostne zmiešaných obcí južného Slovenska, kde sa opakovane porušoval zákon o štátnom jazyku najmä vysielaním oznamov v obecných rozhlasoch iba v maďarskom jazyku alebo zverejňovaním písomných informácií, plagátov a iných nápisov iba v maďarskom jazyku, bez ich sprístupnenia v štátnom jazyku. Rovnako sa to týka aj viacerých pamätníkov, pomníkov a pamätných tabúl inštalovaných na území Slovenskej republiky, na ktorých sa buď vôbec nevytkoval text v štátnom jazyku, alebo bol text v slovenčine zobrazený výrazne

menším typom písma a v zredukovanej podobe umiestený pod nápisom v maďarskom jazyku.

Veľkú časť podnetov získalo ministerstvo kultúry z telefonátov, v ktorých občania z obavy pred možnými následkami často neuviedli svoje meno, resp. žiadali o jeho utajenie.

Na ilustráciu uvádzame v závere tohto príspevku úryvky z listov občanov, ktoré v predchádzajúcom období dostávalo ministerstvo kultúry a v ktorých občania slovenskej národnosti, ako aj príslušníci iných národnostných menšín žijúci na Slovensku žiadali o pomoc pri zabezpečení svojho základného práva na prístup k informáciám v štátnom jazyku.

Dôležitou zmenou, ktorú priniesla novela zákona, je znovuzavedenie sankčných ustanovení v novom § 9a. Nový sankčný mechanizmus je nastavený tak, aby sa každému, kto poruší zákon, poskytla možnosť na vykonanie nápravy bez uloženia finančnej sankcie. Ministerstvo kultúry je totiž povinné po zistení porušenia zákona najprv dotyčnú osobu písomne upozorniť a požiadať o nápravu v primeranej časovej lehote. Uloženie pokuty hrozí len vtedy, ak zodpovedný subjekt ani po takomto písomnom upozornení do určeného termínu neodstráni protiprávny stav. Takýmto spôsobom sa ukládanie pokút zámerne odďaľuje, pretože zmyslom sankčných ustanovení je predovšetkým ich preventívno-výchovné pôsobenie.

Pokutu môže ministerstvo kultúry uložiť len tým subjektom, ktoré sú uvedené v § 9a ods. 1, čo znamená, že fyzická osoba, teda bežný občan pokutu dostať nemôže.

V súvislosti so zavedením pokút za porušenie zákona sa preformuloval aj § 9 o dohľade a vymedzili sa presné pravidlá, podľa ktorých budú postupovať zamestnanci ministerstva kultúry pri výkone dohľadu. Po novom sa dohľad nad niektorými ustanoveniami zákona presúva z ministerstva kultúry na vecne príslušné štátne orgány, akými sú *Slovenská obchodná inšpekcia, Ústav verejného zdravotníctva, Ústav štátnej kontroly veterinárnych biopreparátov a liečiv, Štátny ústav pre kontrolu liečiv, Štátna veterinárna a potravinová správa*, ktoré budú dohliadať na používanie štátneho jazyka v oblasti ochrany spotrebiteľa a v oblasti obchodnej reklamy. *Rada pre vysielanie a retransmisiu* bude vykonávať dohľad v oblasti elektronických médií a v súdnom konaní sa dohľad presúva na predsedov súdov.

V zákone o štátnom jazyku po schválení novely pribudla len jedna nová povinnosť, ktorá sa týka stavebníka umiestňujúceho pamätník, pomník alebo pamätnú tabuľu. Táto povinnosť je zakotvená v novom odseku 7 v § 5. Od 1. septembra 2009 musí každý, kto chce inštalovať nejaký pamätník, pomník alebo pamätnú tabuľu, požiadať ministerstvo kultúry o záväzné stanovisko, v ktorom ministerstvo posúdi súlad textov týchto pamätníkov, pomníkov alebo pamätných

tabuľ s požiadavkami uvedenými v zákone o štátnom jazyku (prítomnosť slovenského textu a jeho jazykovú úroveň, poradie dvojjazyčných a viacjazyčných textov a ich vzájomnú veľkosť). Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky však nemá právomoc schvaľovať tieto nápisy. Stanovisko ministerstva bude slúžiť ako podklad pre príslušný stavebný úrad, ktorý vydáva povolenia na stavbu pamätníkov a pomníkov.

Okrem tohto ustanovenia sa prijatím novely okruh doterajších povinností v ničom nerozšíril. Naopak, niektoré povinnosti sa z textu zákona vypustili. Napríklad novelizovaný zákon už neobsahuje povinnosť preukazovať znalosť štátneho jazyka pri prijímaní do zamestnania v štátnych orgánoch, štátnych organizáciách, orgánoch územnej samosprávy a orgánoch verejnoprávných ustanovizní, hoci povinnosť ovládať a používať štátny jazyk v týchto inštitúciách zostáva zachovaná. Vypustila sa aj povinnosť pre hlásateľov, moderátorov a redaktorov používať v rozhlasovom a televíznom vysielaní len štátny jazyk a zákonom sa už neukladá ani povinnosť vyhotovovať všetky slovenské technické normy v štátnom jazyku.

Doplnením § 3 ods. 1 sa odstránila prekážka používania iných jazykov v úradnom styku s cudzinou v medzinárodnej komunikácii a doplnením § 8 ods. 1 sa odstránila prekážka uplatnenia európskeho práva v oblasti voľného pohybu tovaru prepojením v podobe odkazu na príslušné právne normy v oblasti ochrany spotrebiteľa, ktoré umožňujú použiť popri štátnom jazyku aj iné jazyky a iné označenia, ako sú napríklad grafické symboly a piktogramy.

Vo vzťahu k českému jazyku, ktorý sa pokladá za jazyk spĺňajúci požiadavku základnej zrozumiteľnosti z hľadiska štátneho (slovenského) jazyka, sa uvoľnila doterajšia úprava tak, že osoby, ktorých materinským jazykom je český jazyk, môžu pri komunikácii s verejnoprávnymi orgánmi používať český jazyk a v tomto jazyku predložiť aj písomné podanie a listiny vydané orgánmi Českej republiky.

Osobitne ústretovo sa v novom znení zákona pristupuje k jazykom národnostných menšín. Novelou zákona sa zavádzajú viaceré zmeny v prospech menšinových jazykov používaných na území SR, čím sa rozširujú možnosti ich zákonného použitia oproti doterajšiemu stavu. Ide o tieto prípady:

- V regionálnom a lokálnom rozhlasovom vysielaní sa umožňuje vysielateľ v jazykoch národnostných menšín vrátane živého vysielania bez povinnosti zabezpečiť znenie v štátnom jazyku (§ 5 ods. 1 písm. b). (Doteraz platila povinnosť odvysielať celú reláciu v regionálnom a lokálnom rozhlasovom vysielaní popri znení v menšinovom jazyku aj v znení v štátnom jazyku.)
- Televízne vysielanie – zavedením jednotného režimu sa umožňuje využitie titulkov aj v regionálnom a lokálnom televíznom vysielaní v jazykoch národnostných menšín (§ 5 ods. 1 písm. a) a zavádza sa možnosť živého tele-

vízneho vysielania v jazykoch národnostných menšín so simultánnym (konzekutívnym) tlmočením do štátneho jazyka (§ 5 ods. 1 písm. j). (Doteraz platila povinnosť odvysielat' celú reláciu v regionálnom a lokálnom vysielaní aj v štátnom jazyku bez možnosti použitia titulkov a živé vysielanie zákon neumožňoval.)

- Audiovizuálne diela pre deti – zrušila sa povinnosť slovenského dabingu pri audiovizuálnych dielach pre deti do 12 rokov, ak ide o diela vysielané v rámci televízneho vysielania v jazykoch národnostných menšín (§ 5 ods. 2). (Doteraz platila povinnosť slovenského dabingu pre všetky audiovizuálne diela pre deti do 12 rokov.)
- Umožňuje sa pôvodné vydávanie príležitostných kultúrnych tlačovín, katalógov galérií, múzeí, knižníc a programov kín, divadiel a koncertov v menšinových jazykoch, ak je zabezpečené aj znenie v štátnom jazyku (§ 5 ods. 5). (Doteraz sa mohli vydávať tieto tlačoviny len v štátnom jazyku a znenie v menšinovom jazyku mohlo byť len prekladom zo štátneho jazyka.)
- Kultúrne podujatia národnostných menšín sa môžu sprievodne uvádzať najskôr v menšinovom jazyku, až potom nasleduje ich sprievodné uvedenie v štátnom jazyku (§ 5 ods. 6), pričom naďalej zostáva v platnosti doterajšia úprava umožňujúca, aby celé podujatie prebiehalo len v menšinovom jazyku, bez prekladania do štátneho jazyka. (Doteraz platila povinnosť sprievodne uvádzať kultúrne podujatia národnostných menšín najprv v štátnom jazyku.)
- Umožňuje sa pôvodná tvorba textov na pamätníkoch, pomníkoch, pamätných tabuliach, nápisoch, reklamách a oznamoch určených pre verejnosť v jazykoch národnostných menšín, ak je zabezpečené aj znenie v štátnom jazyku, t. j. nevyžaduje sa, aby text v menšinovom jazyku bol prekladom pôvodného textu v štátnom jazyku (§ 5 ods. 7 a § 8 ods. 6). (Doteraz tieto texty mohli vznikať len v štátnom jazyku a inojazyčný text musel byť prekladom zo štátneho jazyka.)
- Písomné dokumenty – umožňuje sa vyhotovovať pracovnoprávne písomné právne úkony, finančnú a technickú dokumentáciu, stanovky združení, spolkov, politických strán a hnutí a obchodných spoločností aj v menšinovom jazyku (§ 8 ods. 2 a 3). (Doteraz sa mohli tieto dokumenty vyhotovovať len v štátnom jazyku.)
- Umožnila sa komunikácia pacientov a klientov v zdravotníckych a sociálnych zariadeniach v ich menšinovom jazyku v obciach, kde sa v úradnom styku používa jazyk menšiny v zmysle zákona č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín aj v takom prípade, ak pacienti a klienti ovládajú štátny jazyk (§ 8 ods. 4). (Doteraz mohli pacienti komunikovať v menšinovom jazyku len vtedy, ak neovládali štátny jazyk.)

- **Úradný styk** – prepojeniami v podobe odkazu na zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín sa dosiahlo, že nijaké ustanovenie zákona o štátnom jazyku sa nemôže dostať do rozporu s ustanoveniami zákona č. 184/1999 Z. z., čím sa jednoznačne garantuje rešpektovanie používania jazykov menšín v úradnom styku vrátane označení ulíc a miestnych geografických značení v celom zákonomnom rozsahu tak, ako je upravené v zákone č. 184/1999 Z. z. (Doteraz: zákon o štátnom jazyku mal odkaz len na zákon č. 191/1994 Z. z. o označovaní obcí v jazykoch národnostných menšín. Neobsahoval odkaz na neskôr prijatý zákon č. 184/1999 Z. z., čo mohlo spôsobovať interpretačné problémy pri posudzovaní vzájomného vzťahu týchto dvoch zákonov.)

Týmito krokmi Slovenská republika len pokračuje v zabezpečovaní vysokého štandardu ochrany práv národnostných menšín, ktorý dlhodobo poskytuje menšinám žijúcim na jej území. Pre riadne fungovanie štátu je však nevyhnutné, aby sa popri udržiavaní a navyšovaní jazykových práv príslušníkov národnostných menšín upevňovalo aj postavenie štátneho jazyka ako jednotného dorozumievacieho a integračného prostriedku v štátnom útvere. Preto bolo potrebné prijať novelu zákona o štátnom jazyku a zabezpečiť tak rešpektovanie jeho platných ustanovení a súčasne zabrániť porušovaniu základných občianskych práv slovenských občanov. V záujme zachovania nevyhnutnej rovnováhy medzi legitímnymi záujmami, potrebami a právami osôb patriacich k národnostným menšinám a rovnako legitímnymi záujmami, potrebami a právami väčšinového národného spoločenstva a štátu, na ktorého území národnostné menšiny žijú, bolo nanajvýš potrebné posilniť účinnosť právnej normy, ktorá garantuje používanie štátneho jazyka v základných oblastiach verejného styku na území Slovenskej republiky.

**Úryvky z písomných podnetov a sťažností občanov
doručených Ministerstvu kultúry Slovenskej republiky
v súvislosti s porušovaním zákona NR SR č. 270/1995 Z. z.
o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov**

List občanov z obce v okrese Dunajská Streda, rok 1999:

„...napriek viacerým ústnym aj písomným žiadam adresovaným starostovi obce, aby oznamy v obecnom rozhlase boli aj v slovenskom jazyku, túto požiadavku slovenskej komunity neberie do úvahy. Občania slovenskej národnosti sa cítia vo vlastnom štáte diskriminovaní. Ako príklady môžeme uviesť vylúčovanie z kultúrno-spoločenských akcií, oznamy o vypnutí elektrického prúdu, očkovaní zvierat, zastavení dodávky vody a pod. Všetky oznamy tohto druhu nám spôsobujú i majetkovú ujmu. Verím, že nám pomôžete situáciu v obci vyriešiť. ...

...Keď starosta prečítal našu sťažnosť, začala administratívna pracovníčka k prítomným hovoriť po maďarsky a moju žiadosť o komunikáciu v slovenčine ignorovala. Nereagovala ani na moju druhú výzvu, pričom som ju upozornil, že nerozumieme po maďarsky a nemôžeme teda predmetnú sťažnosť prerokúvať v tomto jazyku. Opäť moju žiadosť neakceptovala a oznámila mi, že teraz sa baví s tými, čo po maďarsky rozumejú. Až po skončení jej monológu som mal možnosť predniesť svoju tretiu výzvu so žiadosťou o rokovanie v slovenskom jazyku. ... Starosta jej nariadil, aby zabezpečila dvojjazyčné vysielanie, čo odmietla s tým, že treba radšej vysielanie úplne zrušiť, lebo ona vysielat' dvojjazyčne nebude. S takou ostrou diskrimináciou a takou arogantnou formou schvaľovania porušovania zákona som sa ešte nestretol. Situácia je ešte o to horšia, že sa to udialo na pôde obecného úradu pracovníkom, ktorý je poverený starostom obce zastupovať ho a dbať na dodržiavanie nariadení obecného zastupiteľstva a zákonov Slovenskej republiky. Dovoľujem si Vás preto požiadať o zakročenie v tejto záležitosti tak, aby sa ukončila naša diskriminácia a aby boli dodržiavané platné zákony Slovenskej republiky. ...“

List občanov z mesta v okrese Komárno, rok 2005:

„...primátor mesta zasiela pozvánky a oznámenia na aktivity, ktoré usporiada naše mesto, len v maďarskom jazyku. Podobný prístup je volený niekedy aj pri vyhlasovaní oznámení v mestskom rozhlase, ktoré prebiehajú niekedy len v maďarskom jazyku. Verím, že pochopíte, že pre obyvateľov mesta, ktorí maďarský jazyk neovládajú, je to krajne nepríjemná situácia.“

(Poznámka: Obyvatelia slovenskej národnosti tvoria podľa výsledkov posledného sčítania 45,5 % z celkového počtu obyvateľov tohto mesta.)

List občanov z obce v okrese Trebišov, rok 2005:

„Touto cestou si dovoľujem obrátiť sa na Váš úrad so žiadosťou o pomoc pri realizácii našej požiadavky – hlásenie a informácie miestneho rozhlasu v obci v štátnom jazyku (po slovensky). Normálnou cestou sa nám to nepodarilo, keďže žiadosti starosta obce neakceptoval. *(Poznámka: Ako sa uvádza na inom mieste listu, išlo o opakované ústne aj písomné žiadosti adresované starostovi a obecnému úradu.)* ...Cítíme sa ako občania Slovenskej republiky nehovoriaci maďarským jazykom diskriminovaní, postupom obecného úradu nám vznikajú ekonomické škody – zvýšené životné náklady. Dochádza k častým výpadkom vody, elektriny, nie sme informovaní o diani v obci, ako i predaji tovaru v obci, nemôžeme si urobiť zásoby vody pri výpadkoch. ...našou žiadosťou nikoho neobmedzujeme a považujeme ju za normálnu vec. ...Dodávame, že starosta i jeho administratívna pracovníčka ovládajú slovenský jazyk hovorovo veľmi dobre, takže s tým by nemal byť problém. Ďakujeme za pochopenie a veríme, že zabezpečíte našu žiadosť v súlade so zákonom.“

List občanov z mesta v okrese Komárno, rok 2004:

„...Podujatia, ktoré sa konajú v ... a jeho okolí, sú nám oznamované plagátmi a mestským spravodajstvom iba v maďarskom jazyku. Naše mesto je zložené z obyvateľov slovenskej a maďarskej národnosti pol na pol. Nás Slovákov toto konanie hlboko uráža a poníža. ...Preto Vás žiadame o prešetrenie porušovania zákona a uvedenia týchto vecí na správnu mieru.“

List občanov z obce v okrese Dunajská Streda, rok 2009:

„...Viackrát som na miestnom úrade prosila, aby v miestnom rozhlase hlásili aj po slovensky, lebo ja neviem po maďarsky. ...Na tretíkrát mi starostka povedala, že nemá peniaze na tlmočníka. Prosím Vás, ako je to možné, že na úrade Slovenskej republiky odmietajú hlásiť po slovensky? Ani si neviete predstaviť, ako sa zle cítim, keď začnú hlásiť a ja nerozumiem, čo hlásia.“

Rozprávková krajina Maďarsko alebo rozmnožili sa okolo nás báchorky

GREGOR PAPUČEK

Pravdepodobne ste si už mnohí všimli, že v karpatskej kotline prekvitajú báchorky. Nie však tie pradávne staroruské, ale skôr iného rázu, čo tajiť – svojrázne maďarské, aké by ste kdekoľvek inde vo svete sotva mohli nájsť. Prepáčte, že začínam tak nezvyčajne, metaforicky. O metafory sa vraví, že je kráľovnou poézie, čiže bude to u mňa asi niečo ako choroba z povolania.

Nejde tu teda o botanický termín, ale o slovné kvety, ktoré sa tu množia ako huby po daždi, a skutočne už nám od nich idú uši napuchnúť. Že nielen mne, to vidno, ak si kliknem na www.Bumm.sk a vynorí sa mi článok s titulkom: *Pozsonyová* (takto si Bummáci robia žarty z Bratislavy). Podtitulok: *Podľa Maďariča úžasne sa klame o jazykovom zákone*. V texte sa dočítame, že „Marek Maďarič, minister kultúry, vyzýva všetkých maďarských politikov na Slovensku, aby verejne odvolali «svoje úžasné klamstvá» o novom jazykovom zákone, ktoré podľa neho rozširujú aj v zahraničí. Podľa ministra jazykový zákon je v poriadku“... Ak ten článok človek číta ďalej, nestačí lapať dych: Csáky odmieta, Csáky si vyprosuje, Csáky poučuje... Nevie, kde by si to okrem Slovenska ešte mohol dovoliť. Je známa vec, že mnohí naši maďarskí spoluobčania sú náchylní zablúdiť do neuveriteľných extrémov, kamsi až do krajiny rozprávok.

V auguste roku 2000 nás ohúril článok v ľudových novinách pod prekvapujúcim titulkom: *Kristus bol Maďar*. A tvrdí to nie hocikto, ale vtedajší šéf Úradu štátnej správy hlavného mesta Budapešť Dr. László Grespik. Tento pán, vo voľnom čase „historik“, tvrdí, že „by sa už konečne malo jasne povedať, že Maďari majú svoj pôvod medzi Sumermi, Skýtmi, prípadne Hunmi, uhorskú kráľovskú korunu nedostal sv. Štefan, ale už Atila, a preto Maďari patria k najstarším európskym národom. Ježiš bol Sumer, a pretože aj Maďari sú potomkovia Sumerov, niet pochýb o tom, že Ježiš Kristus je maďarského, a nie židovského pôvodu.“ Prejavuje sa v tom akási neuhasiteľná túžba po jedinečnosti, výnimočnosti, po akosi božskom predurčení.

Obrovskú túžbu po svetovom prvenstve evokuje aj nasledujúca príhoda. 25. mája 2008 sa mi dostala do rúk celá zbierka báchoriek pod týmto titulkom: *Adam bol prvý Maďar, stojí v maďarskej Biblii* (Zdroj: www.pravda.sk – ČTK, z pôvodného zdroja: *Gazeta Wyborcza* (2008-05-10). Z celého textu vyberám len jedno súvetie: „Adam podľa autora maďarskej Biblie bol vlastne prvý Maďar, čo dokazuje aj jeho meno: *Ádám*, má archaicky znamenať «dal som» a síce

rebro, aby z neho vznikla žena, ľudstvo a všetci Ištvánovia, Šándorovia, Andrášovia, Lajošovia, Ilonky a Žužanny.“ Aj pracovník denníka Gazeta Wyborcza vidí v tom prejav veľikášstva, keď ironicky poznamenáva: „S takýmito koreňmi je potom ťažké zmieriť sa s nespravodlivo malým maďarským štátom.“

Rozprávky, samozrejme, máme aj my, Slováci, hoci nie takéto „svetoborné“, a teda vieme, že si z nich vždy môžeme vyvodit' nejaké vzácne ponaučenie. Vyššie uvedenú rozprávku v zbierke Pavla Dobšinského by sme márne hľadali, ale keď Adam a Eva sú aj naši biblickí prarodičia a keď údajne boli Maďari, potom môžeme byť naozaj v rozpakoch, keď miesto toho, aby sme sa naučili po maďarsky, schvaľujeme si tu zákon na ochranu slovenčiny. Či už len z úcty k svojim maďarským predkom by sme sa nemali začať učiť ich jazyk? Podľa mňa by sme mohli začať s tými ľahšími, „nefalšovanými maďarskými“ slovami, ako *korcsma*, *pálinka*, *kovács*, *kapa*, *kasza*, *gereblye*, *gerenda*, *asztal*, *ablak*, *káposzta*, *szalonka* atď.

Nemôžem nespomenúť ani podnes často citovaný text z pokynov kráľa sv. Štefana svojmu synovi Imrichovi z 11. storočia, ktorý znie takto: „Krajina jediného jazyka a jediného mravu je slabá a krehká. Preto ti, môj milý synu, nariaďujem, aby si prichádzajúcim ochotne poskytoval zaopatrenie, aby si ich dôstojne prijímal, aby zotrvali radšej pri tebe ako kdekoľvek inde.“ „Tento odkaz je aktuálny aj dnes, v období utvárania spoločnej Európy,“ povedal po 970 rokoch od jeho vzniku prezident László Sólyom. Aj on ho citoval. Vzápätí dodal, že venuje mimoriadnu pozornosť „**Maďarom žijúcim ako národnostná menšina** na územiach iných štátov, pretože nikto z Maďarov žijúcich v Maďarsku si nevie predstaviť, aké to je byť menšinou v štáte.“ Podľa jeho slov aj preto bude vždy dbať na to, aby neboli Maďarom žijúcim v zahraničí upierané práva vyplývajúce z ústavy.

Takým častým citovaním uvedených pokynov sv. Štefana svojmu synovi Imrichovi sa má svetu prezentovať, ako hlboko je v Maďaroch zakorenená zhovievavosť a dobrosrdečnosť voči národnostným menšinám žijúcim v Maďarsku. Keď sa však lepšie prizrieme na zuby tohto snaženia, šidlo pravdy z vreca nápadne trčí, kráľ stojí nahý pred nami.

Prichádza mi na um socha sv. Štefana postavená v roku 2001 do centra Slovenského Komlóša. (My totiž všade, kde bývame, máme postavenú nejakú maďarskú sochu alebo pomník.) Na jej podstavci je tiež citát: „Mert az egy nyelvű és egy szokású ország gyenge és esendő.“ Takto, v jedinej reči a s jediným mravom – výlučne po maďarsky. Táto situácia vyjadruje presne to, čo vyjadril aj prezident Sólyom, keď po tom istom citáte ďalej už hovoril len o maďarských menšinách žijúcich za hranicami Maďarska. Vari je to náhoda, že ani on nepovedal ani pol slovíčka o národnostných menšinách žijúcich v jeho krajine? Za tie prezident Sólyom nie je zodpovedný? Im netreba „venovať mimoriadnu

pozornosť“? Im sa môžu „upierať práva vyplývajúce z ústavy“? Či nevidí, čo sa okolo neho v jeho krajine deje, či je zahľadený výlučne do dialógy zahraničných krajov? Nedávno menšinový ombudsman Eugen Kaltenbach povedal nasledovné: „V otázke riešenia problematiky národnostných menšín v Maďarsku **z dôvodu chýbajúcej politickej vôle** nedošlo doposiaľ k skutočnému pokroku, **menšiny sú prakticky asimilované**.“

Tých starcov, čo ešte ovládajú svoj národnostný jazyk, Pán Boh pomaly k sebe povolá a mládež tú reč už nepozná. Nemá obavy prezident Sólyom, že jeho krajina bude slabá a krehká, keď už čoskoro bude mať len „jedinú reč a jediné mravy“? Myslím na tie mravy, ktoré nedovolia, aby ten citát v Slovenskom Komlóši na podstavci Štefanovej sochy bol tam aj po slovensky. Kde je tu úprimnosť, zhoda medzi vyrieknutými slovami a praxou? Vyzerá to, ako keby si voľakto dával do mrazničky zohrievať polievku. A vôbec, prečo v Slovenskom Komlóši stojí Štefan, prečo nie Pribina, keď Štefan stojí aj v Komárne? Štefan tu, Štefan tam, a Pribina nikde?! A to už charakterizujem našu súčasnosť.

Aj v súčasnosti máme veľa rozprávok, aj veľa rozprávkarov. Začiatkom júla sme v Maďarsku oslavovali Deň Slovákov, prítomní boli aj účastníci Dní zahraničných Slovákov, ktoré organizovalo Svetové združenie Slovákov žijúcich v zahraničí, tentoraz tiež v Maďarsku. V nedávno slovenskej obci Šára, dnes už prilepenej k maďarskému Dabašu, početnému obecnstvu Slovákov z celého sveta predseda Celoštátnej slovenskej samosprávy (CSS) okrem iného rozprával aj toto: „Treba povedať, že naši krajanovia, aj mnohí Slováci na Slovensku, majú trošku skreslený obraz o nás. Teda že už skoro ani nie sme a že nás potláčajú. Máme my všelijaké problémy, pochopiteľne, ale teraz sa mohli presvedčiť, že tie sú iného charakteru. Nerobili sme výkladovú politiku...“ Dá sa to povedať, lebo nebeská klenba je silná, nezrúti sa. Keby sme tomuto erárnemu optimizmu mali veriť, museli by sme predpokladať, že E. Kaltenbach ani po 13-ročnej ombudsmanskej službe nepozná situáciu národností v Maďarsku, čo by bol totálny nezmysel. On veľmi dobre vie, čo hovorí.

Predstavitelia Slovákov zo sveta 3. júla navštívili aj maďarský parlament. Privítala ich predsedníčka Katalin Sziliová a aj ona im rozprávala o činnosti menšinových samospráv, o tom, že sa založilo Fórum národných a etnických menšín, ktoré vedie dialóg s maďarskou vládou, aj o vyriešení parlamentného zastúpenia menšín, hovorila aj o tom princípe, ktorý si údajne aj vláda skoncipovala, že totiž „ani kríza nemôže pozmeniť tie pramene financovania, ktoré inak aj v budúcnosti by sme chceli zabezpečiť pre menšiny v záujme zachovania ich identity.“ Človeku ide srdce puknúť od blaženosti, tak pekne to povedala. Komu by napadlo, že aj ona, ako prezident Sólyom, myslela nie na menšiny žijúce v Maďarsku, ale na tie svoje tam v zahraničí!

Inak, zahraniční Slováci Slovákov žijúcich v Maďarsku videli veselých, spievajúcich, tancujúcich, jedlo sa a pilo, niektorí tento obraz pokladali aj za hodnoverný, veď aj v parlamente ich zdvorilo vítali. Ak sa obrátili s nejakou žiadosťou, „stretli sa s pochopením.“ Bola tam aj Slovenka, ktorá po dvojdňových skúsenostiach sa takto vyjadrila: „...som nesmierne prekvapená, ako je to s právami slovenskej menšiny v Maďarsku; úprimne ma to prekvapilo, s akou ústretovosťou pristupuje maďarský parlament k tejto menšine. Musím povedať, že ani v Čechách k nej vláda tak ústretovo nepristupuje, najmä čo sa týka financií. Takže som rada, že som prišla, že som to videla a že to môžem dávať dokonca za vzor Českej republiky.“

Táto pani odišla od nás poriadne obaláchaná. No nie je prvá, ktorej sa to tu stalo. Lebo rozprávať tu vedeli vždy pekne. Škoda len, že medzi ich rozprávkami a skutočnosťou sa škerí priepať ako Challenger pri Mariánskych ostrovoch. Mohla spozorovať, podobne ako pán Ľubomír Molitoris z Poľska si v mlynskom kostole všimol, že „ak tu nebol slovenský katolícky kňaz pred 15-mi rokmi, keď som tu vtedy bol, tak nie je tu ani teraz.“ Aj Dušan Daučík zo Švédska trafil kliniec po hlavičke, keď poznamenal: „Väčšinou je to tak, že slová sa ľahko píšu na papier, ale potom skutočnosť často býva úplne iná.“ Nestačí teda vypočúť si rečičky, treba sa pozrieť aj na to, či sa to kryje so skutočnosťou.

Hovorí a píše sa, dokonca aj v našej národnostnej tlačí(!), o slovenských školách, ba aj o slovenskom školskom systéme, hoci v skutočnosti Slováci v Maďarsku slovenské školy nemajú. Ani materské, ani základné, ani stredné. Darmo je na stene školy tabuľa s textom *Slovenská národnostná škola*, keď v nej účinkuje kompletný maďarský učiteľský zbor a okrem štyroch hodín slovenčiny týždenne sa všetky predmety vyučujú po maďarsky. Tak je to u nás všade tam, kde žijú Slováci. Výnimku tvorí len 5 základných škôl a 2 gymnáziá, ale aj tie sú asymetricky dvojjazyčné s prevahou maďarčiny.

V každej takejto dedine je aj kostol a v ňom maďarský farár. Aj lupou ťažko nájsť také miesto v Maďarsku, kde sú občas aj slovenské bohoslužby. Napríklad v Budapešti v jedinom kostole bývajú pravidelne slovenské bohoslužby raz mesačne, aj to si ich organizujeme my.

Od roku 1993 je v Maďarsku aj do sveta vychválený národnostný zákon (č. LXXVII). Ale iba takzvaný. Totiž nie sú k nemu priradené žiadne sankcie pre tých, ktorí ho porušujú alebo ignorujú, a tak ho nedodržiava ani sám parlament, ktorý ho schválil. Totiž podľa jeho (1) § 20 „menšiny majú právo na parlamentné zastúpenie,“ ale to podnes ostalo len na papieri. Že prečo? Pre nedostatok politickej vôle. Podľa menšinového komisára Kaltenbacha, keby tá vôľa bola, dalo by sa to vyriešiť rozhodnutím, ktoré by sa zrodilo v priebehu piatich minút. A tak ten „zákon“ je vlastne iba rozprávkový, keďže uviazol na úrovni obyčajnej deklarácie.

Hovorí sa aj o tom, že národnosti v Maďarsku dostali samosprávnosť. Avšak tie tzv. národnostné samosprávy so skutočnými samosprávami veľa spoločného nemajú. Ich podpora závisí od dobrej vôle miestnej samosprávy, ale nedostatok tej dobrej vôle sa za trestný čin nepokladá.

Čo všetko by sa tu ešte dalo vymenovať! No už aj vymenované stačí na to, aby sme mohli zistiť, že Slováci v Maďarsku nemajú zabezpečené ani tie minimálne predpoklady na to, aby si mohli zachovať slovenskú reč a slovenskú identitu.

Napätie medzi Slovákmi a Maďarmi tentoraz vraj vzniklo z toho, že – podľa Maďarov – novela slovenského jazykového zákona obmedzuje maďarskú menšinu na Slovensku v používaní maďarského jazyka. Dožadujú sa stiahnutia tejto novely. Je to však vytrhnuté z kontextu zložitejšieho procesu a má to svoje príčinné súvislosti.

Pozrime sa však, kto je viac obmedzovaný v tejto veci: Maďar na Slovensku, alebo Slovák v Maďarsku, ktorého dieťa je už v materskej škole pomadařčené, následne aj základnú školu má len maďarskú, takže napokon ovláda už len maďarčinu, má maďarské povedomie, čiže je totálne pomadařčené? Odpoveď je jednoznačná. Ak sa z nás dvoch voľakto môže sťažovať opodstatnene, tak sme to predovšetkým my, Slováci. A sťažujú sa oni.

Keďže osud dvoch rozvadených susedov nikdy nebol a nie je závideniahodný, je záujmom obidvoch vyjasniť si veci a dať ich do poriadku, žiť v pokojnom, priateľskom ovzduší.

Podľa dlhodobej skúsenosti „vyrovnané účty robia dobrých priateľov.“ Ak jeden z nás bude mať stále novšie a novšie požiadavky a druhý bude stále len ustupovať, z toho dobré vzťahy nikdy nebudú. Merať dvojakým metrom je veľmi škodlivé, nevedie k dobrým vzťahom, nič neriešia ani prázdne reči. Dvojaký meter treba zrušiť, účty si treba vyrovnať. Podľa mňa riešiť tento problém sa dá jedine použitím rovnakého metra a princípu vzájomnosti, to jest reciprocity v tom dobrom zmysle slova. Slovensko má na národnostnom poli ľahkú úlohu, tam je takmer všetko vyriešené. Ale čo si počne Maďarsko so svojím národnostným poľom neoraným, ako zlezie zo svojho vysokého koňa, to si neviem predstaviť. Jedno je isté: Ak chcú Maďari skutočne dať svoje veci na národnostnom poli do poriadku (nielen tam za hranicami, ale aj na svojom území), účty nemôžu ostať nevyrovnané. My, Slováci žijúci v Maďarsku, by sme sa tešili, keby nás Maďarsko zabezpečilo tak, ako sú zabezpečení Maďari na Slovensku. No ak Maďarsko chce byť silou-mocou vzorom, potom bude musieť Slovensko tento vzor nasledovať, bude musieť svojich Maďarov zabezpečiť tak, ako sme my, Slováci, zabezpečení v Maďarsku.

Mastodont

EGIL LEJON

Nórska spisovateľka Cora Sandelová (1880-1974) pri istej príležitosti písala o zmätku, ktorý pocítila, keď sa jej ktosi pokúšal vysvetľovať, čo je na nejakej historickej udalosti skutočná pravda. Pri takejto príležitosti si spomenula na návštevu prírodovedného múzea v Malmö vo Švédsku. V zoolologickej časti vystavovali také paródie na zvieratá, aké nikdy predtým nevidela. Najviac jej utkvel v pamäti slon – obrovské, neforemné, neprirodzene vyzerajúce stvorenie bez akýchkoľvek proporcií, potiahnuté kožou, ktorá kedysi možno patrila slonovi.

Vzťah medzi čímsi, čo sa vydáva za skutočnosť, a týmto slonom je dobré prirovnanie. Pravda, ak by Cora Sandelová nebola vedela, ako skutočný slon vyzerá, bola by veľmi pravdepodobne túto muzeálnu kreatúru pokladala za skutočnosť a pri stretnutí s ozajstným slonom by bola ostala v rozpakoch.

Podľa môjho názoru tento príklad dobre ilustruje našu tematiku. Pretože Európa a veľká časť sveta mala možnosť vidieť doteraz len tento obrovský, neforemný a neprirodzene vyzerajúci umelý výtvor, tohto maďarského mastodonta, ktorý nemá proporcie a je potiahnutý kožou, čo ani nie je slonia, a ak aj je, nepatrí maďarskému mastodontovi. A na rozdiel od Cory Sandelovej väčšina ľudí videla len túto kreatúru z múzea, nie skutočného slona.

Dovoľte mi použiť tento príklad ako úvod k môjmu príspevku. Momentálne som v juhozápadnom Nórsku, ďaleko od Slovenska a strednej Európy, všetkými zmyslami vnímaním horizont nad Severným morom a ťažko mi je opäť sa vžiť do vášho základného problému. Nehovorím to ako súkromná osoba. Vyjadrujem mienku všetkých tunajších ľudí, a nielen ich, ktorí by sa v ideálnom prípade mali tiež zaoberať otázkami, aké si na tejto konferencii kladiete.

Hlavný a najzákladnejší problém nie je to, že ja chápem, ako sa tento smiešny a šialený mastodont pokúša seba vydávať za realitu patriacu na obidva brehy Dunaja. Smutné je, že túto paródiu na mastodonta mnohí ľudia pokladajú za skutočnosť.

Nazdávam sa, že aspoň niektorí účastníci vašej konferencie poznajú moje názory na túto otázku. Netreba ich teraz opakovať. Nebudem už hovoriť o Maďaroch ani maďarónoch, no radšej položím niekoľko základných otázok: Prečo Slováci nie sú schopní pred celým svetom roztrhať kožu tohto slona, roztrhať pokrývku, aby svet jasne videl, čo sa pod ňou skrýva? Situácia je zatiaľ taká, že každý, kto chce, nájde všetky takzvané „informácie“ o mastodontovi, najnovšie na internete v angličtine, vo všetkých škandinávskych jazykoch, v nemčine, francúzštine, španielčine... Takto je to už dávno. A tak je to aj po takmer sedemdesiatich rokoch slovenskej nezávislosti. Dokonca aj vtedy, keď boli pri moci

takzvané proslovenské vlády. Nie je to hanba pre slovenský národ? Hanba pre politikov? Hanba pre slovenských intelektuálov?

Prv než sa pokúsim odpovedať, dotknem sa ďalších s tým súvisiacich problémov.

Zoberme si napríklad Estónsko. Táto krajina už niekoľko rokov praktizuje menšinovú politiku absolútne sa vymykajúcu z rámca prijatých európskych noriem. V tom istom čase Slovensko praktizovalo najliberálnejšiu politiku k menšinám, aká vôbec existuje v nejakej európskej krajine vrátane Nórska. A predsa, ktorú krajinu kritizovali európske organizácie, medzi nimi aj EÚ, za menšinovú politiku? Estónsko? Maďarsko? Poľsko? Španielsko? Nemecko? Škandinávске krajiny? Všetci vieme, že do paľby kritiky sa dostávala a stále sa dostáva tá krajina, ktorá má jednu z najliberálnejších menšinových politík v Európe. Problém je v tom, že len málo Európanov o tom vie, pričom veľká väčšina z nich ani nemá záujem sa o tom niečo dozvedieť. A keď im predložíme fakty, budú ich pokladať za lož, lebo médiá celé roky hovorili opak. Ukazovali slona Cory Sandelovej. Pre slovenských intelektuálov je základnou otázkou pochopiť, prečo je to tak. A diskutovať o tomto probléme so zahraničnými priateľmi, v spolupráci s nimi utvárať protistratégiu a budovať medzinárodnú sieť intelektuálov, ktorá by bola schopná čeliť falošnej propagande. Iniciatíva však musí vyjsť od slovenských intelektuálov.

Tu sa dostávame k základnej otázke. Ako môže Európa začať používať nové, lepšie a realistickejšie normy, utvoriť hrádzu novým hriechom prinajmenšom tým, že sa bude o starých hriechoch hovoriť? No ako sa Európania môžu poučiť zo slovenskej histórie, keď dokonca ani slovenská vláda im o nej nechce hovoriť?

Pred niekoľkými rokmi francúzsky filozof a esejista Jacques Rancière písal o nevyhnutnosti europeizovať európske dejiny. Dôvod videl v tom, že nebolo realisticky možné stanoviť spoločné európske normy, podľa ktorých by sa európske štáty mali správať jeden k druhému, lebo neexistujú spoločné a všeobecne prijímané európske dejiny. Každý štát si ich totiž vykladá po svojom. Ja by som k tomu rád dodal, že medzi európskymi krajinami nezavládne ani ozajstný mier, pokiaľ národy nebudú schopné zmieriť sa so svojimi vlastnými dejinami a otvorene si nepriznajú vlastné historické zločiny. A čo tie krásne slová o demokratickej integrácii? Vari možno integrovať národy, ktoré sa navzájom nepoznajú, nepoznajú svoju súčasnú situáciu ani svoje dejiny? Pravdaže, nejako sa to dá urobiť, ale nie demokratickým spôsobom.

Dovoľte mi ešte raz sa vrátiť k centrálnej otázke: Sú slovenskí intelektuáli pripravení brániť svoju krajinu? Je pripravená slovenská vláda, slovenský štát?

Pred časom vznikla v Európe weimarská politická kríza zapríčinená dlhodobou hospodárskou krízou a depresiou. Dnes sme v Európe opäť svedkami

hospodárskej krízy a politické sily a idey, ktoré kedysi viedli k Weimaru, opäť ožívajú a usilujú sa vytvoriť nový Weimar. Maďarskí revizionisti sú opäť na čele tohto procesu. Je jasné, že chcú vytvoriť takzvané nové normy, ktoré sú však len oprášenými potrianonskými normami. Ak sa má tento proces zastaviť, treba konať hneď teraz, lebo keď nastane tragédia, bude už neskoro.

Čo je však z môjho hľadiska najväčšia prekážka na ceste tých úsilí, ktoré by mali proti takému procesu účinne pôsobiť? Možno vás prekvapím, keď poviem, že politici. Oni si, ako máme možnosť teraz vidieť, na tomto probléme budujú svoju kariéru, či sa už prezentujú ako proslovenskí alebo promaďarskí. A keď už spomínam takzvaných proslovenských politikov, z vlastnej skúsenosti viem, že nemajú nijaký záujem tvoriť podpornú sieť na Slovenku ani v zahraničí, napríklad takú, akú sa podarilo vybudovať Bjørnstjerne Bjørnsonovi a ktorú stále rozširoval až do svojej smrti v roku 1910.

Čo bolo hlavným prvkom v jeho politike a stratégii? Cieľom jeho politiky bolo organizovať hnutie bojujúce za rovné ľudské a národné práva, mier a sociálne istoty. Bjørnson a intelektuáli okolo neho systematicky budovali sieť spisovateľov, intelektuálov a novinárov, ktorí boli známi svojou bezúhonnosťou a nepodplateľnosťou. Bolo to hnutie budované zdola, nie hnutie dirigované zhora nejakou politickou stranou alebo nejakým iným hnutím. Tejto stratégie sa Bjørnson pridržal vo všetkom, čo robil. Nik nepochyboval o tom, že mohol bez problémov urobiť kariéru v nórskom parlamente, veď po dlhé roky bol vodcom najväčšieho masového hnutia v moderných nórskejších a škandinávskych dejinách, mohol byť aj ministrom alebo predsedom vlády. Iste by bol mohol dosiahnuť aj tieto pozície. On však nechcel! Vedel, že v každej politickej strane sú tendencie ku korupcii, jej členovia majú osobné ciele, chcú robiť kariéru, nebojújú predovšetkým za záujmy svojich voličov a svojho národa. Vedel, že jediná sila, ktorá mohla tieto tendencie držať na uzde, bolo dobre organizované ľudové hnutie budované zdola. Bjørnson to otvorene hlásal a podľa toho konal. Bjørnson, pravdaže, podporoval niektoré strany, ktoré si jeho podporu veľmi vážili, no súčasne sa veľmi báli jeho kritických názorov. V každom prípade Bjørnson a jeho hnutie ostali nezávislými, od štátu nedostávali nijakú finančnú pomoc.

V súvislosti s uvedenou stratégiou si môžeme položiť otázku, prečo dnes neexistuje na Slovensku široké ľudové hnutie, ktoré by doma i v zahraničí šíriло pravdivé informácie a strhávalo tak kožu z maďarského mastodonta. Na vine je iná stratégia – ak budeš hlasovať za mňa alebo za nás, ja alebo my vyriešime problém doma aj v Európe, no bude to vzdialené od ľudu, ktorý, ako vieme, je uholným kameňom demokracie. Vieme, že keby došlo k tragédii, na odpor by sa museli postaviť obyčajní ľudia a karieristi by opäť ťažili zo situácie, ďaleko od bojovej línie by sa starali o svoje vlastné záujmy.

Možno ma niekto obviní, že prehánam, že zveličujem. Čo na to môžem odpovedať? Dal by Boh, aby mal pravdu. Dúfam, že sa mýlim. No keby som mal pravdu čo len na 10 alebo 20 %, táto konferencia by sa mala sústrediť na to, ako dostať vašu krajinu z mŕtvych vôd, do ktorých bola vmanévrovaná. Nie tak, že budete jeden na druhého vykrikovať o Maďaroch, to všetko totiž o nich už vieme. Ale tak, že budete šíriť informácie do zahraničia, ktoré, naopak, nevie o nich nič. Ak po toľkých rokoch začnete budovať národnú a európsku stratégiu vychádzajúcu zdola, nielen že poviem, že vaša konferencia bola úspešná, ale sa na tejto práci aj aktívne zúčastním.

Dosť som už narozprával, možno zase niekedy nabudúce. Niet však času snívať o zmene, kým nie sú položené základy tejto zmeny. Preto dodávam, že pracujeme s priateľmi na Slovensku, v Nórsku a v iných škandinávskych krajinách na tom, aby sme získali finančné zdroje na preklad príručky slovenských dejín od profesora Milana S. Ďuricu *Dejiny Slovenska a Slovákov* do angličtiny. Mám síce na niektoré veci iný názor ako tento autor, ale nepoznám ani jednu slovenskú knihu, ktorá by bola taká potrebná na každom redakčnom stole v Európe a v rukách každého európskeho intelektuála ako práve táto. Ďuricova príručka poskytuje čosi ako rámec na pochopenie, prečo sa Slovensko stále musí trápiť s maďarským mastodontom vytŕčajúcim sa na obidvoch brehoch Dunaja vo svojej ukradnutej, vyplnutej a nafúknuťej koži, ktorá má zamaskovať neduživé telo tohto umelo stvoreného netvora.

Pohl'ady do problematiky slovensko-mad'arských vzťahov

Editor: Prof. PhDr. Ján Doruľa, DrSc.

Výroba tlačových podkladov: Mgr. Juraj Molčányi

Počet strán: 83

Vydavateľ: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Slovenský komitét slavistov

Z tlačových podkladov Slavistického ústavu Jána Stanislava SAV
vytlačila VEDA – vydavateľstvo SAV

ISBN 978-80-969992-6-2

EAN 9788096999262